Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych

Andrzej Jóźwiak
Czesław Marcinkowski

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej
54391
09-054391-000-0
54391

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA – ARCHIWUM
54391
Akademii Obrony Narodowej

Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych

Andrzej Jóźwiak
Czesław Marcinkowski

Warszawa 2002

Projekt okładki
Dariusz Łysio

Redaktor techniczny
Małgorzata Zeniuk

Korekta autorska

ISBN 83-88062-33-6

Sygn. AON 5411/02

Druk i oprawa:
Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00–019 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel./faks 681–37–52
Zam. nr 604/2002

…Prowadzenie misji pokojowych nie jest zajęciem dla żołnierzy, ale tylko żołnierze potrafią to czynić…

…Peacekeeping is not a job for soldiers, but only soldiers can do it…

DAG HAMMARSKJOLD

Byłym, obecnym i przyszłym uczestnikom operacji pokojowych – dedykujemy tę pracę.

Spis treści

WPROWADZENIE 9
Rozdział 1. KATEGORIE OPERACJI POKOJOWYCH A PROBLEM STOSOWANIA SIŁY I UŻYCIA BRONI PRZEZ ŻOŁNIERZY SIŁ POKOJOWYCH ONZ
- Andrzej JÓŹWIAK 12
1.1. Operacje pokojowe ONZ 13
1.1.1. Operacje Pierwszej Generacji 14
1.1.2. Operacje Drugiej Generacji 17
1.1.3. Operacje wymuszania pokoju 19
1.2. Kategorie działań pokojowych ONZ 20
1.3. Użycie siły w świetle Karty Narodów Zjednoczonych 25
1.4. Wnioski 29
Bibliografia 31
Rozdział 2. STOSOWANIE SIŁY I UŻYCIE BRONI W OPERACJACH POKOJOWYCH ONZ
- Andrzej JÓŹWIAK 33
2.1. Rules of Engagememetn (ROE) w operacjach pokojowych ..33
2.1.1. Podstawowe informacje 35
2.1.2. ROE w wybranych państwach, organizacjach 37
2.1.3. ROE dla żołnierzy sił pokojowych 42
2.1.4. Wnioski 48
2.2. Polskie unormowania prawne w zakresie stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy realizujących zadania poza granicami kraju 48
2.2.1. Unormowania prawne dotyczące kierowania żołnierzy do pełnienia służby poza granicami kraju 49
2.2.2. Unormowania prawne w zakresie stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy WP w strukturach sił pokojowych 51

2.3. Wnioski 56
Bibliografia 57
Rozdział 3. STREFY BEZPIECZEŃSTWA WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POKOJOWYCH
- Czesław MARCINKOWSKI 59
3.1. Pokojowe rozstrzyganie sporów w świetle Karty Narodów Zjednoczonych 61
3.2. Strefy bezpieczeństwa w międzynarodowym prawie humanitarnym 63
3.3. Strefy bezpieczeństwa w wybranych wojnach lokalnych 66
3.3.1. Rozwiązania zastosowane podczas wojny w Bośni–Hercegowinie 67
3.3.2. Strefy ochronne dla Kurdów 75
3.3.3. Konflikt osetyjsko–gruziński 77
3.4. Próba oceny funkcjonowania 80
Bibliografia 81
Rozdział 4. PROBLEMATYKA WSPÓŁPRACY CYWILNO–WOJSKOWEJ WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POKOJOWYCH
- Czesław MARCINKOWSKI 82
4.1. Doświadczenia współpracy cywilno–wojskowej z wybranych misji humanitarnych i pokojowych 83
4.1.1. Wnioski z operacji „Przywrócić Nadzieję" w Somalii 84
4.1.2. Doświadczenia CIMIC z misji ONZ na Haiti 86
4.1.3. O współpracy cywilno–wojskowej w postkonfliktowej Gruzji (1993 – 1996) 88
4.1.4. Organizacja współpracy cywilno–wojskowej w misji SFOR (1998–1999) 90
4.1.5. Wybrane elementy współpracy cywilno–wojskowej w Kosowie (1999–2000) 97
4.2. Współpraca cywilno–wojskowa w operacjach pokojowych ONZ 99

4.2.1.Struktura organizacyjna operacji pokojowej ONZ a problem koordynacji działań 100
4.2.2. Uwarunkowania i efekty podjęcia współpracy cywilno-wojskowej w operacjach pokojowych ONZ 103
4.2.3. Problematyka współpracy cywilno–wojskowej w SHIRBRIG i w misji UNMEE 108
4.2.4. Szkolenie z zakresu współpracy cywilno–wojskowej ... 111
4.3. Problematyka współpracy cywilno–wojskowej w operacjach kryzysowych prowadzonych przez NATO 113
4.3.1. Pojęcie i zakres funkcjonalny CIMIC według poglądów NATO 114
4.4. Zadania i funkcje CIMIC 117
4.3.2. Główne obszary zainteresowania dowódcy w zakresie działań CIMIC 123
4.5. Spostrzeżenia końcowe 126
Bibliografia 128
Rozdział 5. OPERACJE WOJSKOWE INNE NIŻ WOJNA - *Czesław MARCINKOWSKI* 130
5.1. Obraz współczesnych wojen i konfliktów 131
5.2. Charakterystyka operacji wojskowych inne niż wojna 133
5.3. Doświadczenia z operacji pokojowych 138
5.4. Przygotowania do „innych" działań 143
Bibliografia 144
ZAKOŃCZENIE 146
Zestawienie akronimów 148

Załączniki:

1. Wypadki śmiertelne w poszczególnych misjach, charakter zdarzenia 151
2. Wojskowe misje obserwacyjne ONZ 152
3. Tradycyjne misje utrzymania pokoju 156
4. Wzrost operacji pokojowych w latach 1988-98 157
5. Zdania sił pokojowych w operacjach post zimnowojennych 158

6. Operacje utrzymania pokoju drugiej generacji 160
7. Przykładowy zbiór różnych definicji i terminów dotyczących operacji pokojowych 162
8. Przykładowe ROE dla sił pokojowych prowadzących działania w Somalii i na Haiti 167
9. Zestawienie ważniejszych zadań realizowanych w misjach pokojowych ONZ 179

WPROWADZENIE

Świat na przełomie wieków wcale nie okazał się wolny od fobii, kryzysów, konfliktów i wojen. Zmiany polityczno–militarne w Europie oraz w świecie, a w tym załamanie się dwubiegunowej struktury bezpieczeństwa międzynarodowego nie rozwiązało problemów nurtujących społeczeństwa. Konflikty zbrojne i wojny lokalne pozostały sposobem i metodą na rozwiązywanie problemów etnicznych, terytorialnych, religijnych, czy ekonomicznych.

Przygotowana publikacja o **wybranych problemach współczesnych operacji pokojowych** ma zadanie przybliżyć niektóre zjawiska, jakie pojawiły się w tej sferze międzynarodowej działalności w okresie postzimnowojennym, czyli po przełomie lat 1989/1990. Powinna ona uzmysłowić, że właśnie od tego czasu teoria przestała nadążać za praktyką. Zmianie uległo wiele dotychczas obowiązujących paradygmatów w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego.

Powoływane od 1947 roku na mocy decyzji Rady Bezpieczeństwa NZ misje pokojowe przeszły na przestrzeni ponad pięćdziesięciu lat długą drogę ewolucji. Obecne operacje pokojowe ONZ określane jako „drugiej generacji" posiadają ze względu na zmianę charakteru wojen i konfliktów również zdecydowanie inny charakter. Nawet te najbardziej tradycyjne misje pełnią znacznie aktywniejszą rolę niż tylko rozdzielenie walczących wojsk. Rozwiązywanie konfliktów we współczesnych warunkach nie kończy się w fazie zawieszenia broni i rozdzielenia stron. Udział wojsk w procesie odbudowy państwa i społeczności lokalnych po konflikcie (*peace–bulding*) nakłada na nie zupełnie nowe obowiązki, szczególnie w kwestii współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC).

Coraz częściej zdarzają się problemy z tradycyjnie przygotowanym i rozumianym mandatem misji pokojowej, który drastycznie ograniczał użycie broni przez siły pokojowe. Tak było w Kambodży, Somalii oraz Bośni–Hercegowinie. To właśnie w Tuzli, Srebrenicy, czy innych „strefach bezpieczeństwa" nieomal na oczach sił pokojowych (UNPROFOR) ludność cywilna była bezlitośnie wyganiana i

mordowana. Mandat współczesnej operacji pokojowej jest odmienny od tradycyjnych zapisów. Posiada m.in. inne uregulowania w sprawie użycia broni przez siły pokojowe.

Zmianie ulega również sposób wydzielania sił wojskowych do wykonywania zadań w operacji pokojowej. Wraz z opublikowaniem w 1992 roku przez Sekretarza Generalnego ONZ Butrosa Ghali raportu pt. *Program dla Pokoju*, rozpoczęto formowanie systemu sił stałej gotowości (UNSAS – *UN–Stand–by Arrangements System*), a w nim stałych sił reagowania kryzysowego w postaci SHIRBRIG – *Stand–by High Readiness Brigade*.

Warto podkreślić, że w nowych warunkach ONZ jako organizacja w wielu przypadkach nie podejmuje się prowadzenia operacji pokojowych, dając jedynie placet na ich implementację innym organizacjom międzynarodowym np. UE (Unii Europejskiej), OJA (Organizacji Jedności Afrykańskiej), OBWE (Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) lub NATO.

Szczególnie liczący się wkład w kształtowanie systemu rozwiązywania konfliktów wniosła OBWE, która specjalizuje się w tzw. dyplomacji zapobiegawczej (*preventive diplomacy*). Wypracowała mechanizm wiedeński w sprawie niezwyczajnej działalności wojskowej oraz berliński w sprawie konsultacji i współpracy w sytuacjach nadzwyczajnych. Ukształtowała również tzw. mechanizm moskiewski w sprawie przestrzegania praw człowieka. Wszystkie one zostały wyposażone w odpowiednie środki monitorowania ich przestrzegania. OBWE jako organizacja o charakterze regionalnym w rozumieniu rozdziału VIII Karty NZ ma możliwość wysyłania misji pokojowych czyli, prowadzenia samodzielnych operacji pokojowych i z tego prawa czynnie korzysta. Powszechnie jest znane zaangażowanie OBWE w konflikt na Bałkanach.

Wkład w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych i konfliktowych oraz w kształtowanie nowego instrumentarium w ostatnim okresie wniosła Unia Zachodnioeuropejska (UZE), szczególnie podczas operacji przestrzegania sankcji przeciw b. Jugosławii na Adriatyku, na Dunaju lub w przypadku użycia kontyngentu policyjnego w Mostarze. W związku z podjęciem 18 listopada 2000 roku na konferencji w

Marsylii decyzji o likwidacji UZE, jej rolę przejmie Unia Europejska (UE). Podczas szczytu Unii w Nicei (7–9.12.2000 r.) został przyjęty raport o poprawie spójności i efektywności działania Unii Europejskiej w zakresie *conflict prevention*.

Również określony wkład wnosi Wspólnota Niepodległych Państw (WNP), gdzie prowadzone na obszarze b. ZSRR koalicyjne operacje „*mirotworczeskie*" są pod stałym monitoringiem niewielkich sił ONZ (np. w Gruzji, Tadżykistanie) w aspekcie przestrzegania przyjętych w ONZ standardów dla prowadzenia misji pokojowych.

Jako, że nie można omówić problemów współczesnych operacji pokojowych bez spojrzenia w przeszłość, w niniejszej publikacji autorzy siłą rzeczy byli zmuszeni oprzeć się na spostrzeżeniach, doświadczeniach i wnioskach z niektórych misji i operacji pokojowych oraz humanitarnych przeprowadzonych właśnie na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Uwzględniając skrótowo przedstawione problemy współczesnych operacji pokojowych, nowe zjawiska z nimi związane lub stare, ale wysuwające się z nową siłą prezentujemy w tej publikacji problematykę:

- kategoryzacji współczesnych operacji pokojowych;
- zasady stosowania siły i użycia broni w operacjach pokojowych ONZ;
- stref bezpieczeństwa;
- współpracy cywilno–wojskowej;
- operacji wojskowych inne niż wojna.

Uważam, że odniesienie się w tej publikacji do okresu od początku lat 90. ma swoje uzasadnienie gdyż daje już pewną perspektywę na wydarzenia w rejonie konfliktów, podjęte kroki i rozwiązania strukturalne oraz sposób działania kontyngentów wojskowych i organizacji międzynarodowych, tak rządowych jak i pozarządowych.

Czesław MARCINKOWSKI

Rozdział 1

KATEGORIE OPERACJI POKOJOWYCH A PROBLEM STOSOWANIA SIŁY I UŻYCIA BRONI PRZEZ ŻOŁNIERZY SIŁ POKOJOWYCH ONZ

Od momentu zapoczątkowania po II wojnie światowej działań pokojowych pod auspicjami i z mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), w misjach i operacjach sił pokojowych łącznie zginęło ponad 1600[1] uczestników sił pokojowych działających pod flagą tej organizacji. Z założenia żołnierze w błękitnych hełmach nie byli stroną w konflikcie, a ich misja w swej istocie miała służyć pokojowi i bezpieczeństwu światowemu. Idea praktycznego wdrażania celów przyjętych w Karcie po raz pierwszy zapoczątkowana zastała w 1947 r., powołaniem specjalnej komisji ONZ (*United Nation Special Committee on Balcans, UNSCOB*), która została wykorzystana przy próbie rozwiązywania wojny domowej w Grecji.[2] Następną misją była powołana w 1948r., misja obserwacyjna ONZ dla monitorowania konfliktu Arabsko–Izraelskiego na Bliskim Wschodzie (*United Nations Truce Supervision Onganization, UNTSO*).[3] Kiedy to nie uzbrojeni obserwatorzy w ramach misji UNTSO[4], (misja ta jest realizowana po dzień dzisiejszy) zostali skierowani w rejon konfliktu z zadaniem prowadzenia obserwacji, monitorowania przestrzegania przyjętych porozumień. Do podstawowych warunków, od spełnienia których zależało umożliwienie obserwatorom funkcjonowanie w rejonie konfliktu i wypełnianie zadań mandatowych należy zaliczyć:

---

[1] Zobacz załącznik 1.

[2] O.Ramsbotham, T.Woodhouse, *Encyclopedia of International Peacekeeping operations*, ABC–CLIO,Inc,Santa Barbara , California 1999, s. xi.

[3] UNTSO (ang *United Nations Truce Supervision Organization*), Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Nadzoru Rozejmu, powołana rezolucją RB ONZ nr 50/1948 r.; J. Rydzykowski, *Słownik ONZ*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000, s.148.

[4] *The Blue Helmet*, third edition, DPI, New York 1996, s. 15–33.

- obserwatorzy pełnią swe funkcje nie uzbrojeni;
- w swoich działaniach posługują się tylko pokojowymi technikami (obserwacja, negocjacje, mediacje, itp.);
- stosowanie siły przez obserwatorów jak i wobec nich jest naruszeniem ich immunitetu prawnego, jak i postanowień prawa międzynarodowego;
- obserwatorzy wypełniają swoje zadania mandatowe za zgodą państwa, na obszarze, którego toczył się konflikt.

Misja UNTSO jest klasycznym przykładem typowej misji obserwacyjnej, zapoczątkowała ona rodzaj aktywności w praktyce działań pokojowych ONZ, który jest kwalifikowany jako misje obserwacyjne[5]. Zasadnicze założenia, warunki powołania misji obserwacyjnych oraz sposób funkcjonowania nie uległy zmianie. Ta forma działań jest realizowana przez ONZ w różnych częściach świata po dzień dzisiejszy[6].

1.1. Operacje pokojowe ONZ

Brak zdefiniowania operacji pokojowych w Karcie Narodów Zjednoczonych powoduje „bałagan pojęciowy" po dzień dzisiejszy. Nie udało się wypracować jednolitej definicji, która została by zaakceptowana przez wszystkich członków ONZ. Wypracowano wiele szczegółowych definicji, które na przestrzeni lat ulegały zmianie wraz z rozwojem działań pokojowych w toku praktyki operacyjnej. Nie mniej, nie zmieniło to istoty cech, którymi charakteryzują się operacje pokojowe ONZ wraz z ewolucyjnym ich rozwojem.

[5] Załącznik 2 - Wojskowe misje obserwacyjne ONZ.

[6] Wojskowe Misje Obserwacyjne prowadzone są nadal przez ONZ zarówno jako samodzielne działanie jak również współuczestniczące w działaniach sił pokojowych ONZ.

1.1.1. Operacje Pierwszej Generacji

Nową formą aktywności ONZ były działania polegających na skierowaniu w rejon konfliktu kontyngentu sił wojskowych pod flagą ONZ[7]. Działania takie po raz pierwszy zostały podjęte w sytuacji paraliżu Rady Bezpieczeństwa ONZ, kiedy to dwaj stali członkowie tej rady Francja i Wielka Brytania były czynnie zaangażowane jako strony konfliktu podczas rozwiązywania problemów związanych z określeniem prawa i swobody żeglugi przez Kanał Sueski w 1956 r. Wtedy to, Sekretarz Generalny ONZ Dag Hammersklod i Minister Spraw Zagranicznych Kanady, Lester Pearson (Przewodniczący Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 1952–1953) wypracowali koncepcję użycia sił pokojowych ONZ jako jednego ze środków służących pokojowemu rozwiązywaniu konfliktu. Rolą sił pokojowych miało być rozdzielenie stron konfliktu, poprzez rozmieszczenie ich w strefie rozdzielenia, monitorowanie i nadzorowanie wycofania wojsk oraz przestrzegania przyjętych porozumień, a zasadniczym celem działania nie dopuszczenie do rozprzestrzenienia się konfliktu i wznowienia działań bojowych. Wypracowano wtedy podstawowe normy, które obecnie są traktowane jako fundamentalne zasady operacji utrzymania pokoju (*Peacekeeping operation*) ONZ[8], mianowicie:

- wojskowe siły pokojowe zostaną rozmieszczone w strefie rozdzielenia za zgodą zwaśnionych stron;
- użycie siły (broni) ograniczone będzie tylko do działania w obronie własnej;
- kontyngenty wojskowe powinny być powoływane z małych „neutralnych" (niezaangażowanych) państw, na zasadzie dobrowolnego ochotniczego ich uczestnictwa;

---

[7] Podczas powoływania sił pokojowych ONZ po raz pierwszy użyto terminu *Peacekeeping operation* (operacja utrzymania pokoju), O.Ramsbotham, T. Woodhouse, *Encyclopedia*..., s. ii.

[8] Tamże, s. xi.

- siły pokojowe nie mogą angażować się po żadnej ze stron konfliktu i są zobligowane do bezwzględnego przestrzegać zasady bezstronności;
- Sekretarz Generalny ONZ sprawuje kontrolę na działaniem sił pokojowych ONZ.

Warunkiem wstępnym do rozmieszczenia sił pokojowych miało być, podpisanie przez strony zaangażowane w konflikt porozumienia o przerwaniu działań zbrojnych (przerwaniu ognia). W związku z tak przyjętymi założeniami funkcjonowania wojskowych sił pokojowych, zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ powołano do życia pierwszy kontyngent wojskowy sił pokojowych pod flagą ONZ UNEF I[9]. Model przyjęty podczas powoływania i formowania sił pokojowych UNEF I stał się klasycznym wzorcem, modyfikowanym podczas organizowania kolejnych, działań pokojowych zwanych klasycznymi operacjami utrzymania pokoju. Jednocześnie operacja sił UNEF I, był to jeden z dwu przypadków skierowania sił pokojowych (kontyngentu wojskowego) pod flagą ONZ na podstawie rezolucji ZO ONZ, a nie Rady Bezpieczeństwa tak jak przewiduje to Karta Narodów Zjednoczonych.

Obecnie do podstawowych zasad operacji pokojowych zalicza się[10]:

- praworządność;
- dobrowolna zgoda państw na wydzielenie kontyngentu wojskowego;
- jasny i osiągalny mandat;
- zgoda i współpraca stron konfliktu;
- bezstronność;
- minimum użycia siły;
- jedność wysiłków;
- mediacje i negocjacje;

---

[9] UNEF I (*First United Nations Emergency Force*), Pierwsze Doraźne Siły Pokojowe ONZ, J. Rydzykowski, *Słownik ONZ, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000*, s. 159; *The Blue Helmets*, UN DPI, New York 1990 s. 33–57.

[10] *General guidelines for Peace-keeping operations*, UN DPKO, New York 1995, s. 13–24.

– konsekwentne i aktywne wsparcie RB ONZ.

Wszystkie operacje pokojowe ONZ z użyciem kontyngentów wojskowych w okresie od 1956 r. (od operacji UNIFIL I) do operacji UNTAG w Namibii w 1988 r.[11] należy zaliczyć do tzw. operacji pokojowych pierwszej generacji zwanych również klasycznymi operacjami utrzymania pokoju *(classic peacekeeping operation)* lub tradycyjnymi operacjami utrzymania pokoju (*traditional peacekeeping operation)*[12].

Charakterystyczną ceną tych operacji jest to, że w skład sił pokojowych wyznaczony był personel wojskowy bez uprawnień użycia siły za wyjątkiem prawa do samoobrony. Kontyngent wojskowy rozmieszczany był w strefie rozdzielenia (strefie buforowej), która z reguły była ogłaszana jako zdemilitaryzowana. Zasadniczym zadaniem sił wojskowych było ograniczanie rozprzestrzeniania się konfliktu oraz utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w rejonie bez stosowania siły i użycia broni. Do zadań realizowanych przez komponenty wojskowe operacji pierwszej generacji należy zaliczyć[13]:

– monitorowanie;
– obserwacja strefy rozdzielenia;
– weryfikacja przestrzegania przyjętych porozumień.

Siły pokojowe w operacjach pierwszej generacji kierowane były bezpośrednio z kwatery w Nowym Yorku przez Sekretarza Generalnego, a początkowo dowodzone w rejonie misji przez dowódcę wojskowego (*Force Commandera, FC*), do czasu ukształtowania się praktyki wyznaczania przez Sekretarza Generalnego swojego Specjalnego Reprezentanta , któremu podlegał dowódca wojskowy.

---

[11] Operacja ONUC (1960–1664 r., w Kongo) stanowi wyjątek. Jest to pierwsza operacja pokojowa prowadzona przez ONZ z grupy operacji zaliczanych do kategorii operacji pokojowych drugiej generacji.

[12] Zobacz załącznik 3 - Tradycyjne operacje utrzymania pokoju.

[13] O. Ramsbotham, T. Woodhouse, *Encyclopedie of....*, s. 93.

1.1.2. Operacje Drugiej Generacji

Operacją pokojową ONZ z użyciem międzynarodowych sił wojskowych, która stanowi „kamień milowy" w praktyce kształtowanie się norm postępowania sił pokojowych oraz miała zasadniczy wpływ na obecne unormowania dotyczących stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy sił pokojowych była operacja w Kongo, ustanowiona w 1960 r., (*United Nations Operation in the Congo, ONUC*[14]). Stanowią o tym następujące fakty:

- ONZ podjął się działania w nierozpoznanym terenie i środowisku gdzie nie funkcjonowały instytucje państwa;
- ONUC była pierwszą operacją pokojową, gdzie w skład sił obok komponentu wojskowego włączono komponent cywilny;
- w ramach tej operacji pojawiło się pytanie o podjęcie akcji wymuszania przez siły pokojowe w myśl rozdziału VII Karty NZ.

Operacja ONUC powołana została zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty NZ, wraz z rozwojem sytuacji oraz realnym zagrożeniem bezpieczeństwa funkcjonariuszy sił pokojowych dokonano zmiany mandatu powołując się na rozdział VII karty NZ. Upoważniono tym samym po raz pierwszy siły pokojowe do podjęcia akcji wymuszania. Była to pierwsza i jedyna operacja do początku lat dziewięćdziesiątych (do operacji w Somalii), kiedy to nastąpiło przejście z działań utrzymania pokoju (*Peacekeeping*) do prowadzenia akcji wymuszania (*Peace Enforcement*) przez siły pokojowe ONZ[15]. Operacja ONUC zapoczątkowała w działaniach ONZ powoływanie operacji tzw. drugiej generacji.

Zasadnicza zmiana ilościowo–jakościowa w operacjach pokojowych prowadzonych przez ONZ dokonała się u schyłku i po zakończeniu „zimnej wojny", rozpadzie związku Radzieckiego. Radykalnie

---

[14] *The Blue Helmets, a view of United Nations Peacekeeping*, third edition, UNDPI, NY 10017, New York 1996, s. 173–201.

[15] O. Ramsbotham, T. Woodhouse, *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, ABC–CLIO 1999, s. xii.

wzrosła ilość powołanych przez ONZ operacji[16]. Zmianie uległ charakter realizowanych zadań[17], skład sił pokojowych, a wraz z tym i sposób traktowania problemu użycia siły, broni przez siły pokojowe. Okres od 1988 do 1995 roku jest okresem prowadzenia operacji zwanych[18]:

- operacjami drugiej generacji,
- operacjami wielowymiarowymi,
- operacjami wspierania pokoju,
- operacjami drugiej generacji prowadzonymi przez siły międzynarodowe.

Operacje te w odróżnieniu od tradycyjnych operacji utrzymania pokoju charakteryzują się tym że:

- podejmowane były w niestabilnym wewnątrzpaństwowym środowisku (np., Somalia, Rwanda, była Jugosławia, Haiti);
- przy braku lub braku respektowania porozumień pokojowych oraz „niejasnej koncepcji" pokojowego rozwiązania sporu;
- brak jasności co do reprezentacji lokalnych władz mogących podejmować wiarygodne i egzekwowalne wysiłki polityczno–dyplomatyczne umożliwiające pokojowe rozwiązanie konfliktu;
- komponent wojskowy w ramach sił pokojowych stanowił tylko niewielka cześć sił w składzie komponentów: polityczno–dyplomatycznego, policyjnego, humanitarnego;
- poniższe cele operacji, które w tradycyjnym operacjach utrzymania pokoju były pomocniczymi i realizowanymi w niewielkim wymiarze stały się zasadniczymi:
  - wspieranie i ochrona komponentów cywilnych;
  - organizowanie i ochrona prowadzonych wyborów;
  - nadzorowanie wypełniania funkcji rządowych przez władze lokalne;
  - prowadzenie demobilizacji i demilitaryzacji;

---

[16] Załącznik 4 - Wzrost operacji pokojowych w latach 1988–1994.
[17] Załącznik 5 - Zadania sił pokojowych w operacjach postzimnowojennych.
[18] Załącznik 6 - Operacje pokojowe drugiej generacji.

- wspieranie programów repatriacyjnych i rehabilitacyjnych wobec byłych kombatantów;
- ochrona stref bezpieczeństwa;
- przywracanie porządku publicznego i nadzorowanie przestrzegania prawa;
- wspieranie i ochrona działań humanitarnych organizowanych przez komponent cywilny.

W takich okolicznościach zakres i uprawnienia żołnierzy sił pokojowych co do użycia siły i broni uległ radykalnej zmianie w stosunku do posiadanych uprawnień w tradycyjnych operacjach utrzymania pokoju. Obok podstawowego prawa przysługującego żołnierzom sił pokojowych do użycia broni w obronie własnej, przyznano im uprawniania do podejmowania akcji i operacji z użyciem siły celem wymuszenia podporządkowania się stron konfliktu przyjętym porozumieniom. Stan taki niósł z sobą określone konsekwencje czego dowodem były wydarzenia np. w ramach operacji UNOSOM II[19] czy też UNPROFOR[20] gdzie użycie siły przez żołnierzy sił pokojowych znacznie wykroczyło poza działania w ramach obrony własnej („*self–defence*").

1.1.3. Operacje wymuszania pokoju

Kolejnymi operacjami pokojowymi są operacje wymuszania (*Peace Enforcement Operations*). Są to operacje, w których ONZ nie jest bezpośrednio zaangażowana w formowanie sił pokojowych, a stanowi tylko polityczne forum, które spełnia rolę legitymizującą podejmowane działania oraz wspiera wysiłki tworzenia koalicji państw desygnujących swoich żołnierzy do działania w ramach powoływanych sił

[19] *Military Review*, September 1994,*Rules of Engagement lessons from Restore Hope*, s. 26–34.

[20] Dick A. Leurdijk, *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia 1991–1996 Limits to Diplomacy and Force*, Netherlands Atlantic Commision 1996.

wojskowych[21]. ONZ nie posiada własnych sił wojskowych, a nie mogąc w pełni wypełniać postanowień art. 43 Karty NZ, posiada prawo legitymizowania działań wojsk państw członkowskich w myśl postanowień art. 39 i art. 42 rozdziały VII Karty NZ do prowadzenia operacji z upoważnienia ONZ. Działania prowadzone przez siły koalicyjne mogą przerodzić się w prowadzenie regularnej wojny jak miało to miejsce w Korei czy też Zatoce Perskiej wobec państwa agresora. Zasadniczo jednak są to operacje wymuszania na stronach (lub jednej ze stron) podporządkowania się postanowieniom wynikającym z przyjętych porozumień pokojowych. Przykładem takiej aktywności jest zachowania ONZ wobec sytuacji w Somalii (działania sił UNITAF od 1992–1993 r.), na Haiti (działanie Międzynarodowych Sił Wojskowych w okresie od 1994–1995 r.) czy też na Bałkanach gdzie w wyniku niepowodzeń misji UNPROFOR stworzono podstawy prawne (wydanie określonych rezolucji przez RB) umożliwiające powołanie sił IFOR, SFOR lub obecnie KFOR w Kosowie.

Żołnierze biorący udział w tego typu operacjach posiadają znacznie szerszy zakres uprawnień do użycia broni niż w klasycznych operacjach lub operacjach drugiej generacji. Mają oni jednocześnie obowiązek przestrzegania prawa wojennego, humanitarnego oraz ograniczeń wynikających z posiadanego mandatu do działania udzielonego im przez ONZ[22].

1.2. Kategorie działań pokojowych ONZ

Doświadczenia i wnioski z prowadzonych misji i operacji do początku lat 90. znalazły swoje odzwierciedlenie w raporcie Sekretarza

---

[21] SG ONZ w *Programie dla Pokoju* oraz w uzupełnieniu do programu odnosi się szczegółowo do możliwości powoływania sił pokojowych z upoważnieniem do prowadzenia akcji wymuszania zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ.

[22] Tamże, s. 104. Oświadczenie Admiral Leighton W. Shmith, Jr. Commander, *The Pillars of Peace in Bosnia*, które dotyczy upoważnień w zakresie użycia broni przysługującym żołnierzom IFOR, co wskazuje na zasadniczą różnicę uprawnień żołnierzy sił ONZ a NATO.

Generalnego ONZ[23], który podkreślając potrzebę kontynuacji klasycznych operacji oraz biorąc pod uwagę możliwość prowadzenia akcji/operacji wymuszani w wyniku zaistniałej sytuacji międzynarodowej, jednoznacznie zdefiniował kategorię działań pokojowych ONZ. SG ONZ odniósł się równocześnie do potrzeby i możliwości stosowania siły (z użyciem broni włącznie) przez żołnierzy pełniących służbę pod błękitną flagą. Według SG ONZ siły pokojowe posiadając niezbywalne prawo do użycia broni w obronie własnej, jednocześnie z upoważnienia ONZ posiadają prawo do podjęcia siłowych rozwiązań zgodnie z prawem międzynarodowym. Doświadczenie i wnioski wynikające z operacji: UNOSOM I oraz UNOSOM II, UNPROFOR, a także operacji w Rwandzie w konsekwencji doprowadziły do przyjęcie przez ONZ regulacji prawnych określających status żołnierzy sił pokojowych wobec zagrożeń podczas realizacji zadań mandatowych[24]. Zaproponowany w 1992 r. przez Sekretarza Generalnego ONZ Butrosa Butrosa Ghalego podział na następujące kategorie działań pokojowych[25]:

- dyplomacja prewencyjna (*Preventive Diplomacy*);
- tworzenie pokoju (*Peace–making*);
- utrzymanie pokoju (*Peace–keeping*);
- budowanie pokoju (*Peace–building*);
- wymuszanie pokoju (*Peace–enforcement*),

---

[23] B. Butros–Ghali, *Agenda for Peace with new supplement and related documents*, UN, New York 1995.

[24] Konwencja z 1994 r. (*UN Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel*) określa okoliczności, prawne ograniczenia w działaniu sił ONZ, stanowi prawną ochronę przed atakami stron konfliktu jednocześnie art. 2 pkt 2 stanowi o stosowaniu prawa wojennego i prawa humanitarnego przez i wobec sił pokojowych prowadzących działania zgodnie z rozdziałem VII Karty. A.Roberts, R. Guelff, *Documents on the laws of war*, Oxrord University Press, New York 2000, s. 627

[25] B. Boutros–Ghali, *An Agenda for Peace*,New York1992., zob. też : B.Boutros–Ghali, *Program dla Pokoju* oraz Załącznik do *Programu dla pokoju 1995*, PISM, Warszawa 1995.

stanowi jasne kryterium, w ramach jakich działań możemy mieć do czynienia ze stosowaniem siły (do użycia broni włącznie) przez żołnierzy sił pokojowych.

Dyplomacja prewencyjna oznacza działanie mające zapobiegać powstawaniu sporów między stronami, przeciwdziałać przeradzaniu się istniejących sporów w konflikty oraz ograniczać zasięg tych ostatnich, gdy powstają.

Tworzenie pokoju oznacza działanie mające doprowadzić do porozumienia nieprzyjacielskich stron, głównie za pomocą środków pokojowych, które przewidziane są w rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych.

Utrzymanie pokoju oznacza rozmieszczenie sił ONZ w terenie, dotychczas za zgodą wszystkich zainteresowanych stron, zwykle personelu wojskowego i/lub policyjnego, jak również często cywilnego. *Utrzymanie pokoju* jest techniką, która poszerza możliwości zarówno zapobieżenia konfliktowi, jak i tworzenia pokoju.

Budowanie pokoju[26] jest działaniem odnoszącym się w sposób krytyczny wobec sytuacji zaistniałej w następstwie konflikcie. Zawiera ono w sobie identyfikacje struktur i środki wsparcia struktur, które będą promować pokój, budować zaufanie, współdziałanie miedzy byłymi przeciwnikami, dla uniknięcia powrotu do konfliktu.

Wymuszanie pokoju[27] może być konieczne, kiedy wszystkie inne środki zawiodą. Zezwolenie na stosowanie wymuszania jest dopuszczalne zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych i zawiera użycie sił zbrojnych dla utrzymania pokoju lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w sytuacji, w której Rada Bezpieczeństwa zdecyduje o istniejącym zagrożeniu dla pokoju, naruszeniu pokoju czy akcie agresji.

W ramach przyjętych w raporcie (uzupełnionym w 1995r. suplementem do raportu) SG ONZ „Programie dla pokoju" kategorii działań pokojowych ONZ, możemy wyróżnić trzy podstawowe typy ope-

---

[26] *General Guidelines For Peace-keeping Operation*, UNDPKO, New York 1995, s. 6, tłumaczenie autorskie.

[27] Tamże, s. 6.

racji, w których wojskowe siły pokojowych mogą posiadać uprawnienia do stosowania siły w tym użycia broni włącznie[28]:

a) **operacje utrzymania pokoju ONZ**

W tego typu operacjach siły wojskowe są kierowane i dowodzone przez ONZ. Ich obecność w rejonie misji jest realizowana za zgodą stron konfliktu, a celem ich działania jest monitorowanie wprowadzania porozumienia o przerwaniu ognia lub porozumienia pokojowego. Komponent wojskowy sił pokojowych ONZ składa się wówczas z kontyngentów narodowych dowodzonych przez dowódcę wyznaczonego przez ONZ. Siły wojskowe zaangażowane w tego typu operacjach, nie pełnią funkcji wymuszania postanowień pokojowych. Posiadają one prawo użycia siły do użycia broni włącznie tylko w wypadku obrony własnej oraz w zależności od mandatu do innych specyficznych zadań. Przykładem użycia siły w tego typu operacjach mogą być działania prowadzone w ramach operacji ONUC w Kongo (od 1960 do 1964 r.), UNOSOM I w Somalii (od 1992 do 1993 r.), UNPROFOR w Bośni–Hercegowinie (od 1992 do 1995 r.). W operacjach tych mieliśmy do czynienia z uprawnieniami użycia siły w obronie własnej oraz w związku z istniejącym okolicznościami do użycia broni w obronie zadań misji;

b) **operacje wymuszenia kontrolowane przez ONZ**

W tego typu operacji biorą udział siły pokojowe bezpośrednio kierowane i dowodzone przez ONZ, które są upoważnione w swoich działaniach do użycia siły z użyciem broni włącznie do prowadzenia działań wymuszania przestrzegania postanowień porozumień pokojowych lub postanowień wynikających z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Operacje te planowane są w myśl rozdziału VII Karty NZ zgodnie z art. 42–47. Przykładem tego rodzaju działań były działania prowadzone przez siły pokojowe ONZ w Somalii w operacji UNOSOM II (od 1993 do1995 r.);

---

[28] A. Roberts, R. Guelff, *Documents on the laws of war,* wyd. 3, Oxford University Press, New York 2000 , s. 721.

c) **operacje wymuszania autoryzowane przez ONZ**

W tego typu operacjach siły wojskowe prowadzą działania zgodnie ze specyficznym mandatem ONZ, który w swej treści zawiera upoważnienie do użycia siły z użyciem broni włącznie zarówno w sytuacjach obrony własnej, jak również poza obroną własną. Siły wojskowe kierowane i dowodzone są wówczas przez organa narodowe lub sojusznicze. Funkcje tych sił to z reguły stosowanie przymusu w ramach wspierania wdrożenia międzynarodowych środków wymuszenia przestrzegania postanowień prawa międzynarodowego lub rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ np. sankcji. Przykładem takiej aktywności są: działania sił morskich dla nadzorowania sankcji wobec Rodezji (od 1966 do 1979 r.), działania przeciwko Irakowi (od 1992 r.), działania zbrojne USA przeciwko Korei (od 1950 do 1953 r.), działania koalicji przeciw Irakowi (1991 r.), działania międzynarodowych sił wojskowych UNITAF pod przywództwem USA w Somalii (od 1992 do 1993 r.) czy Międzynarodowych Sił Wojskowych na Haiti (od 1994 do1995), działania sił Sojuszniczych: IFOR, SFOR, KFOR na Bałkanach. Operacje te prowadzone są zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ.

Z reguły zwane są operacjami rozdziału VII Karty NZ, należy jednak zauważyć, że nie wszystkie działania prowadzone w myśl postanowień rozdziału VII należą do tej kategorii. Część operacji, prowadzonych w myśl postanowień rozdziału VII polega na wprowadzaniu sankcji czy prowadzeniu działań utrzymania pokoju, mandat sił jednak nie upoważnia ich do prowadzenia działań w myśl art. 42. Karty NZ.

W literaturze przedmiotu możemy spotkać wiele podziałów operacji pokojowych w ramach działań ONZ wynikających z narodowego podejścia do problemu. Przykładem polskiego spojrzenia na kategorie i typy operacji pokojowych jest podział zaprezentowany w pracy autorstwa F. Gągora i K. Paszowskiego na[29]:

---

[29] F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie RP*, Marszałek, Warszawa 1998, s. 60, autorzy dokonali również analizy współczesnych pojęć operacji pokojowych, s. 44–49.

- mediacje i obserwacje;
- obecność wojskowa;
- wzmocnioną obecność wojskową;
- interwencje zbrojna.

W literaturze przedmiotu można spotkać wiele podziałów, nie mniej w każdym z nich kryteria podziału odnoszą się do podstaw prawnych oraz stosunku do możliwości użycia siły przez siły pokojowe w ramach przyjętego podziały.

1.3. Użycie siły w świetle Karty Narodów Zjednoczonych

Kształtowanie się współczesnej teorii, a następnie praktyki działań pokojowych realizowanych w formie misji oraz operacji pokojowych jest realizacją celów określonych w akcie prawnym o charakterze międzynarodowym, jakim jest uchwalona przez społeczność międzynarodową Karta Narodów Zjednoczonych[30] (*Charter of the United Nations, UN Charter*). W treści postanowień Karty NZ jednoznacznie określono strukturę oraz kompetencję poszczególnych organów tej organizacji. Działania ONZ w myśl przyjętej w Karcie procedury ukształtowały praktykę legislacyjną oraz sposób postępowania podczas rozwiązywania poszczególnych spraw mających wpływ na utrzymanie światowego pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Nie mniej ONZ, nie działając w próżni geostrategicznej, politycznej, ekonomicznej i społecznej na przestrzeni lat poddawany był i jest wpływom bieżącej sytuacji międzynarodowej. Taki stan odcisnął również swoje piętno na teorii i praktyce stosowania postanowień Karty NZ, a w konsekwencji użyciu siły (do użycia broni włącznie) przez żołnierzy międzynarodowych sił pokojowych, działających z

[30] Uchwalona na konferencji w San Francisco w 1945 r. przez 50 państw założycieli Organizacji Narodów Zjednoczonych.

mandatu i upoważnienia Rady Bezpieczeństwa[31] czy też Zgromadzenia Ogólnego[32] ONZ.

W myśl przyjętych w Karcie regulacji i zgodnie, z art. 2(4)[33] użycie siły lub groźba jej użycia winna być wyłączona z działań mających na celu rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych w sprawach przeciwko nietykalności terytorialnej czy niepodległości któregokolwiek z państw. Problem nie stosowania siły w stosunkach międzynarodowych budzi wiele kontrowersji, znaczącą role w ich rozwikłaniu odegrała próba zdefiniowania definicji agresji.[34]. Jednocześnie zgodnie z postanowieniami karty dopuszcza się dwa wyjątki, co do zasady nie stosowania siły w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Zgodnie z art. 51[35] uznaje się niezbywalne prawo do samoobrony indywidualnej i zbiorowej, w tym do użycia siły włącznie, (gdzie dla ustalenia treści prawa do samoobrony znaczący wpływ miało określenie treści definicji agresji[36]). Komitet Specjalny ZO ONZ w wyniku długoletnich prac 14 grudnia 1974 r. podjął uchwałę zawierająca definicję agresji[37]. Mimo że rezolucja zawierająca definicje agresji może być traktowana tylko jako instrument pomocniczy (tzw. miękkie pra-

---

[31] Większość misji i operacji pokojowych jest prowadzona z upoważnienia i w myśl rezolucji przyjętej przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

[32] Siły pokojowe UNEF I (*United Nation Emergency Forces I*) zostały powołane zgodnie z rezolucją ZO ONZ w związku w zaangażowaniem w konflikt dwóch stałych członków RB.

[33] Potwierdzeniem treści zawartych w art. 2(4) jest przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1970 r. *Deklaracja o przyjaznych stosunkach i niestosowaniu siły w rozwiązywaniu sporów.* Karta Narodów Zjednoczonych, *Międzynarodowe prawo Konfliktów Zbrojnych,* Agencja Artekon, Warszawa 1991, s. 205.

[34] *Spory i konflikty międzynarodowe aspekty prawne i polityczne*, praca zbiorowa pod red. Prof. Dr. hab. W. Malendowskiego, Atlas 2, Wrocław 2000, s. 39.

[35] Art. 51 opisuje niezbywalne prawo do samoobrony indywidualnej i zbiorowej, jednocześnie z jego treści wyprowadzono podstawę prawną Traktatu Waszyngtońskiego oraz powołania Pakt Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organization, NATO*).

[36] R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo Międzynarodowe Publiczne,* PWN, Warszawa 2000, s. 391–393.

[37] Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego NZ Nr 3314/XXIX w sprawie definicji agresji wraz z załącznikiem, zobacz: M. Flemming, J. Wojciechowska, *Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi...,* C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 544.

wo) interpretacji użycia siły, jej praktyczne znaczenie polega na tym, że ułatwia RB ONZ podejmowanie decyzji w razie podjęcia działania w myśl prawa do samoobrony, dla rozróżnienia miedzy samoobrona, a agresja. Drugi wyjątek stanowi działanie podjęte w przypadku stwierdzenia przez RB ONZ w myśl art. 39 Karty istnienie okoliczności zagrażających pokojowi, zakłócenia pokoju czy aktu agresji. Dla przywrócenia pokoju w działaniach podjętych w myśl art. 41 i 42 Karty dopuszcza się i sankcjonuje prawnie: akcje, operacje z użyciem siły przez siły zbrojne włącznie. W myśl postanowień Karty zawartych w rozdziale VIII RB ONZ może wykorzystać w swych działaniach organizacje regionalne lub mogą one samodzielnie podjąć się rozwiązania sytuacji kryzysowej czy sporu z zastrzeżeniem, że zgodnie z art.53 Karty nie mają one prawa użycia siły bez zgody RB ONZ[38]. Ponad to zgodnie z art. 103 Karty ustanowiono prymat stosowania postanowień karty ONZ w formie pierwszeństwa wypełniania obowiązków wynikających z Karty nad obowiązkami wynikającymi z innych porozumień międzynarodowych[39]. Problemowi rozwiązywania konfliktów zagrażających światowemu pokojowi i bezpieczeństwu w Karcie NZ poświęcone są rozdziały VI i VII karty określające procedurę postępowania w przypadkach rozwiązywaniu sporów środkami pokojowymi jak i przy użyciu siły.

Rozpatrując kwestie użycia sił w myśl postanowień zawartych w Karcie NZ teoretycznie możemy wyróżnić dwa zasadnicze obszary działań pokojowych, w których mamy do czynienia z możliwością (***problemem***) jej użycia przez siły pokojowe[40]. Pierwszy, to działania związane z utrzymaniem pokoju (*Peacekeeping*), dla którego fundamentem prawnym są treści rezolucji Rady Bezpieczeństwa czy też

---

[38] Precyzyjnej interpretacji tego artykułu dokonał SG ONZ [w:] *Agendzie dla pokoju* stwierdzając „że żadna akcja wymuszania nie może być podjęta przez organizację regionalną lub regionalne porozumienie państw bez zgody (autoryzacji) RB ONZ".

[39] Zob., *NATO, the UN and the use of force: Legal Aspect,* European Journal of International Law 1999, Vol. 10, s. 1.

[40] Szczegółowo kwestie prawne odnośnie możliwości zastosowania Karty NZ do powołania sił pokojowych i ich upoważnienia w zakresie stosowania siły wyjaśnia J. Hillen, *The Strategy of UN Military Operations,* Brassey's, Washington1998, s.7–18.

Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych opracowanych na podstawie rozdziału VI. Drugi to działania związane z akcjami, operacjami wymuszania pokoju (*Enforcement action, operation*), gdzie mandat sił pokojowych opracowany jest zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ. Pomimo tego, że oba typy działań mogą być podejmowane w ramach operacji pokojowych dzieli je zasadnicze rozgraniczenie, które charakteryzują trzy czynniki[41]:

- zgoda stron konfliktu;
- bezstronność sił pokojowych;
- użycie siły przez żołnierzy sił pokojowych wobec stron konfliktu.

Zgodnie z intencją postanowień rozdziału VI Karty NZ, definiując mandat sił pokojowych na podstawie tego rozdziału, uprawnienia w zakresie stosowania siły oraz użycia broni odnoszą się tylko do sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia personelu sił pokojowych, czyli „obrony własnej". Mandat sił pokojowych, dla których fundamentem prawnym są postanowienia wynikające z artykułów zawartych w rozdziale VII Karty NZ mogą upoważniać sił pokojowych do użycia siły i broni, w o wiele szerszym zakresie niż, tylko obrona własna.

Praktyka stosowania postanowień Karty w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych czy wręcz konfliktów zbrojnych doprowadziła do ukształtowania się działań zwanych początkowo misjami, a z chwilą udziału kontyngentów wojskowych w formie regularnych jednostek wojskowych w ramach sił pokojowych operacjami pokojowymi. Brak odniesienia w Karcie NZ czy też innym dokumencie tej rangi, co do jasnego i precyzyjnego zdefiniowania terminu misji i operacji pokojowej stanowi po dzień dzisiejszy zasadniczy problem w jednoznacznym określeniu treści tych pojęć[42].

---

[41] Zob: *JP 3–07.3, Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Peace Operations,* February 1997, s. 1–10.

[42] W 1992 r. Sekretarz Generalny ONZ Butros Butros Ghali w swoim dorocznym raporcie zwanym *Agenda for Peace* zdefiniował i dokonał charakterystyki poszczególnych kategorii działań ONZ dla rozwiązywania sytuacji kryzysowych oraz konfliktów. W uzupełnieniu do raportu opracowanym przez SG ONZ w 1995 r. podsumował on doświadczenia i zaprezentował wnioski z działalności w obszarze poszczególnych kategorii operacji pokojowych nie zawarł on jednak definicji operacji pokojowej. Zobacz załącznik 7, przykładowy zbiór różnych definicji operacji pokojowych (definicje przytoczono w oryginale).

Wraz z ewolucyjnym rozwojem działań pokojowych ONZ kształtowały się normy postępowania, zasady misji i operacji pokojowych, w tym również koncepcja stosowania siły do użycia broni włącznie przez żołnierzy sił pokojowych. Zostały również wykształcone różne kategorie działań pokojowych, co do rozgraniczenia, których zasadniczym kryterium stanową:

- podstawa prawna ich realizacji,
- przyjęte techniki postępowania,
- podmioty podejmujące się egzekucji przyjętych postanowień;
- czas realizacji określany w stosunku do momentu rozpoczęcia otwartego konfliktu zwaśnionych stron.

1.4. Wnioski

Dla zrozumienia warunków, jakie muszą być spełnione dla zastosowania i użycia siły przez żołnierzy sił pokojowych w ramach operacji pokojowych należy brać pod uwagę okoliczności i środowisko operacyjne, w jakim operacja jest prowadzona, oraz podstawowe unormowania prawne obowiązujące żołnierzy sił pokojowych. Dla każdej operacji opracowuje się jej podstawowe dokumenty[43]. Stanowią one polityczno–prawną wykładnię ustanowionej operacji oraz funkcjonowania sił pokojowych dla osiągnięcia zakładanych celów, normują one również prawa, okoliczności i możliwości użycia siły w operacji pokojowej przez żołnierzy sił pokojowych. Należy do nich zaliczyć:

- rezolucje RB ONZ;
- mandat [44];

---

[43] *Joint Pub 3–07.3, I–21.*

[44] *Mandat* stanowi podstawowy dokument każdej operacji „udzielany" (opracowywany) jest on na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, zawiera cele operacji oraz podstawowe kryteria jej prowadzenia w tym polityczne, prawne i operacyjne.

- Status of Force Agreement (SOFA) lub Status of Mission Agreement (SOMA)[45];
- Terms of Reference (TOR)[46];
- Standing Operational Procedures (SOP)[47];
- Rules of Engagement (ROE)[48].

Okoliczności powołania operacji pokojowych, przyjęte uregulowania polityczno–prawne oraz przyjęte koncepcje działań (sposobów ich prowadzenia) stanowią podstawę określenia możliwości oraz konieczności stosowania siły, do użycia broni włącznie przez żołnierzy sił pokojowych. Z dotychczasowych doświadczeń można wyciągnąć następujące wnioski:

- międzynarodowe prawo humanitarne oraz postanowienia prawne podjęte w myśl uregulowań zawartych w Karcie NZ, stanowią wykładnię działania sił pokojowych, będącą fundamentem uregulowań uzasadniających użycie siły;
- żadne okoliczności podczas działania sił pokojowych, w tym stosowanie rozwiązań siłowych z użyciem broni włącznie nie zwalniają z przestrzegania postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego i prawa konfliktów zbrojnych;

---

[45] *Status of Force Agreement* (SOFA) – Status Sił Pokojowych, w operacjach organizowanych przez ONZ *Status of Mission Agreement* (SOMA) – Status Misji, dokument określający status sił stacjonujących w rejonie operacji, uznanym i zaakceptowanym przez sygnatariuszy tego dokumentu, którymi z reguły są strony konfliktu oraz organizacja wysyłająca siły pokojowe w rejon misji.

[46] *Terms of Reference* (TOR) – dokument opracowany dla płynnego wprowadzenia funkcjonowania misji w rejonie operacji. Opisuje on cele i zadania misji, relacje kierowania i dowodzenia, strukturę organizacyjną, logistykę, procedury rozliczeniowe, funkcje łącznikowe, zakres odpowiedzialności sił wojskowych oraz personelu przydzielonego lub wydzielonego do sił pokojowych. TOR opracowywany jest przez ONZ dla potrzeb sił pokojowych operacji.

[47] *Standing Operational Procedures* (SOP) – Stałe Procedury Operacyjne obowiązujące w danej misji, systematycznie uaktualniane w miarę zmieniającej się sytuacji operacyjnej.

[48] *Rules of Engagement* (ROE) – reguły podjęcia działań przy użyciu siły.

- żołnierze sił pokojowych w toku realizacji zadań operacyjnych w żadnych okolicznościach nie są pozbawieni prawa do samoobrony.

Bibliografia

1. Bierzanek, R., Symonides J., *Prawo Międzynarodowe Publiczne,* Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 2000.
2. Butros–Ghali B. *Agenda for Peace with new supplement and related documents,* UN, New York 1995.
3. Gągor F, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP,* Marszałek, Warszawa 1998.
4. *General guidances for Peacekeeping operations,*UN DPKO, New York 1995.
5. Hillen J.,*The Strategy of UN Military Operations,* Brassey's, Washington 1998.
6. *Joint Tactics, Techniques and Procedures for Peace Operations. Joint Publication* 3–07.3, February1997.
7. Lenrdijk Dick A., *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia 1991–1996 Limits to Diplomacy and Force,* Netherlands Atlantic Commision 1996.
8. *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych,* Agencja Artekon, Warszawa 1991.
9. *Military Review,* February 1994.
10. *NATO, the UN and the use of Forces. Legal Aspect.* European Jurnal of Internarional Law, Vol. 10, 1999.
11. Ramsbotham O., Wooddhouse T., *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations,* ABC– CLIO, California 1999.
12. Roberts A., Guelff R., *Documents on the law of war,* Oxword University Press, New York 2000.
13. Rydzykowski J., *Słownik ONZ,* Wiedza Powszechna, Warszawa 2000.

14. *Spory i konflikty międzynarodowe aspekty prawne i polityczne*, praca zbiorowa pod red. Prof. Dr. hab. W. Malendowskiego, Atlas 2, Wrocław 2000.
15. *The Blue Helmets a view of United Nations*, UN DPI New York 1996.
16. *The Blue Helmets*, UN DPI, New York 1990.

Rozdział 2

STOSOWANIE SIŁY I UŻYCIE BRONI W OPERACJACH POKOJOWYCH ONZ

2.1. Rules of Engagememetn (ROE) w operacjach pokojowych

Stosowanie siły rozumiane jako akcje polegające na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych (powietrznych, morskich lub lądowych) państw członków Narodów Zjednoczonych, wiąże się z użyciem międzynarodowych sił tworzonych doraźnie do realizacji ściśle określonych celów politycznych i wojskowych. Jednocześnie siły te podczas realizacji powierzonej im misji, w czasie realizacji zadań zobowiązane są do przestrzegania opracowanych dla nich Rules of engagement[49].

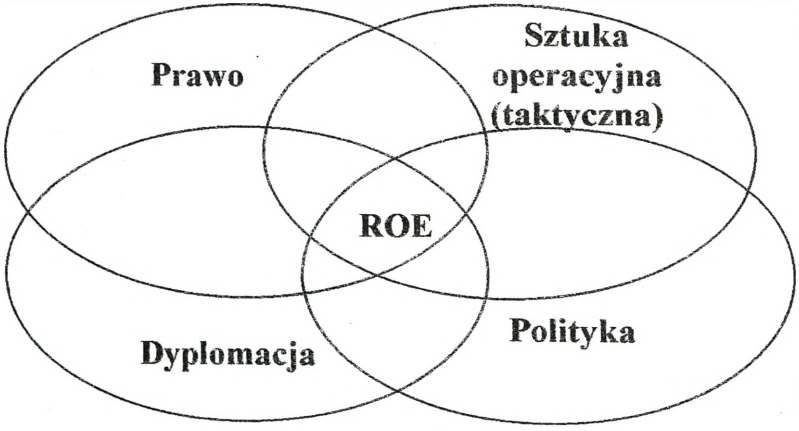
Określenie (terminu) „reguły podjęcia działań przy użyciu siły" (*Rules of Engagement* - ROE) jest trudne do zdefiniowania zarówno w szerokim, jak i wąskim znaczeniu. Według profesora D.P. O'Connella powstało ono w latach 60. na Malcie, a „weszło do obiegu" podczas wojny w Wietnamie[50]. Współczesny system reguł podjęcia działań przy użyciu siły (tłumaczony również jako procedury stosowania sił na szczeblu strategiczno–operacyjnym i użycia broni na szczeblach taktycznych) obowiązujący żołnierzy w operacjach pokojowych, a zdefiniowany w dokumencie *„Rules of Engagement" (ROE),* zapoczątkowany został precedensem ustanowionym podczas działań sił wojskowych podjętych w myśl postanowień mandatu ONZ podczas

---

[49] W ONZ opracowano specjalny dokument który określa parametry w ramach których żołnierze wydzieleni do sił pokojowych ONZ mają prawo użycia broni, *Guidelines for the development of Rules of Engagement* (ROE) *for the United Nations Peacekeeping Operations* (UNDPKO), Military Planning Service 1981, luty 2001 r. (w posiadaniu autora).

[50] A. Makowski, M. Ilnicki, *Wojna na morzu we współczesnym prawie międzynarodowym,* Marszałek, Warszawa–Toruń 1996, s. 25.

prowadzonej nad Koreą Północną przez siły powietrzne Stanów Zjednoczonych w 1950 r., kiedy to gen. Mac Arthur otrzymał rozkaz z Waszyngtonu, że amerykańskie myśliwce nie mogą wkraczać w przestrzeń powietrzną Chin i nie mogą niszczyć Suiho Dam po stronie Korei Północnej wzdłuż rzeki Yalu River. Przykład ten jest klasycznym zastosowania ROE, gdzie z powodu przyjętej polityki, ograniczeń prawnych i sposobu prowadzenia działań militarnych ograniczono użycie siły, które w warunkach prowadzenia wojny było by zgodne z prawem konfliktów zbrojnych[51]. Istota ROE została przedstawiona przez komandora J.A. Roach'a, szefa komórki Prawa Konfliktów Zbrojnych przy Generalnym Biurze Prawnym US Navy, które winny być widziane (rys. 2.1) jako środki za pomocą, których rozkazy operacyjne i konieczne warunki oraz ograniczenia narzucone przez prawo międzynarodowe są zintegrowane w jeden zestaw instrukcji.

Rys. 2.1. Elementy składowe ROE

[51] *Brief for the Commits of The Inquiry into the Deployment of The Canadian Forces to Somalia The use of Force and Rules of Engagement*, article 1, Part II–JAG Newsletter styczeń–czerwiec 1995, s. 9.

W tym sensie mogą one w danym momencie lub dla pewnych zastrzeżonych opcji, obejmować pełen zakres legalnie dozwolonych działań, a następnie mogą, jeśli tak ustanowiono dla pewnych szczegółowych okoliczności przekroczyć to, co jest dozwolone przez prawo międzynarodowe"[52]

Interpretując rys.2.1 należy przyjąć, że ROE może być ogłaszane i uzupełniane w zależności od zaistniałej sytuacji. „Jakkolwiek określenie ROE pojawiło się w latach 60., to nie występuje ono w żadnej konwencji międzynarodowej. Można jednak przyjąć, że założenia koncepcji ROE pojawiły się w art.1 IV Konwencji haskiej z 1907 r. dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej (Dz. U. 1927 nr 21 poz. 161)"[53].

2.1.1. Podstawowe informacje

Procedury stosowania siły, do użycia broni włącznie[54] (*Role of Engagement, ROE*) stanową jeden z podstawowych dokumentów opracowywany dla każdej operacji pokojowej prowadzonej zarówno pod flagą ONZ jak i z mandatu ONZ przez koalicje państw, czy też inną organizację. ROE spełniają funkcję mechanizmu kontrolnego, w zakresie kontroli i nadzoru nad użyciem siły przez żołnierzy sił pokojowych. Szczególnego znaczenia nabiera ten dokument w operacjach prowadzonych zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty, art. 42–47. W związku z tym, że każda operacja pokojowa prowadzona jest w innych uwarunkowaniach, a siły pokojowe działające w terenie tworzone są z kontyngentów różnych państw, dlatego też nie można mówić o jednolitym dokumencie stworzonym jednorazowo i obowiązującym we wszystkich siłach pokojowych obecnie prowadzonych operacji. Dla każdej operacji opracowuje się ROE obowiązujące tylko i wyłącznie w ramach tej jednej operacji, dla potrzeb której zostały

---

[52] A. Makowski, M. Ilnicki, wyd. cyt., s. 27.

[53] Tamże, s.28.

[54] W dalszej części pracy autor przyjął zwrot procedury stosowania siły do użycia broni włącznie jako tłumaczenie angielskiego terminu *Rules of engagement*.

przyjęte. Źródłem treści oraz wpływ na postanowienia zawarte w ROE są:

- przyjęta przez RB ONZ rezolucja powołująca siły pokojowe,
- mandat sił pokojowych,
- statut sił pokojowych określony w ramach SOFA (SOMA),
- obowiązujące postanowienia prawa międzynarodowego (międzynarodowego prawa humanitarnego, prawa wojennego),
- konwencja dotycząca ochrony personelu ONZ i osób stowarzyszonych[55],
- inne dokumenty wewnętrzne ONZ[56],
- postanowienia prawa wewnętrznego (w zakresie uprawnień stosowania siły do użycia broni włącznie przez żołnierzy) państw delegujących narodowe kontyngenty pododdziałów wojskowych do struktur sił pokojowych,
- plan prowadzenia operacji
- inne umowy i traktaty międzynarodowe.

W związku z dużym zaangażowaniem kontyngentów wojskowych amerykańskiego, kanadyjskiego, francuskiego, państw skandynawskich oraz australijskiego w operacje sił pokojowych, uregulowania obowiązujące w tych państwach dotyczące ROE, ich doświadczenia miały zasadniczy wpływ na ROE obowiązujące w ramach takich operacjach jak „Pustynna Burza", UNSOM I oraz UNSOM II, operacji w Rwandzie, operacji sił pokojowych na Haiti, operacji UNPROFOR czy też na Timorze Wschodnim, oraz operacjach prowadzonych przez siły NATO z mandatu ONZ: IFOR, SFOR, KFOR[57].

W praktyce tworzenia i stosowania ROE w ramach działań prowadzonych przez siły pokojowe punkiem zwrotnym były operacje

---

[55] *Convention on the safety of United Nationsand Associated Person*, Konwencja obowiązuje od 15.01.1999 r. zob. A. Roberts, R. Guelff, *Documents of the laws of war, Oxford University Press, New York 2000, s. 623–638.*

[56] Biuletyn Sekretarza Generalnego ONZ (UN Secretary–General's Bulletin on Observance of United Nations Forces of International Humanitarian Law). zob. *Documents on the laws....*, OUP, New York 2000, s.721–730.

[57] Załącznik 8 - Przykładowe ROE dla sił pokojowych w Somalii i na Haiti (tłumaczenie autorskie z tekstu oryginalnego).

prowadzone z upoważnienia ONZ przez koalicję państw w Kuwejcie w 1991 r., następnie operacje w Somalii (UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II)[58] oraz misja UNPROFOR na terenach byłej Jugosławii. Operacje te ujawniły zasadnicze trudności związane z problematyką użycia siły w ramach działań pokojowych[59]:

- *Jak należy rozumieć i stosować w praktyce prawo użycia siły (do użycia broni włącznie) w obronie własnej (wyprowadzane z art. 51 Karty NZ)?*
- *Jakimi zasadami oraz uregulowaniami prawnymi należy się kierować podczas opracowywania zasad użycia siły, ROE (do użycia broni włącznie)?*
- *Jak przełożyć na język praktyki operacyjnej zasady użycia siły, użycia broni?*
- *Jaki winien być zakres uprawnień dowódców co do użycia siły przez żołnierzy sił pokojowych?*

Bazując na wnioskach i doświadczeniach zdobytych w minionych operacjach, ONZ traktuje opracowanie tego dokumentu i ścisłe stosowanie postanowień w nim zawartych za jeden z priorytetów, podczas prowadzenia działań operacyjnych przez siły wojskowe w operacji pokojowej, filozofia rozumienia ROE w ramach ONZ zbliżona jest do rozwiązań przyjętych w Stanach Zjednoczonych niemniej nie jest tożsama z nimi.

2.1.2. ROE w wybranych państwach, organizacjach

a. ROE według poglądów amerykańskich

W literaturze amerykańskiej występują dwie definicje ROE, definicja interobszarowa (odnosząca się do poziomu strategiczno–opera-

---

[58] *Fatalities.*

[59] W ramach operacji UNOSOM I, UNITAF oraz UNOSOM II doszło do nadużyć w zakresie stosowania siły i broni przez żołnierzy sił pokojowych, a jednocześnie w 1993 r. 202 żołnierzy sił pokojowych ONZ zostało zabitych w ramach realizowanych przez nich zadań operacyjnych.

cyjnego) oraz praktyczna (odnosząca się do poziomu operacyjno–taktycznego).

Rules of Engagement[60] *(ROE)* – definiowane są jako dyrektywy wydane przez kompetentne władze wojskowe dla uszczegółowienia okoliczności oraz ograniczeń, w ramach których siły marynarki wojennej, wojsk lądowych oraz sił powietrznych podejmą walkę (użyją siły, użyją broni) lub będą ją kontynuować wobec innych wrogich sił. ROE są środkiem, poprzez który władze (dowództwo) narodowe (*National Command Authority, NAC*) i operacyjne dowództwa regulują użyciem sił zbrojnych w kontekście mających zastosowanie prowadzonej polityki, polityki wojskowej, prawa wewnętrznego i międzynarodowego.

W tym kontekście ROE spełnia trzy zasadnicze funkcje:

1. Pełni funkcję przewodnika wydanego przez naczelne organa władzy (NAC) dla zaangażowanych jednostek wojskowych w zakresie użycia siły;
2. Stanowią mechanizm kontrolny dla przejścia z działań czasu pokoju do działań wojennych;
3. Służą jako mechanizm ułatwiający planowanie.

W wymiarze praktycznym ROE stanowią szkielet uregulowań, które obejmują cele polityki narodowej, wymagania powierzonej siłom wojskowym misji i uregulowania prawne dotyczące użycia siły. Wobec celów politycznych ROE ma zapewnić, że polityka narodowa oraz jej cele znajdą odzwierciedlenie w działaniach operacyjnych dowódców. Szczególnie w okolicznościach gdy nie jest możliwe utrzymywanie lub wręcz brak kontaktu z przełożonymi. Dla spełnienia celów wojskowych ROE:

- określa parametry, w ramach których dowódca musi prowadzić działania dla osiągnięcia powierzonych mu misji (zadań);
- dowódca może regulować możliwościami (potencjałem), jakimi dysponuje żeby wpływać na prowadzone działania w ra-

[60] Amerykańska definicja ROE, *Operational law handbook*, The Judge Advocate General's School US Army, Charlottesville, Virginia, JA 422, 1997, s. 8–1 (tłumaczenie autora).

mach posiadanych uprawnień. Zarówno poprzez gwarantowanie lub zakaz użycia określonego rodzaju broni czy też taktyki prowadzonych działań;
- może potwierdzać zakres powierzonej do realizacji misji (zadań);
- określa maksymalny pułap prowadzonych działań w zakresie użycia siły dla zapewnienia nie spowodowania niepożądanej ich eskalacji.

Dla wypełnienia celów prawnych ROE stanowi ograniczenia nałożone na działania dowódców wynikające zarówno z prawa wewnętrznego jak i międzynarodowego oraz nałożenie ograniczeń wynikających ze szczególnych uregulowań prawnych. Dla przykładu dla współczesnych operacji pokojowych takimi uregulowaniami prawnymi są rezolucje RB ONZ np., rezolucja nr 940 dla operacji prowadzonej na Haiti, nr 1031 dla sił IFOR operujących na terenie Bośni–Hercegowiny.

b. ROE według poglądów kanadyjskich i australijskich

Rozwiązania doktrynalne kanadyjskie, dotyczące ROE są efektem doświadczeń i wniosków z wojny w Zatoce Perskiej, doświadczeń zebranych z udziału kontyngentu kanadyjskich żołnierzy w składzie sił pokojowych działających w Somalii, na Haiti i innych operacjach pokojowych[61].

ROE definiowane są jako dyrektywy i rozkazy odnośnie użycia siły przez kanadyjskie siły zbrojne w operacjach wewnętrznych i mię-

[61] W wyniku błędów prawnych w opracowaniu ROE, błędów popełnionych w procesie szkolenia żołnierzy co do sposobu jego przestrzeganiu oraz nadużyć w jego stosowaniu dokonanych przez żołnierzy Kanadyjskich podczas operacji w Somalii w ramach sił pokojowych, w 1995r rozwiązano między innymi jeden z pułków armii kanadyjskiej, oraz polecono przeprowadzenie szczegółowego śledztwa na szczeblu rządowym, którego wynik ogłoszono w specjalnym raporcie opublikowanym w 1997 r., a wyprowadzone z niego wnioski posłużyły za punkt zwrotny w opracowaniu narodowej koncepcji zasad użycia siły przez żołnierzy armii kanadyjskiej zarówno w podczas konfliktów zbrojnych jak również podczas działania w składzie sił pokojowych.

dzynarodowych w czasie pokoju, w okresie zagrożenia i podczas konfliktu zbrojnego. Konstytuują one prawne użycie siły i przeznaczone są do usunięcia działania nie zgodnego z prawem czy też semantycznie nie jednoznacznego, które może doprowadzić dowódcę do naruszenia polityki narodowej przez nieumyślne działanie lub nadużycie siły wobec obcych wojsk[62].

Według poglądów australijskich[63] ROE to dyrektywy dla dowódców operacyjnych i taktycznych, które określają okoliczności i ograniczenia w ramach których użycie siły może być zastosowane dla osiągnięcia celów wojskowych.

c. ROE według poglądów NATO

Według dokumentów[64] NATO *Rules of Engagement (ROE)* definiowane są jako zbiór norm, zasad i przepisów, poprzez które Rada Północnoatlantycka /Komitet Planowania Obronnego (*North Atlantic Council/ Defence Planning Committee, NAC/DPC*) dostarcza polityczne kierunki dla prowadzenia operacji wojskowych, zawiera uprawnienia dla dowódców wszystkich szczebli, lub ograniczenia użycia siły, które mogło by być sformowane (wykorzystane) jako prowokacja. Celem ROE jest zapewnienie, że użycie siły jest kontrolowane przez kierowanie na różnym poziomie ograniczeniami lub udzielaną swobodą podczas prowadzenia powierzonych misji (zadań do realizacji). Proces przedkładania celów politycznych w taktyczne instrukcje i rozkazy dla żołnierzy wojsk lądowych, marynarki i sił powietrznych wymaga od dowódców Sojuszu na wszystkich pozio-

---

[62] *B–GG–005–004 AF 005, Use of Force Canadian Forces Operation*, Canada 1997, s. 2–2.

[63] Capt (N) Russ Swinnerton RAN, *Rules of Engagement in Maritime Operations*, Canberra, Australia 1994, s. 2.

[64] Obecnie obowiązującymi dokumentami w Sojuszu stanowiącymi wykładnię ROE to: MC 362 (*NATO Joint Combined ROE Reference Document*), MC 64/7 (NATO Precautionary System), MC 66/1 (*Authority & Guidance to MNCs on Air Defence Rules of Engagement*), MC 192/2(*Authority & Guidance to MNCs on Maritime & Air Defence ROE*), MC 193 (*ACE Mobile Force (Land) ROE), Tri–MNC(sic) ROE System 1998, Bi–S.C. Functional Planning Guide (FPG) for ROE.*

mach dowodzenia prowadzenia, rozważnej oceny sytuacji. Odpowiedzialność za przygotowanie ROE spoczywa na komórkach planistycznych i operacyjnych (dla przykładu J3/J5) przy współudziale doradców prawnych (*legal advisers*). ROE stanowi załącznik do rozkazu operacyjnego. Źródłami prawa stanowiącymi fundament opracowania ROE w ramach Sojuszu są:

- prawo międzynarodowe (w tym międzynarodowe prawo humanitarne i konfliktów zbrojnych)
- podstawowe zasady: konieczności i proporcjonalności użycia siły;
- koncepcja użycia siły w obronie własnej oraz w wypadku zagrożenia nieuniknionym atakiem.

W swej treści ROE winno być zgodne z prawem międzynarodowym, mandatem politycznym misji powierzonej do realizacji siłom Sojuszu, polityką narodową państw Sojuszu i ich prawem wewnętrznym. Ostatecznie jest prezentowane do zatwierdzenia przez Komitet Wojskowy Sojuszu (*Military Committee, MC*), w przypadku planu alternatywnego (*Contyngency Operational Plan, COP*) lub w przypadku planu operacyjnego (*Operational Plan, OPLAN*) przez NAC/DPC. Stosowanie ROE przez siły pokojowe Sojuszu zdeterminowane jest poprzez uwarunkowania polityczno–wojskowe do których należy zaliczyć:

- warunki zaangażowania się Sojuszu w sytuację kryzysową;
- zarządzanie zasięgiem konfliktu;
- kontrolą wyjścia i zakończenie zaangażowania się sił Sojuszu w sytuację kryzysową.

W siłach lądowych sojuszu należy wyróżnić trzy poziomy ujęcia ROE:

1. strategiczny – szeroki przewodnik dla wojsk (zawierający):
- ograniczenia mandatowe
- naruszenie granic, przyjętych postanowień/porozumień.
2. peracyjny – przewodnik dla dowódców (zawierający):
- rodzaje broni możliwe do zastosowania,
- zakres użycia i natężenia użytej siły;

3. taktyczny – wytyczne dowódców dla żołnierzy (zawierające):
- rodzaj broni do użycia,
- stan gotowości broni do użycia,
- rozkazy (procedury użycia broni) do użycia broni.

2.1.3. ROE dla żołnierzy sił pokojowych

Dla żołnierzy sił pokojowych *Ruls of Engagement* (ROE) stanowią między innymi wykładnię normującą zasady, procedury stosowania siły i użycia broni. Są wydanymi przez kompetentne organa kierowania (dowodzenia) wytycznymi (dyrektywami) dla określenia: okoliczności, procedur postępowania oraz ograniczeń, w myśl których siły pokojowe będą mogły użyć siły (broni) wobec wrogich sił (osób , organów, grup, organizacji) stwarzających zagrożenie dla ich zdrowia i życia (oraz zdrowia i życia innych osób), grożącym zniszczeniem mienia istotnego z punktu widzenia wypełnienia powierzonej siłom pokojowym misji, oraz zakłócającym lub utrudniającym wypełnianie zadań wynikających z powierzonej siłom pokojowym misji.

ROE są środkiem, poprzez stosowanie którego naczelne organy kierowania oraz dowódcy operacyjni regulują (kontrolują) użycie siły w kontekście realizowanej polityki, wojskowych uwarunkowań i zachowania zgodności w działaniu z obowiązujących żołnierzy sił pokojowych prawem.

ROE spełnia trzy zasadnicze funkcje:

1) określa zady użycia siły dla sił operacyjnych zgodnie z przyjętą i zatwierdzoną przez naczelne organy procedurą;
2) działa jako mechanizm kontrolny (regulujący) nad zachowaniami w czasie przejścia od działań typowo pokojowych do zachowań związanych z użyciem siły;
3) ułatwia proces planowania.

Jednocześnie opracowaniu i stosowaniu ROE przyświeca zaspokojenie celów politycznych, wojskowych i prawnych. W odniesieniu do celów politycznych stosowanie ROE umożliwia dowódcy sił pokojowych, dowódcom pododdziałów czy też pojedynczym żołnierzom działać zgodnie z przyjętą przez naczelne organy i realizowaną polity-

ką. Ma to szczególne zastosowanie, gdy nie istnieje bezpośrednia, lub jest ograniczona czy wręcz nie możliwa więź informacyjna pomiędzy wykonawcą, a organem kierowniczym (dowódczym).

W kontekście celów wojskowych ROE określa parametry w ramach, których dowódca, pododdział czy pojedynczy żołnierz może prowadzić działania z użyciem siły (broni). Jednocześnie w ROE jest zdefiniowany maksymalny pułap natężenia użycia siły dla zapewnienia uniknięcia niepożądanej eskalacji działań siłowych. W przyjętych uregulowaniach w ROE reguluje się potencjałem, jakim może dysponować dowódca określonego szczebla lub zakazać stosowania określonych systemów broni, technik jej wykorzystania czy taktyki działania. Poprzez ROE podkreśla się charakter powierzonej siłom pokojowym misji i realizowanych zadań.

Cele prawne osiągane przez stosowanie ROE to przede wszystkim zapewnienie takiego stanu, aby wszelkie działania podjęte w ramach przyjętych uregulowań były na gruncie prawa i zgodne z prawem (szczególnie w myśl uregulowań prawnych przyjętych dla danej operacji pokojowej[65]). Dowódca odpowiedniego szczebla może wydać dodatkowe wytyczne uszczegóławiające przyjęte ROE dla wzmocnienia egzekwowania przyjętych unormowań w zakresie użycia siły.

W ROE opracowanym dla sił pokojowych występują trzy zasadnicze (podstawowe dla stosowania ROE) pojęcia, od zdefiniowania których, zależy treściowy zakres możliwości, konieczności lub zaniechania w stosowaniu siły (użyciu broni). W operacjach pokojowych nie definiuje się przeciwnika, którego należy pokonać w działaniach bojowych, stosuje się natomiast pojęcie wrogich sił stanowiących zagrożenie dla powodzenia wypełnianej misji.

Wrogie siły – każde siły (indywidualne osoby, zwarte grupy) popełniające wrogi akt, wrogą demonstrując wrogie intencje, deklarujące wrogość.

---

[65] Dla przykładu uregulowaniami prawnymi przyjętymi dla określonego typu działań z użyciem siły włącznie są rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ: nr 980 dla działań podjętych przez siły pokojowe na Haiti, nr 1031 dla działań na terenach Bośni i Hercegowiny dla sił IFOR, nr 1244 dla sił KFOR w Kosowie.

Wrogie intencje – zagrożenie nieuchronnym użyciem siły przez wrogie siły przeciwko personelowi lub mieniu sił pokojowych. Kiedy wrogie intencje są okazywane istnieje prawne przyzwolenie do użycia proporcjonalnej siły w obronie własnej dla powstrzymania, zneutralizowania, uniknięcia czy też zlikwidowania grożącego zagrożenia.

Wrogi akt – atak lub użycie siły przeciwko siłom pokojowym lub ich mieniu dla uniemożliwienia lub utrudnienia realizacji powierzonych zadań.

W zależności od sposobu zdefiniowania oraz zakresu treściowego ukrytego za tymi pojęciami należy rozpatrywać szczegółowe instrukcje związane ze stosowaniem siły czy też użyciem broni przez żołnierzy sił pokojowych. Konsekwencją złego zinterpretowania lub opracowania ROE może być narażenie życia i zdrowia żołnierzy sił pokojowych lub ludności cywilnej państw stron konfliktu, czego ewidentnym przykładem była sytuacja jak miała miejsce podczas operacji UNOSOM I i II w Somalii. W wyniku błędnego opracowania przepisów ROE, nadużycia jego postanowień oraz niewłaściwego procesu szkolenia dotyczącego stosowania przyjętych zasad stosowania siły i użycia broni doszło do ewidentnego przekroczenia uprawnień. W konsekwencji doprowadziło to do ofiar śmiertelnych zarówno po stronie ludności cywilnej, jak i żołnierzy sił pokojowych[66]. Stan taki był spowodowany miedzy innymi takimi faktami jak:

- w ramach międzynarodowych sił pokojowych w Somalii przyjęto uregulowania dotyczące ROE zgodnie z postanowieniami obowiązującymi w armii Stanów Zjednoczonych. Nie uwzględniono narodowych uregulowań prawnych żołnierzy kontyngentów innych państw będących w strukturach sił pokojowych co w konsekwencji doprowadziło do sprzeczności w interpretacji poszczególnych postanowień, a nie jednokrotnie do kolizji przepisów narodowych obowiązujących żołnierzy a postanowieniami przyjętymi w ROE. Sytuacja ta uwidoczniła się wyjątkowo w kontyngencie kanadyjskim sił pokojowych w Somalii;

[66] *Military Review*, wyd. cyt.

- błędy interpretacyjne wynikające ze złego tłumaczenia, brak właściwego procesu szkolenia w stosowaniu postanowień ROE, opracowanie i wprowadzenie nie jednolitych treściowo indywidualnych kart dla żołnierzy w konsekwencji doprowadził do lekceważenia postanowień wynikających z postanowień zawartych w ROE.

Kolejnym ewidentnym przykładem ograniczeń, jakie wynikały z ROE była sytuacja, która miała miejsce na Bałkanach podczas misji UNPROFOR. Kiedy to obserwatorzy ONZ zostali wykorzystani przez jedną ze stron jako żywe tarcze do osłony urządzeń wojskowych, a przyjęte dla sił pokojowych ROE uniemożliwiało podjęcie działań ze strony żołnierzy ONZ dla ich uwolnienia.

Kolejną operacją, w której mieliśmy do czynienia z praktycznym użyciem siły do użycia broni włącznie przez siły pokojowe ONZ w myśl przyjętych postanowień ujętych w ROE była operacja prowadzona na Haiti[67].

Działania sił pokojowych na Haiti należy postrzegać w kontekście wydarzeń, które obejmują trzy etapy podejmowanych w działań w okresie od 1990 do 1994 r.,

- pierwszy etap (od 30 września 1991 r. do grudnia 1992 r.) to obalenie legalnie wybranego w lokalnych wyborach prezydenta Haiti Aristide i nałożenie sankcji międzynarodowych na Haiti przez Organizację Państw Amerykańskich (OAS);
- drugi etap (od grudnia 1992 r. do początku 1994 r.) to wzrost presji przez środowisko międzynarodowe na huntę wojskową;
- trzeci etap (od początku 1994 r. do października 1994 r.) to zaangażowanie się Stanów Zjednoczonych i międzynarodowych sił wojskowych w przywróceniu prawa i porządku na Haiti.

30 września 1991 r. gen. Cedras dokonał przewrotu wojskowego, którego celem było obalenie legalnie wybranego prezydenta Aristda, który został zmuszony do opuszczenia kraju. Po udanym zamachu środowisko międzynarodowe podjęło działanie dla przywrócenia le-

[67] *Managing Arms in Peace Processes: Haiti*, UNIDIR, New York–Geneva 1996.

galnie wybranego prezydenta. Organizacja państw amerykańskich nałożyła embargo na Haiti w formie zamrożenia aktywów finansowych oraz na handel.

Takie działania odbiły się w zasadniczy sposób na udzieleniu pomocy humanitarnej ludności cywilnej. Na prośbę prezydenta Aristida, OAS oraz UN podjęło się prób rozwiązania konfliktu co doprowadziło do ustanowienia misji cywilnej, której celem było umożliwienie rozwiązania konfliktu na drodze pokojowej oraz przywrócenia prawa i porządku na Haiti.

W marcu 1993 r. ustanowiono cywilną misję MICIVIH, w skład której weszło 200 przedstawicieli międzynarodowego sztabu, w tym 130 obserwatorów odpowiedzialnych za nieustanne przestrzeganie praw człowieka. W związku z nie zmieniającą się sytuacją na Haiti UN przyjął w czerwcu 1993 r. rezolucję nr 41 w myśl rozdziału VII nakładającą embargo na dostawy broni na Haiti. W myśl działań środowiska międzynarodowego przywódca hunty wojskowej zgodził się na podjęciu negocjacji z prezydentem Aristidem odnośnie przywrócenia go na stanowisko prezydenta. W międzyczasie UN przyjął rezolucję nr 867 powołującą UNMIH na okres 6 miesięcy, którego celem byłoby asystowanie przy modernizacji haitańskich sił zbrojnych oraz ustanowieniem nowych sił policyjnych zgodnie z przyjętymi porozumieniami pokojowymi. W skład sił międzynarodowych wyznaczono 567 obserwatorów policyjnych, pododdziały wojskowe w składzie około 700 żołnierzy, jak również 60 instruktorów wojskowych.

Podczas, gdy siły główne misji UNMIH na okręcie USS Horlan Cunty przybyły do portu w Port–au–Priecne 11 października 1993 r. uzbrojeni cywile z FRAPH popierającego gen. Cerdasa naruszając przyjęte porozumienie grożąc przedstawicielom prasy, dyplomatom oczekującym na siły pokojowe spowodowały wycofanie okrętu do bazy amerykańskiej Guantaranno.

W takich okolicznościach oraz w stanie narastania łamania praw człowieka siły misji UNMIH oraz MICIVIH opuściły Haiti. Przywrócenie prezydenta Aristida stało się niemożliwe, a przyjęte ustanowienia stały się tylko papierowymi ustaleniami. W tych okolicznościach Rada Bezpieczeństwa wydała rezolucję nr 940 upoważniającą do po-

wołania międzynarodowych sił pokojowych dla usunięci reżimu gen. Cedrosa. RB określiła sytuację na Haiti jako unikalną w związku z tym międzynarodowe siły wojskowe zostały upoważnione do podjęcia wszystkich koniecznych środków podczas wojskowej interwencji dla przywrócenia porządku i przestrzegania prawa na Haiti.

W wyniku inicjatywy podjętej przez administrację prezydenta Clintona próba pokojowego wprowadzenia międzynarodowych sił pokojowych na Haiti została uwieńczona sukcesem. Były prezydenta USA jako negocjator doprowadził w ostatniej chwili (na kilkanaście godzin przez planowaną inwazją sił międzynarodowych na Haiti) do podpisania porozumienia pokojowego umożliwiającego pokojowe wprowadzenie MSW na Haiti[68].

W myśl podpisanego porozumienia oraz rezolucji RB nr 940 przyjęto dwie fazy prowadzenia wysiłków społeczności międzynarodowej dla przywrócenia porządku i demokratycznie wybranego prezydenta na Haiti[69].

W pierwszym okresie międzynarodowe siły pokojowe w ramach przysługującej im odpowiedzialności użycia wszelkich koniecznych środków do wypełnienia przyjętych porozumień w tym usunięcia hunty wojskowej i stworzenia bezpiecznej sytuacji dla ukonstytuowania się legalnie wybranych władz Haiti.

Zakończenie działań MSP planowano do marca 1995 r. jednocześnie wprowadzając od kwietnia 1995 r. misję UNMIH do końca maja 1996 r. Misja ta prowadziłaby działania zgodnie z mandatem opracowanym w myśl postanowień rozdziału VI Karty NZ i realizował tym zasadnicze zadania:

1. utrzymać porządek i bezpieczeństwo na Haiti ustanowione przez MSW, chronić przedstawicieli międzynarodowych organizacji wojskowych oraz ważne dla misji urządzenia i obiekty;
2. wdrożyć do działania w nowych warunkach haitańskie siły zbrojne oraz stworzyć niezależnie siły policyjne.

---

[68] Porozumienie podpisane w Port–au–Price 18 września 1994 r.
[69] Rezolucja nr 940 RB ONZ z 1994 r.

3. stworzyć warunki dla przeprowadzenie wolnych wyborów monitowanych przez UN przy współpracy z OAS.

Siły wojskowe UNMIH miałyby występować w składzie około 6000 tys. żołnierzy.

2.1.4. Wnioski

Opracowanie ROE dla sił pokojowych w sposób właściwy wymaga znajomości zarówno prawa międzynarodowego, jak i prawa wewnętrznego państw kierujących swoich żołnierzy do sił pokojowych, jak również sytuacji w rejonie konfliktu. Sam fakt spełnienia tego kryterium, stanowi tylko warunek wstępny dla właściwego procesu przyjętych postanowień, a w konsekwencji reagowania żołnierzy sił pokojowych na zaistniałą sytuację w chwili konieczności zastosowania siły czy użycia broni. Przykład operacji w Somalii stanowi ewidentny brak poszanowania zasad właściwego opracowania i wdrożenia w praktyce przyjętych postanowień natomiast operacja na Haiti stanowi godny do naśladowania przypadek opracowania i właściwego stosowania ROE[70].

2.2 Polskie unormowania prawne w zakresie stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy realizujących zadania poza granicami kraju

Źródłem prawa stanowiącym podstawę do opracowania ROE obowiązującego żołnierzy sił pokojowych jest między innymi prawo wewnętrzne państwa, które kieruje swoich żołnierzy do składu sił pokojowych. W przypadku, gdy w składzie sił międzynarodowych występują żołnierze polscy, takie źródło stanowią wszelkie unormowania obowiązujące w prawie wewnętrznym Rzeczpospolitej Polskiej. Zgodnie z zasadami opracowania ROE, szczególnych postanowień w nim zawarte nie powinno stać w sprzeczności z prawem we-

[70] Porównaj treści przyjętych regulacji zasad użycia siły i broni w ROE dla obydwu operacji (załącznik 7).

wnętrznym państwa kierującego żołnierzy do sił pokojowych, Ograniczenia co do stosowania siły i użycia broni zawarte w ROE zawsze są mniej restrykcyjne niż prawo wewnętrzne krajowe poszczególnych kontyngentów wojskowych.

2.2.1. Unormowania prawne dotyczące kierowania żołnierzy do pełnienia służby poza granicami kraju

Podstawy unormowań prawnych regulujących udział żołnierzy polskich w misjach i operacjach pokojowych poza granicami kraju są zawarte w Konstytucji, która zgodnie z art. 8. jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie art. 9 Konstytucji stwierdza się, że Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. W myśl postanowień zawartych w art. 87 źródłem prawa obok samej Konstytucji są ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Art. 91 Konstytucji szczegółowo opisuje sposób traktowania umowy międzynarodowej, po ogłoszeniu jej w Dzienniku Ustaw. Stanowi ona część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana. Bezpośrednio do zasad użycia Sił Zbrojnych poza granicami kraju odnosi się art. 117 Konstytucji, w myśl postanowień, którego „zasady użycia sił zbrojnych poza granicami kraju RP określa ratyfikowana umowa lub ustawa. Kto i w jakim zakresie sprawuje kierownicze funkcje w stosunku do sił zbrojnych reguluje art.134 Konstytucji, który jednocześnie odwołuje się do ustawy co do szczegółowych uprawnień osób funkcyjnych sprawujących kierownicze funkcje w Siłach Zbrojnych. Artykuł ten w powiązaniu z art. 142 określa sposób i zasady postępowania zwierzchnika sił zbrojnych.

W myśl Konstytucji kolejnym źródłem prawa stanowiącym podstawę kierowania żołnierzy do pełnienia służby w ramach międzynarodowych misji i operacji pokojowych są ustawy. Jedną z kluczowych ustaw regulujących tę problematykę jest „Ustawa o zasadach użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami kraju”[71].

[71] Dz.U. z dnia 17 grudnia 1998 r., nr 162, poz. 1117.

W myśl postanowień zawartych w tej ustawie użycie SZ RP poza granicami państwa oznacza między innymi obecność jednostek wojskowych w celu udziału w[72]:

- konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych;
- misji pokojowej;
- akcji ratowniczych lub humanitarnych.

O użyciu jednostek poza granicami kraju w ramach konfliktów zbrojnych lub do wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych postanawia Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów[73]. Natomiast decyzję o pobycie jednostek wojskowych w ramach udziału w akcjach humanitarnych poza granicami państwa w myśl ustawy podejmuje Minister Obrony Narodowej. W myśl niniejszej ustawy żołnierze pełniący służbę poza granicami państwa podlegają przepisom dyscyplinarnym, karnym i porządkowym obowiązującym w RP, jak również są obowiązani do przestrzegania prawa państwa przyjmującego oraz wiążących Polskę umów międzynarodowych[74].

Kolejnym dokumentem normatywnym, który w myśl Konstytucji stanowi źródło prawa regulujący pobyt żołnierzy WP poza granicami kraju są rozporządzenia.

Jednym z podstawowych rozporządzeń regulującym powyższe kwestie, jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 września 1998 r. „W sprawie pełnienia służby poza granicami państwa przez żołnierzy zawodowych"[75].

Obok wyżej wymienionych dokumentów kolejnym ważnym źródłem prawa stanowią ratyfikowane umowy międzynarodowe. Do najważniejszych dokumentów międzynarodowych skutkujących w następstwie swej treści, w sposób pośredni lub bezpośredni udziałem polskich jednostek wojskowych w misjach i operacjach pokojowych możemy zaliczyć: Kartę Narodów Zjednoczonych, czy Traktat Wa-

---

[72] Tamże, art. 2, 1a), 1b), 2b).
[73] Tamże, art. 3.1.
[74] Tamże, art. 4.1., pkt 2).
[75] Dz.U. z dnia 13 października 1998 r., nr 127, poz. 840.

szyngtoński oraz dokumenty podpisane przez Polskę w ramach OBWE: Paryską Kartę Nowej Europy, Dokument Helsiński z 1992 r., Kodeks postępowania w polityczno–militarnych aspektach bezpieczeństwa przyjęty 4 grudnia 1994 r. w Budapeszcie.

Kolejnym bieżącym dokumentem stanowiącym wytyczne do kierowania jednostek WP oraz żołnierzy polskich do udziału w misjach pokojowych to *Strategia bezpieczeństwa RP* przyjęta przez RM w dniu 4 stycznia 2000 r., w myśl, której: *...Polska dąży do tego, aby użycie siły na arenie międzynarodowej było wyłącznie realizacją prawa do obrony przewidzianego w Karcie NZ lub też w kontekście operacji realizowanych na podstawie mandatu społeczności międzynarodowej*[76].

Biorąc pod uwagę powyższe, wymienione akty stanowią system podstawowych narodowych uregulowań prawnych w zakresie uczestnictwa w misjach i operacjach pokojowych żołnierzy polskich poza granicami kraju.

2.2.2. Unormowania prawne w zakresie stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy WP w strukturach sił pokojowych

Żołnierze WP pełniący służbę w strukturach sił pokojowych mogą ja pełnić: w charakterze obserwatorów wojskowych, osób funkcyjnych dowództw oraz w strukturach zwartych pododdziałów będących częścią sił pokojowych organizacji międzynarodowych. Obserwatorzy wojskowi misji międzynarodowych występują bez broni, a charakter misji obserwacyjnej wyklucza stosowanie siły, używanie broni. Problem stosowania siły i użycia broni dotyczy głównie żołnierzy funkcjonujących w ramach dowództw oraz zwartych pododdziałów kierowanych do struktur sił międzynarodowych pod egidą ONZ, NATO.

Żołnierze ci pełniąc służbę w strukturach międzynarodowych sił pokojowych są zobowiązani do przestrzegania prawa krajowego. Powyższe postanowienia Regulacje prawne prawa krajowego dotyczące zasad użycia broni w powiązaniu z uregulowaniami wynikającymi z

---

[76] *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, pkt 1.2.5.

akt prawnych normujących zasady kierowania żołnierzy do służby poza granicami kraju i wypełniania obowiązków służbowych stanowią wykładnie, która jest uwzględniana przy tworzeniu ROE dla sił pokojowych z udziałem żołnierzy WP. Nie obowiązuje obecnie w polskim prawodawstwie żaden jednolity dokument normujący stosowanie siły i użycie broni przez żołnierzy polskich działających w strukturach sił pokojowych organizacji ONZ, NATO czy też generalnie poza granicami. W odniesieniu do bezpośredniego stosowania siły i użycia broni żołnierz polscy winni się kierować postanowieniami wynikającymi z postanowień ROE opracowanych dla każdej misji, a w szczególności uregulowaniami prawnymi zawartymi w prawie polskim.

Polskie unormowania prawa wewnętrznego dotyczące stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy zawarte są głównie w ustawach oraz rozporządzeniach wydanych przez uprawnione organy. Należy do nich zaliczyć następujące akty prawne.

Ustawy:

- Ustawę o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenia honoru i godności żołnierskiej[77];
- Ustawę o policji[78].

Rozporządzenia Rady Ministrów:

- Rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i warunków użycia oddziałów i pododdziałów Policji orazo Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa lub niebezpiecznego zakłócenia porządku publicznego oraz zasad użycia broni przez te jednostki[79];
- Rozporządzenie w sprawie szczegółowych przypadków oraz warunków i sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego, a także szczegółowych warunków i sposobu postępo-

[77] Dz.U. 1992, nr 5, poz. 17, Dz.U. 1997, nr 141, poz944 z późn. zm., uchylający ustawę o dyscyplinie wojskowej z 1963r. (utrzymany w mocy pozostaje rozdział 6 tej ustawy regulujący problematykę użycia broni).

[78] Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179 z późn. zm.

[79] Dz.U. 1991, nr 26, poz. 104 zm. Dz.U. 1996, nr 63, poz. 297.

wania przy użyciu broni palnej przez żołnierzy wojskowych organów porządkowych[80];

- Rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i warunków użycia uzbrojonych pododdziałów oraz szczegółowych warunków i sposobów postępowania przy użyciu broni palnej przez te pododdziały[81].

W myśl przepisów zawartych w ww. aktach prawnych i na ich podstawie można sformułować podstawowe zasady użycia broni palnej, którymi winni się kierować żołnierz podejmując decyzję o jej użyciu.

Podstawowe zasady użycia broni palnej[82]

Zasada zagrożenia – wynikająca z bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie żołnierza lub innej osoby, na obiekty jednostek wojskowych, obiekty ważne dla bezpieczeństwa państwa, na konwój ochraniający osoby, pieniądze, tajne dokumenty lub przedmioty wartościowe. Realność zagrożenia może wynikać z zachowania żołnierz usiłującego przemocą odebrać bron uprawnionemu do jej posiadania czy żołnierzowi wezwanemu do natychmiastowego porzucenia broni lub niebezpiecznego narzędzia, jeśli zachowanie tego żołnierza wskazuje na bezpośredni zamiar użycia ww. przedmiotu wobec człowieka. Bezpośredniość zagrożenia uprawnia do niezwłocznego użycia broni palnej, z pominięciem niezbędnego ostrzeżenia osoby używającej broni, o ile zwłoka w użyciu wobec niej groziłaby bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia ludzkiego albo wolności obywateli;

Zasada konieczności działania – prowadzenia pościgu za żołnierzem podejrzanym o popełnienie szczególnie niebezpiecznego przestępstwa, ujecie sprawcy stanów bezpośredniego zagrożenia (przedstawionych w poprzedniej zasadzie), w celu udaremnienia ucieczki skazanego, tymczasowo aresztowanego bądź zatrzymanego szczegól-

---

[80] Dz.U. 1996, nr 5, poz.35.

[81] Dz.U. 1996, nr 5, poz .36.

[82] K. Parulski, *Użycie broni przez żołnierzy Wojska polskiego w świetle obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, MON DS.–W, Warszawa 1998, s. 16. Cyt. za: M. Goettel, *Policyjne środki przymusu bezpośredniego*, Szczytno 1991, s. 11.

nie niebezpiecznego przestępcy. Użycie broni palnej w tych przypadkach może być niezbędne, wręcz nieodzowne dla skutecznego osiągnięcia zamierzonego zadania, szczególnie gdy osoba, wobec której broń palna ma być użyta, użyla broni palnej lub ucieka pojazdem;

Zasada ostrzeżenia – wezwania osoby, wobec której ma być użyta broń palna , do podporządkowania się rozkazom wydanym na podstawie prawa przez wojskowy organ porządkowy, a w szczególności do natychmiastowego porzucenia broni palnej lub innego niebezpiecznego narzędzia, zaniechania czynnej napaści, odstąpienia od stosowania przemocy , zaprzestania ucieczki albo innego bezprawnego dzialania. W zależności od rodzaju wojskowego organu porządkowego (Żandarmeria Wojskowa, służba wartownicza, służba patrolowa, służba konwojowa, służba wewnętrzna), którego żołnierz ma zamiar użyć broni palnej, należy dokonać zatrzymania wezwaniem np. „stój – służba wartownicza". W razie nie zatrzymania się osoby żołnierz grozi użyciem broni palnej wołając „ Stój – bo strzelam". Jeżeli mimo ostrzeżenia osoba nie zatrzyma się, daje strzał ostrzegawczy w górę. Nadmienić należy, iż uprzedza się osobę doprowadzaną lub konwojowaną albo trzymaną pod strażą warty o możliwości użycia wobec niej broni palnej w razie podjęcia przez nią próby ucieczki lub innego zachowania uprawniającego do jej użycia;

Zasada najłagodniejszego środka – oznacza, że broń palna, jako środek ostateczny, może być użyta, jeżeli zastosowanie środków przymusu bezpośredniego jest nie wystarczające;

Zasada dążenia do minimalizacji skutków użyci broni – nakazuje użycie broni w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę osobie, wobec której jest ona użyta a użycie broni nie może zmierzać do pozbawienia jej życia. Jeżeli następstwem użycia broni palnej jest uszkodzenie ciala człowieka , żołnierz wojskowego organu porządkowego powoduje udzielenie poszkodowanemu pierwszej pomocy medycznej a w razie potrzeby– udziela pomocy medycznej . Kobiecie o widocznej ciąży zapewnia się pomocy w każdym przypadku. Zasadzie tej odpowiada reguła poszanowania praw i zachowania maksimum dóbr osobistych tego, w stosunku, do którego się działa. Znajduje ona swój wyraz także w działaniu uzbrojonego pododdziału

zwartego, którego dowódca wydaje rozkaz o przerwaniu stosowania broni palnej natychmiast po osiągnięciu celu, dla którego pododdział użyto oraz wycofuje go natychmiast po wykonaniu zadania;

Zasada wykluczenia użycia broni: podmiotowego – wobec kobiet o widocznej ciąży, osób, których wygląd wskazuje, iż nie ukończyły trzynastu lat, starców oraz osób o widocznym kalectwie, a także *terytorialnego* – w strefie nadgranicznej, w sposób, który powodowałby ostrzelanie terytorium państwa sąsiedniego;

Zasada dokumentowania użycia broni palnej – zobowiązuje żołnierza wojskowego organu porządkowego do sporządzenia pisemnego szczegółowego meldunku oraz odnotowania tego w raporcie z przebiegu służby. Jeżeli następstwem użycia broni palnej jest uszkodzenie ciała lub śmierć człowieka albo szkoda w mieniu znacznej wartości, żołnierz organu porządkowego niezwłocznie zabezpiecza na miejscu zdarzenia ślady i dowody oraz nie dopuszcza osób postronnych. Podejmuje też inne czynności nie cierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów zdarzenia, oraz ustala świadków zdarzenia. Nadto oficer dyżurny Żandarmerii Wojskowej niezwłocznie powoduje zabezpieczenie wszelkich śladów i dowodów związanych z użyciem broni. Działania uzbrojonego pododdziału zwartego należy dokumentować za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk, o ile jest to możliwe ze względu na przebieg zdarzenia. Decyzje, rozkazy i meldunki oraz dokumentacja rejestrująca obraz i dźwięk dotycząca użycia uzbrojonego pododdziału zwartego są materiałem archiwalnymi;

Zasada nadzoru – zobowiązuje przełożonych żołnierza, który użył broni palnej, oraz dowódców uzbrojonego pododdziału zwartego do każdorazowego zbadania zasadności oraz warunków i sposobu użycia broni. Jeżeli następstwem użycia broni jest palnej jest uszkodzenie ciała lub śmierć człowieka albo szkoda w mieniu znacznej wartości przełożony niezwłocznie zawiadamia o tym wyższego przełożonego i właściwego miejscowego prokuratora wojskowego.

W prawodawstwie polskim nie funkcjonuje odrębny akt prawny regulujący zasady stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy prowadzących działania w ramach międzynarodowych struktur wojsko-

wych czy to w ramach działań sojuszniczych czy tez strukturach międzynarodowych sił pokojowych. Biorąc pod uwagę fakt, że żołnierze pełniący służbę poza granicami kraju w strukturach sił pokojowych, zawsze pozostają w podległości służbowej wobec władz polskich[83] w przypadku konieczności stosowania siły i użycia broni winni zawsze mieć na uwadze postanowienia wynikające z prawodawstwa narodowego. W przypadku kolizji uregulowań wynikających z postanowień zawartych w dokumentach operacyjnych misji (SOP, ROE) pierwszeństwo mają postanowienia prawa krajowego.

2.3. Wnioski

Obecnie obowiązujący w polskim prawodawstwie stan prawny w zakresie pełnienia służby poza granicami kraju w strukturach sił pokojowych misji organizacji międzynarodowych, w tym również dotyczący uprawnień, co do stosowania siły i użycia broni, w wyniku zmian, jakie zaszły w Polsce po 1989 roku uległ zasadniczej zmianie. Praktyka podejmowanych działań (od 1992 r. udział w operacjach początkowo ONZ następnie NATO prowadzonych na Bałkanach zgodnie z rozdziałem VII art. 42 Karty NZ, w 1994 r. udział polskich żołnierzy w operacji na Haiti) wykroczyła poza przyjęte uregulowania. Kilkakrotnie zdarzyło się uprawnionym do tego organom opracowywać i wydawać akty prawne regulujące stan prawny „na potrzeby chwili", w sposób doraźny. Celowym i zasadnym wydaje się opracowanie jednolitego aktu prawnego określającego zasady stosowania siły i użycie broni przez żołnierzy WP w nowych uwarunkowaniach. Dokumentu, który by w pełni uwzględniał pełen zakres możliwego wykorzystania żołnierzy i pododdziałów WP w myśl przyjętej strategii, a jednocześnie stanowiłby podstawę do opracowania szczegóło-

[83] W relacjach dowodzenia siłami w strukturach międzynarodowych nigdy państwo nie przekazuje pełnych uprawnień tzw. *full command*, a tylko uprawnienia w zakresie kontroli operacyjnej (*operational control*).W szczególnych przypadkach dowództwo sił może wystąpić do władz narodowych o dokonanie tzw. *transwer of authority* (przekazanie uprawnień), nie mniej zawsze ostateczne decyzje, co do użycia pozostają w gestii państwa kierującego swoje pododdziały do struktur sił pokojowych.

wych postanowień ROE dla dowódców sił w ramach realizowanych zadań.

Polscy żołnierze działający w składzie sił pokojowych biorąc udział w akcjach, operacjach wymuszania czy też podczas stosowania siły do użycia broni włącznie zobowiązani są do przestrzegania uregulowań prawnych prawa wewnętrznego RP, jak również w myśl postanowień Konstytucji RP do stosowania przepisów Prawa Międzynarodowego, którego Polska zobowiązała się przestrzegać. Dokument ten winien również uwzględniać wszystkie ograniczenia i nakazy wynikające z prawa międzynarodowego stanowiącego w myśl art. 90 Konstytucji RP cześć krajowego porządku prawnego. Jednocześnie dla bezpieczeństwa żołnierzy kierowanych do działań w ramach międzynarodowych sił pokojowych, koniecznym wydaje się na bazie doświadczeń i wniosków z dotychczasowej praktyki wskazywanie zagrożeń wynikających ze współdziałania z żołnierzami innych państw. Różnice w stanie prawnym, co do prawa, możliwości i okoliczności stosowania siły i użycia broni mogą powodować zagrożenie dla życia i zdrowia żołnierzy jak również doprowadzić do zagrożenia powodzenia realizowanych zadań. Fakt ten winien być uwzględniany w procesie przygotowania żołnierzy do realizacji zadań w strukturach sił pokojowych misji realizowanych na podstawie mandatu ONZ.

Bibliografia

1. *Brief for the Commits of the Inguiry into the Deployment of The Canadian Forces to Somalia The use of Force and Rules of Engagement, art. 1 Part II-JAG Newsletter,* styczeń–czerwiec 1995.
2. Dziennik Ustaw : 5/92, 5/96, 141/97, 162/98, 127/98.
3. Goettel M., *Policyjne środki przymusu bezpośredniego.* Szczytno 1991.
4. *Guidelines foe the development of Rules of Engagement (ROE) for the United Nations Peacekeeping Operations (UNDPKO),* Military Planning Service 1981, Luty 2001.
5. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997.*

6. Makowski A., Ilnicki M., *Wojna na morzu we współczesnym prawie międzynarodowym*, Warszawa–Toruń 1996.
7. Managing Arms in Peace Processes: Haiti. UNIDIR, New York–Genewa 1996.
8. *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*, Agencja Artekon, Warszawa 1991.
9. *Military Review*, September 1994.
10. *Operational Law Handbook*, The Judge Advocate General's School US Army, Charlottesvill, Virginia 1997.
11. Parulski K., *Użycie broni przez żołnierzy Wojska Polskiego*, MON DSPW, Warszawa 1998.
12. Roberts A., Guelff R., *Documents on the law of war*, Oxword University Press, New York 2000.
13. Strategia bezpieczeństwa Rzeczpospolitej Polskiej, Warszawa 2000.
14. Swinnerton R., capt (N) RAN, *Rules of Engagement in Maritaime operations*, Australia 1994.
15. *Use of Force Canadian for Operations. B–GG–005–004 AF 005*, Canada 1997.

Rozdział 3

STREFY BEZPIECZEŃSTWA WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POKOJOWYCH

Międzynarodowe prawo humanitarne zawiera normy zmierzające do ochrony w czasie konfliktu zbrojnego osób, które nie uczestniczą w walce (cywile), albo z różnych powodów przestały w niej uczestniczyć (ranni lub chorzy żołnierze, jeńcy wojenni). Ogranicza również stosowanie metod i środków prowadzenia działań wojennych oraz chroni osoby i mienie, które mogą być zagrożone przez konflikt. Jego celem jest ograniczenie ludzkiego cierpienia i zapobieganie aktom okrucieństwa. Podstawową część prawa humanitarnego stanowią cztery konwencje genewskie[84]:

I – O polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych,
II – O polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu,
III – O traktowaniu jeńców wojennych,
IV – O ochronie osób cywilnych podczas wojny,

oraz dwa protokoły dodatkowe z 1977r. wzmacniające ochronę ofiar konfliktów zbrojnych o charakterze międzynarodowym i niemiędzynarodowym.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że konwencje obowiązują:

- w każdym przypadku, kiedy toczą się działania wojenne niezależnie od tego czy wojna została wypowiedziana, czy nie;
- bez względu na sposób określenia konfliktu zbrojnego przez jego uczestników (wojna obronna, napastnicza) i na jego przyczyny, czy też legalność użycia siły, a także słuszność sprawy, w imię której występuje każda ze stron;
- w przypadku okupacji, nawet jeśli nie napotka zbrojnego oporu.

---

[84] Aktualnie 188 państw jest stronami Konwencji Genewskich. Polska jest związana z Konwencjami Genewskimi od 1954r.

Konwencje genewskie ustalają przede wszystkim zasady postępowania w czasie konfliktów międzynarodowych. Walk wewnętrznych dotyczą tzw. reguły minimalne, czyli wspólny dla czterech Konwencji artykuł trzeci. Ta mini–konwencja powinna być przestrzegana w każdym konflikcie, w każdym czasie i miejscu. Nakazuje ona humanitarne traktowanie osób nie biorących udziału w konflikcie lub z niego wyłączonych bez czynienia różnic z powodu rasy, koloru skóry, religii, wiary, płci, urodzenia, majątku. Zabronione są zabójstwa, tortury, kary cielesne, okaleczenia, zamachy na godność osobistą, branie zakładników, kary zbiorowe, egzekucje bez prawidłowego procesu sądowego oraz wszelkiego rodzaju traktowanie okrutne i upokarzające. Bezstronne organizacje humanitarne mają prawo ofiarować swoje usługi stronom konfliktu.

Te reguły minimalne zostały rozszerzone w II protokole dodatkowym z 1977r. przede wszystkim o zakaz naruszania równowagi fizycznej i psychicznej, działań terrorystycznych, gwałtów, zmuszania do prostytucji i innych zamachów na obyczajność, niewolnictwa i handlu niewolnikami. Zabraniają wcielania do sił zbrojnych dzieci poniżej 15. roku życia oraz niehumanitarnego traktowania internowanych i uwięzionych.

Osobami wyraźnie objętymi ochroną w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych są ranni, chorzy, rozbitkowie, personel medyczny i duchowny, ludność cywilna oraz personel niosący pomoc humanitarną.

W tym duchu, personel medyczny musi mieć możliwość niesienia pomocy, nie wolno zmuszać go do wykonywania zadań niezgodnych z jego posłannictwem. Formacje i obiekty medyczne nie mogą być atakowane, chroni się dobra niezbędne do przetrwania ludności np. budowle i urządzenia zawierające siły niebezpieczne (groble, tamy, zapory, elektrownie atomowe itp.).

Wyżej przedstawione w skrótowej formie „kanony humanitaryzmu podczas wojny" uległy znacznej deprecjacji praktycznie we wszystkich konfliktach lat dziewięćdziesiątych (Kambodża, Afganistan, Somalii, Bośnia–Hercegowina, Kosowo, Czeczenia). Doprowadziło to do zdziczenia zasad, reguł i praw prowadzenia wojny. Dlatego

też niezwykłej wagi nabierają tzw. **imperatywy humanitarne**, czyli zasady, które powinny mimo wszystko obowiązywać w czasie każdego konfliktu i którym należy wrócić rzeczywistą treść. Są nimi następujące prawdy:

- ochrona cywilnej ludności we wszystkich sytuacjach konfliktowych,
- monitorowanie i raportowanie o naruszaniu praw ludzkich,
- specjalną uwagą obdarzyć dzieci,
- bezpieczny powrót uchodźców i przesiedleńców,
- adekwatna do sytuacji ochrona uchodźców i przesiedleńców,
- łagodzenie wstrząsu socjalnego,
- koordynacja działań humanitarnych.

W aspekcie ochrony ludności cywilnej i szerzej, wszystkich ofiar wojny niezbędne stało się poszukiwanie dróg i sposobów organizacyjno–prawnych rozwiązań. Organizacja Narodów Zjednoczonych odpowiedzialna za utrzymanie światowego pokoju rozwinęła – w licznych misjach i operacjach pokojowych – wypracowane wcześniej schematy.

3.1. Pokojowe rozstrzyganie sporów w świetle Karty Narodów Zjednoczonych

Nazwa „Narody Zjednoczone" została po raz pierwszy użyta przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Franklina D. Roosevelta w „Deklaracji Narodów Zjednoczonych" ogłoszonej 1 stycznia 1942 r., kiedy to reprezentanci 26 narodów upoważnionych przez ich rządy zdecydowali kontynuować walkę przeciwko „Państwom Osi".

Karta Narodów Zjednoczonych została podpisana przez przedstawicieli 50 państw podczas trwającej w San Francisco Konferencji Narodów Zjednoczonych (od 25 kwietnia do 26 czerwca 1945 r.). Delegaci tych państw[85] podjęli decyzję o utworzeniu Organizacji Na-

[85] Polska nie była reprezentowana na Konferencji i podpisała Kartę NZ później, stając się 51 pełnoprawnym państwem członkowskim.

rodów Zjednoczonych na podstawie propozycji przedstawionych przez Chiny, USA, Wielką Brytanię i ZSRR w 1944 r. Oficjalnym dniem powstania ONZ jest 24 październik 1945 r., kiedy Karta NZ została ratyfikowana przez tzw. „wielką piątkę" tj. Chiny, Francję, USA, Wielką Brytanię i ZSRR.

W Karcie Narodów Zjednoczonych znalazł się zapis: *„Utrzymać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo i w tym celu podejmować skuteczne środki kolektywne dla zapobieżenia lub usunięcia zagrożenia dla pokoju oraz powstrzymania ataków agresji lub innych naruszeń pokoju; dokonywać tego środkami pokojowymi, zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, pokojowego załatwiania sporów, porozumień międzynarodowych lub stanowisk, które mogłyby prowadzić do zachowania pokoju"*.

Na bazie tych zapisów niezwykle istotne dla społeczności międzynarodowej są rozdziały VI i VII Karty NZ, które traktują odpowiednio o:

- pokojowym rozstrzyganiu sporów,
- akcjach w razie zagrożenia lub naruszenia pokoju i aktów agresji.

W rozdziale VI artykuł 33 przedstawia wachlarz nie militarnych środków rozstrzygania sporów, wśród których wyróżnia:

- rokowania,
- koncyliacja,
- badania,
- arbitraż,
- pośrednictwo,
- postępowanie sądowe,
- odwołanie się od organów lub porozumień regionalnych,
- inne pokojowe sposoby.

Artykuł 34 tegoż rozdziału przewiduje możliwość tworzenia i wysyłania misji dobrej woli w rejon konfliktu.

Artykuły 36–38 mówią z kolei o podejmowaniu decyzji o sposobie załatwiania sporu, czyli dają możliwość powoływania w stosownych warunkach:

- misji obserwacyjnych oraz

- kierowania oddziałów pokojowych w rejon konfliktu.

W rozdziale VII scharakteryzowane są akcje (działania) podejmowane w razie zagrożenia lub naruszenia pokoju. Poszczególne artykuły mówią o:

- sankcjach (41), które mogą przybrać wymiar zerwania lub ograniczenia stosunków gospodarczych, dyplomatycznych, komunikacyjnych, czy wymiany informacji;
- użyciu sił zbrojnych (42) dla wymuszenia postanowień Rady Bezpieczeństwa NZ (tj. utrzymania lub przywrócenia pokoju) poprzez:
- demonstrację siły,
- blokady,
- operacje sił wojskowych państw–członków ONZ;
- prawie do samoobrony (51) indywidualnej lub zbiorowej.

„Agenda dla pokoju"[86] ogłoszona przez Sekretarza Generalnego ONZ Buthrusa B. Gali'ego w 1991 r. poddaje ocenie dotychczasowe wysiłki w dziedzinie misji pokojowych i jednocześnie – uwzględniając nowe wymagania polityczno–militarne w świecie – wprowadza pojęcie „operacji pokojowej" (peacekeeping operation). Oznacza ono *„wprowadzenie obecności ONZ na danym terenie, za zgodą wszystkich zainteresowanych stron, normalnie wiążące się z zaangażowaniem wojskowego i/lub policyjnego personelu ONZ oraz często pracowników cywilnych"*.

W myśl intencji „Agendy dla Pokoju" utrzymanie pokoju jest techniką, która poszerza możliwości zarówno zapobiegania konfliktom, jak i zaprowadzania pokoju.

3.2. Strefy bezpieczeństwa w międzynarodowym prawie humanitarnym

Międzynarodowe prawo humanitarne, poprzez zapisy w Konwencjach Genewskich oraz protokołach Dodatkowych do Konwencji Ge-

[86] B. Boutros–Ghali: *An Agenda for Peace*. Report of the Secretary–General of the Security Council on 31 January 1992, United Nations, New York 1992.

newskich określa trzy sposoby ochrony prawnej ludności cywilnej podczas konfliktów:

- zaplanowane strefy ochronne;
- miejscowości nie bronione,
- strefy zdemilitaryzowane.

Zaplanowane strefy ochronne – ustanawia się w drodze porozumienia między stronami wojującymi i mogą one uzyskać także uznanie międzynarodowe, jak np.,

a) strefy i miejscowości sanitarne,

b) ośrodki, w których znajdują się zabytki (głównie obiekty kulturalne podlegające szczególnej ochronie),

c) strefy zdemilitaryzowane.

Szczegółowo o strefie i miejscowości sanitarnej, rozumianej jako obszar odpowiednio zorganizowany, aby mógł ochraniać rannych i chorych przed skutkami działań zbrojnych traktuje **IV Konwencja Genewska** „O Ochronie Osób Cywilnych podczas Wojny" z dnia 12 sierpnia 1949 r.

Tytuł II. Ogólna ochrona ludności przed niektórymi skutkami wojny.

art. 14. Już w czasie pokoju, wysokie Umawiające się Strony, a po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie, mogą tworzyć na swym terytorium, a w razie potrzeby również na terytoriach okupowanych, strefy i miejscowości sanitarne, zorganizowane w ten sposób, aby mogły chronić przed skutkami wojny rannych i chorych, kalek, starców i dzieci w wieku poniżej 15 lat, kobiety ciężarne i matki dzieci poniżej lat 7.

Od chwili wybuchu konfliktu i podczas jego trwania Strony zainteresowane będą mogły zawierać między sobą układy w sprawie uznania stref i miejscowości, które mogłyby być przez nie utworzone. mogą one w tym celu wprowadzać w życie postanowienia przewidziane w projekcie układu załączonego do niniejszej Konwencji, wprowadzając do niego ewentualne zmiany, jakie uznają za stosowne.

Wzywa się Mocarstwa opiekuńcze i Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża do ofiarowania swych usług w celu ułatwienia

utworzenia i uznania tych stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa.

Strefy takie można tworzyć również na podstawie art. 23 I Konwencji Genewskiej z 1949 r.

O roli i znaczeniu miejscowości nie bronionej traktuje **Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich** z 12 sierpnia 1949 roku dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych

Część IV. Ludność cywilna; Dział I, rozdział V „Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną".

art. 59. Miejscowości nie bronione.

1. Zabrania się Stronom konfliktu atakowania jakimkolwiek środkami miejscowości nie bronionych.

2. Uprawnione władze Stron konfliktu mogą ogłosić jako miejscowość nie bronioną każde miejsce zamieszkałe znajdujące się w pobliżu lub wewnątrz strefy, w której siły zbrojne są w styczności i które może być okupowane przez Stronę przeciwną. Taka miejscowość powinna spełniać następujące warunki:

a) wszyscy kombatanci, jak również broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci,

b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela,

c) władze i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela,

d) nie może być podejmowana żadna działalność dla wsparcia operacji wojskowych.

Miejscowości nie bronione nawiązują w swej idei do „miast otwartych", która nie została unormowana w przepisach prawa wojennego. Ma natomiast swoje miejsce w normach prawa zwyczajowego. Instytucję „miast otwartych zastosowano dwukrotnie podczas II wojny światowej: w 1940 r. w stosunku do Paryża oraz w 1944 r. przez wojskowe władze niemieckie w stosunku do Rzymu.

O roli i znaczeniu strefy zdemilitaryzowanej traktuje **Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich** z 12 sierpnia 1949 roku dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

Część IV. Ludność cywilna; Dział I, rozdział V „Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną".

art. 60.Strefy zdemilitaryzowane

1. Nie wolno Stronom konfliktu rozszerzać ich operacji wojskowych na strefy, którym w drodze porozumienia nadany został status strefy zdemilitaryzowanej, o ile takie rozszerzenie jest sprzeczne z postanowieniami takiego porozumienia.

2. Takie porozumienie powinno być wyraźne; może ono być zawarte ustnie lub na piśmie, bezpośrednio lub za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego, albo bezstronnej organizacji humanitarnej i polegać na obopólnych i zgodnych oświadczeniach. Może być zawarte w czasie pokoju, jak też po rozpoczęciu działań zbrojnych. Powinno ono określać i opisywać możliwie dokładnie granice strefy zdemilitaryzowanej; w razie potrzeby ustali ono formy kontroli.

3. Przedmiotem takiego porozumienia będzie zwykle strefa spełniająca następujące warunki:

a). wszyscy kombatanci, jak też broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci,

b). nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela,

c). władza i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela,

d). powinna ustać wszelka działalność dla wsparcia wysiłku wojskowego.

Porozumienia o strefach zdemilitaryzowanych powinny określać dokładnie granice strefy oraz formy ich kontroli, jeśli zaistnieje taka konieczność. Strefy zdemilitaryzowane powinny spełniać takie same warunki (określone w art. 59 ust. 2) jak miejscowości nie bronione.

3.3. Strefy bezpieczeństwa w wybranych wojnach lokalnych

W dotychczasowej praktyce wprowadzania pokoju, działania dyplomatyczne, humanitarne i militarne odbywały się zawsze pod ochronnym parasolem ONZ, dla realizacji których wystarczało zazwyczaj rozmieszczenie sił militarnych. Należy przy tym podkreślić, że personel misji, jak i poczynania ONZ były w pełni poważane i respektowane przez strony konfliktu. Jednak negatywny przełom w tej

materii nastąpił podczas misji prowadzonych w latach dziewięćdziesiątych – w Kambodży, Bośni–Hercegowinie oraz w Rwandzie.

3.3.1. Rozwiązania zastosowane podczas wojny w Bośni–Hercegowinie

Konflikt etniczno-religijny w Bośni–Hercegowinie przerodził się w krwawą wojnę „wszystkich ze wszystkimi", podczas której „etnicke cistienije" stało się nieomal normą działania.

W tej sytuacji, dla stworzenia warunków pokoju i bezpieczeństwa oraz zapewnienia bezpieczeństwa dla ludności cywilnej Rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 743 z dnia 21 lutego 1992 r. powołano Siły Ochronne ONZ (UNPROFOR – United Nations Protection Forces), w które początkowo zaangażowanych zostało ponad 14 tys. żołnierzy[87]. Mandat UNPROFOR przewidywał m.in.,

- stabilizację sytuacji (w tym utrzymanie wewnętrznej administracji dla zapewnienia porządku publicznego);
- demilitaryzację i wpływanie na wycofanie wojsk z UNPA`s (UN Protection Areas);
- ochronę ludności cywilnej;
- kontrolę ruchu do i z UNPA`s;
- nadzorowanie działań lokalnej policji;
- pomoc powracającym uchodźcom i osobą przesiedlonym.

Aby zmusić Serbów do zaprzestania walki, ONZ zaostrzyła na mocy rezolucji nr 787 z dnia 16 listopada 1992 r. embargo zakazujące wszelkiej wymiany handlowej z Nową Jugosławią i autoryzowała blokadę morską kadłubowej Jugosławii przez NATO. 22 listopada okręty wojenne państw NATO przystąpiły do regularnego kontrolowania statków płynących do portów Nowej Jugosławii.

1 marca 1993 r. lotnictwo NATO rozpoczęło operację zrzutów pomocy humanitarnej (operacja pk. „Provide Promise") dla muzułma-

---

[87] Udział Polski w tych siłach w latach 1992–1995 obejmował batalion piechoty dyslokowany w Krainie z dowództwem w m. Slunj, oraz grupę obserwatorów wojskowych we wszystkich sektorach misji

nów we wschodniej Bośni. Pozwoliła ona wielu enklawom muzułmańskim przetrwać do wiosny.

Odrzucenie przez Serbów planu Vance'a–Owena stało się podstawą do wyrażenia zgody przez Radę Bezpieczeństwa na użycie siły w celu wyegzekwowania zakazu lotów bojowych nad Bośnią–Hercegowiną. 31 marca Rada Bezpieczeństwa ONZ[88] zezwoliła na użycie środków wojskowych przeciwko samolotom naruszającym zakaz lotów w przestrzeni powietrznej Bośni–Hercegowiny. Decyzja ta stanowiła kolejną formę nacisku na bośniackich Serbów i oznaczała *de facto* utratę przez Serbów panowania w powietrzu, a tym samym możliwości wsparcia ich ataków lądowych.

Należy podkreślić, że biorąc pod uwagę nikłą rolę lotnictwa wszystkich stron konfliktu w całokształcie przebiegu działań wojennych, praktyczna realizacja tej rezolucji skierowana była przeciwko Serbom.

Operację pk. „Deny Flight" („Zabronić Lotów") przeprowadziło lotnictwo NATO. Loty rozpoznawcze, mające na celu wykrycie przypadków naruszenia przestrzeni powietrznej nad Bośnią–Hercegowiną były prowadzone przy wykorzystaniu samolotów wczesnego ostrzegania typu E–3A i były prowadzone nad terytorium Węgier (starty z lotniska w Geilenkirchen) i nad Adriatykiem (starty z baz w Trapami na Sycylii oraz Preveza w Grecji). Wysokość operacyjną dla prowadzenia rozpoznania ustalono na 10 000m.

W ramach operacji „Deny Flight" dochodziło wielokrotnie do incydentów powietrznych, np. 20 kwietnia 1993 r. dwa amerykańskie F–14 uczestniczące w rutynowym locie patrolowym nad Banja Luką zmusiły do lądowania serbski śmigłowiec, który złamał zakaz lotów.

Reagując na trwające walki, Rada Bezpieczeństwa ONZ rezolucją nr 819/93 ustanowiła strefę bezpieczeństwa (*seafe areas*) dla Srebrenicy, a rezolucją nr 824/93 z dnia 6 maja 1993 r. strefy bezpieczeństwa obejmujące miejscowości: Sarajewo, Tuzla, Bihacz, Goražđże, Żepce (rys. 3.1).

---

[88] Chiny wstrzymały się od głosu.

Rys. 3.1. Strefy bezpieczeństwa. Sytuacja na 4.08.1993 r.

W przyjętych rezolucjach Rada Bezpieczeństwa wzywa m.in. wojska bośniackich Serbów do wycofania na pozycje nie zagrażające bezpieczeństwu ludności tych miast. W związku z tymi rezolucjami Rada Bezpieczeństwa wystąpiła o wysłanie dodatkowo w te rejony 50 obserwatorów ONZ oraz nielicznych pokojowych sił ochronnych i zabezpieczających.

Działając w tym duchu 8 maja 1993 r. zostało zawarte porozumienie między dowódcą bośniackich Serbów gen. R. Mladićem i dowódcą bośniackich Muzułmanów gen. S. Halilovićem (w obecności gen. P. Morillona) w którym ustalono, że:

- cały ciężki sprzęt oraz część jednostek serbskich zostanie wycofana z okolic miast Żepa i Goražde, przy czym Serbowie zachowają punkty kontrolne na drogach prowadzących do tych miast;
- wszyscy uzbrojeni Muzułmanie opuszczą miasta Żepa i Goražde;
- obie strony konfliktu przekażą przedstawicielom UNPROFOR wszystkie informacje dotyczące pól minowych, miejsc gdzie pochowano poległych żołnierzy oraz pełne listy przetrzymywanych jeńców wojennych;
- w Żepie i Goražde zostaną rozlokowani obserwatorzy wojskowi ONZ oraz po jednej kompanii sił UNPROFOR;
- Serbowie zapewnią bezpieczeństwo operacjom humanitarnym (ewakuacja chorych i rannych oraz dostawy żywności) prowadzonych przez ONZ;
- wszystkie sporne kwestie dotyczące ww. porozumienia będą rozwiązywane na drodze negocjacji.

Podejmowane lokalne próby ograniczenia działań bojowych w „strefach bezpieczeństwa" z różnych przyczyn nie przynosiły spodziewanych efektów. W tej sytuacji ambasadorzy państw NATO, podczas spotkania w Brukseli w dniu 2 sierpnia 1993 r. ostrzegli Serbów, że jeżeli nie zaprzestaną ataków na Sarajewo i inne miasta bośniackie, to wydzielone siły powietrzne Sojuszu – po decyzji Sekretarza Generalnego ONZ – rozpoczną operację lotniczą w Bośni–Herce-

gowinie. Decyzja ta była w zasadzie zaaprobowaniem amerykańskiego planu ataku lotniczego na serbskie pozycje w Bośni.

Dlatego też, w celu ochrony sił pokojowych ONZ oraz stref ochronnych (UNPA's) Stany Zjednoczone Wielka Brytania i Francja opracowały plan uderzeń lotniczych na wybrane obiekty Serbów i Chorwatów. Do jego realizacji zostały wydzielone i przebazowane na lotniska we Włoszech następujące samoloty:

- 44 z SP USA (12 F–16, 12 A–10, 8 F/A–18, 3 EC–130, 4 AC–130 oraz 5 KC–135);
- 12 „Jaguar" z SP Wielkiej Brytanii;
- 8 „Jaguar" z SP Francji;
- 6 F–16 z SP Holandii.

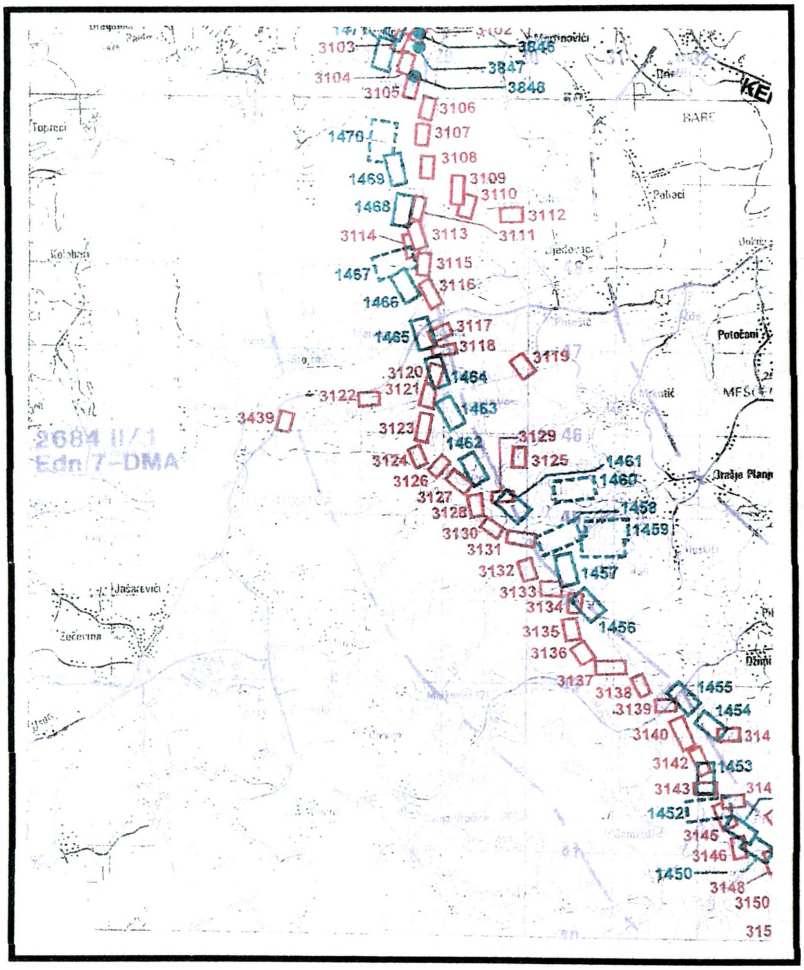
Do realizacji tych zadań przewidziano także wykorzystanie samolotów bazujących na lotniskowcach SM USA – „Theodore Roosevelt", SM Wielkiej Brytanii – „Ark Royal", SM Framcji – „Foch".

Dla wzmocnienia ochrony stref bezpieczeństwa w Bośni Rada Bezpieczeństwa ONZ, zaakceptowała propozycję Sekretarza generalnego ONZ o skierowaniu w te rejony dodatkowo 7600 żołnierzy (z kontyngentu Francji, Holandii, Jordanii, Malezji i Pakistanu).

Pomimo zawierania kolejnych rozejmów, walki pomiędzy Muzułmanami a Serbami toczyły się w północno–wschodniej części republiki (m. Brćko, Doboj, Teslić, Maglaj Zavidovići), a Muzułmanie i Chorwaci dążąc do powiększenia kontrolowanych obszarów prowadzili walki w centralnej i południowej części Bośni (m. Żepce, Novi Trawnik, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Mostar). Spowodowały one przerwanie tras dostaw humanitarnych.

Brak sukcesów misji UNPROFOR, nie rozwiązane podstawowe problemy i dalsze walki wymusiły większe zaangażowanie m.in. USA w rozwiązanie konfliktu. W Dayton zostało wynegocjowane porozumienie pokojowe. Na podstawie rozdziału VII Karty NZ, Rada Bezpieczeństwa ONZ w dniu 15 grudnia 1995 r. przyjmuje Rezolucję nr 1031, w której postanawia, że członkami międzynarodowych Sił Wykonawczych (IFOR) mogą być kraje NATO–wskie i nie–NATO–wskie, a cała misja będzie pod kierownictwem NATO. Operacja „Joint Endeavour" („Wspólny Wysiłek") rozpoczyna się 16 grudnia 1995 r.

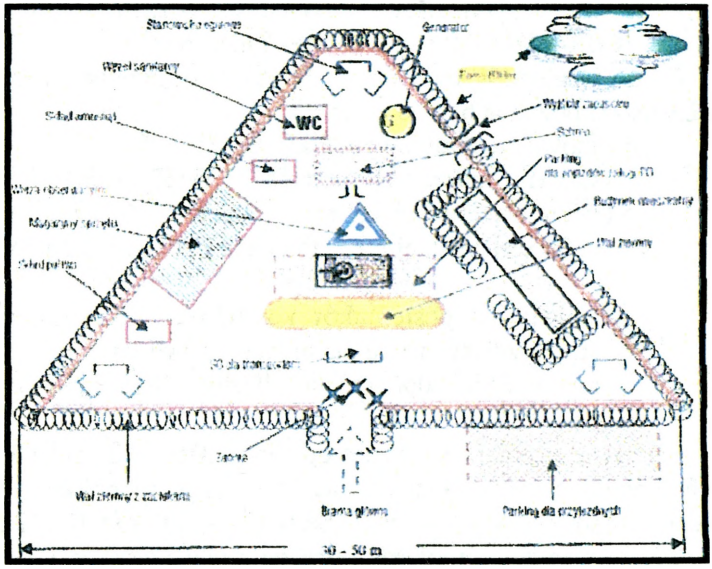
Na mocy „Porozumienia z Dayton" została ustalona linia rozgraniczenia między stronami konfliktu, szerokość której wynosiła po dwa kilometry w obie strony od przyjętej osi (rys. 3.2).

Rys. 3.2. Fragment linii rozgraniczenia w Bośni–Hercegowinie (rejon odpowiedzialności polskiego batalionu w strefie NORDPOLBDE, 1999 r.)

Cechą charakterystyczną tej linii rozgraniczenia jest jej ogromne nasycenie polami minowymi[89].

W pierwszym okresie aktywności IFOR linia rozgraniczenia była poddana kontroli przez posterunki obserwacyjne sił międzynarodowych. Przykładowy schemat rozmieszczenia elementów punktu obserwacyjnego[90] przedstawia rys. 3.3.

Rys. 3.3. Wariant rozmieszczenia elementów punktu obserwacyjnego

Źródło: Kozerawski D., *Posterunek obserwacyjny sił pokojowych*, PWL, nr 11/1999.

---

[89] Niekiedy jest stosowane pojęcie ***strefa buforowa*** – *pas terytorialny rozdzielający po zawieszeniu broni dwie siły zbrojne znajdujące się w konflikcie, niekiedy pod jurysdykcją specjalnych międzynarodowych sił.*

[90] Kozerawski D., *Posterunek obserwacyjny sił pokojowych*, „Przegląd Wojsk Lądowych", 11/1999.

Pragnę jednocześnie zaznaczyć, że w różnych warunkach (sytuacjach) oraz w zależności od zadań struktura organizacyjna punktu obserwacyjnego może być różna.

Podejmowane w Bośni–Hercegowinie na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ kroki organizacyjne dla zapewnienia bezpieczeństwa, głównie ludności cywilnej należy oceniać jako mało skuteczne[91]. Wynika to z faktu, że nie spełniły pokładanych w nich nadziei. W wielu przypadkach nieomal na oczach żołnierzy ONZ (UNPROFOR–u) dokonywano czystek i mordów[92].

Z tego względu wydaje się, że decyzja o ustanowieniu strefy bezpieczeństwa powinna być poparta:

- ustanowieniem granic geograficznych strefy;
- wysłaniem dobrze uzbrojonych sił ONZ, będących w stanie odeprzeć ewentualne agresywne ataki;
- wycofaniem ciężkiej broni (artyleria) poza rubież jej donośności;
- ustanowieniem posterunków kontrolnych oraz specjalnych korytarzy bezpieczeństwa dla ludności cywilnej;
- wyznaczeniem odpowiedniej liczby obserwatorów wojskowych ONZ.

Serbowie oceniali natomiast operację „Deny Flight" jako formę polityczno–wojskowego nacisku na Federacyjną republikę Jugosławii. Według stanowiska dowództwa Serbskiej Republiki Bośni i Hercegowiny loty samolotów natowskich na małej wysokości miały charakter prowokacyjny. Dali temu wyraz w specjalnym liście protestacyjnym wystosowanym do dowództwa UNPROFOR, w którym rów-

---

[91] W związku z naruszeniem praw człowieka podczas wojny Bośni–Hercegowinie został powołany Trybunał dla zbrodni wojennych w b. Jugosławii z siedzibą w Hadze. Np. w pierwszych dniach sierpnia 2001 r. Trybunał w Hadze skazał gen. Radisława Krsticana 46 lat więzienia uznając go winnym masakry w Srebrenicy, a 15 sierpnia 2001 r. w ręce żołnierzy SFOR w Banja Luce oddał się płk Dragan Jokić – b. dowódca batalionu saperów w brygadzie „Zwornik", który uczestniczył w szturmie Srebrenicy podczas którego wymordowano ok. 8 tys. Muzułmanów.

[92] Wymownym przykładem łamania rezolucji ONZ jest przypadek Srebrenicy. Zob. D. Warszawski, *Hańba Srebrenicy,* Gazeta Wyborcza z dn. 26.11.1999.

nocześnie ostrzegają, że zastrzegają sobie prawo do otwarcia ognia do każdego takiego samolotu.

3.3.2. Strefy ochronne dla Kurdów

Kurdowie zamieszkują na terytorium pięciu państw (Turcji, Iraku, Iranu, Syrii i Azerbejdżanu), we wszystkich państwach stanowiąc grupę ludności pozbawianą należnych im praw, poddawaną arabizacji. Próby utworzenia niepodległego państwa kurdyjskiego na przestrzeni ostatnich osiemdziesięciu lat nie miały międzynarodowego poparcia.

Tymczasem po wojnie w Zatoce Perskiej „problem kurdyjski" umiędzynarodowił się. Opinia światowa została zbulwersowana informacjami o akcjach irackich przeciw Kurdom. W tej sytuacji Rada Bezpieczeństwa ONZ w rezolucji nr 688 z 5 kwietnia 1991 r. wyraża zaniepokojenie[93] w związku z *„...poważnymi naruszeniami przez rząd Iraku praw irackich Kurdów i szyitów."*

W maju 1991 r. z inicjatywy Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców, za zgodą władz irackich został ustanowiony **Policyjny Kontyngent Narodów Zjednoczonych w Iraku (UNGCI)**. Ogółem personel tej misji liczył 498 osób (z tego 42 rekrutowały się z biur ONZ w Genewie, Wiedniu i Nairobi), a pozostałych 456 strażników wydelegowały rządy Austrii, Czecho–Słowacji, Danii, Fidżi, Filipin, Ghany, Grecji, Nepalu, Polski (45 osób) i Tajlandii.

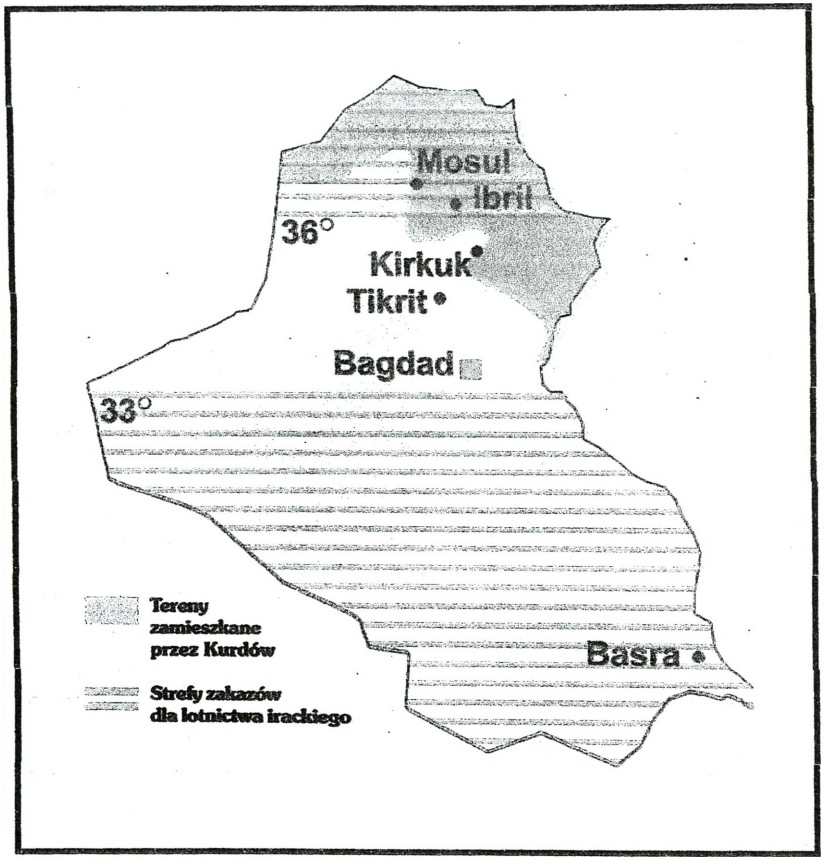
Podstawowym zadaniem misji była ochrona ludności kurdyjskiej w Iraku oraz nadzór nad prawidłowym rozdziałem pomocy humanitarnej przekazywanej Kurdom przez społeczność międzynarodową.

Operacja **„Provide Comfort II" („Zapewnić Otuchę II")** rozpoczęta we wrześniu 1991r. na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ jest w pewnym sensie następstwem „Pustynnej Burzy". Wycofanie wojsk sprzymierzonych w sierpniu 1991 r. z północnego Iraku naraziłoby mieszkających tam Kurdów na niepotrzebne represje. Wy-

---

[93] Niektóre państwa, np. Chiny, Indie, Zimbabwe z niechęcią odniosły się do podjęcia przez Radę Bezpieczeństwa tej rezolucji uważając, że kwestie przestrzegania praw człowieka nie leżą w kompetencji Rady Bezpieczeństwa

znaczone granice stref ochronnych (strefy zakazanej dla lotnictwa wojskowego Iraku) wzdłuż 36 i 33 równoleżnika miało temu zapobiec (rys. 3.4).

Rys. 3.4. Strefy ochronne dla Kurdów i szyitów

Źródło: „Polska Zbrojna", nr 11, marzec 2002 r.

Do wykonania operacji „Provide Comfort II" wyznaczone zostały wojska amerykańsko–brytyjsko–francuskie, lotnictwo których operowało z lotnisk w Turcji i Arabii Saudyjskiej oraz lotniskowców. W jej trakcie wielokrotnie dochodziło do incydentów zbrojnych z samolotami irackimi.

Na przestrzeni prawie dziesięciu lat obowiązywania stref ochronnych w Iraku, Kurdowie w swojej strefie ochronnej zapewnili sobie daleko idącą autonomię i utworzyli namiastkę swojej państwowości.

Oceniając znaczenie operacji „Zapewnić Komfort II" należy podkreślić, że w jej ramach międzynarodowe oddziały wojskowe na mocy mandatu ONZ przejęły część suwerenności państwowej Iraku. To był kamyczek, który zapoczątkował serię wydarzeń prowadzących do faktycznej zmiany paradygmatu suwerenności państwowej. Ta operacja utorowała drogę do akcji NATO w Kosowie

3.3.3. Konflikt osetyjsko–gruziński

Kaukaz stanowi etniczną mozaikę narodowościową gdzie dodatkowo ścierają się interesy polityczne wielu państw, poczynając od starożytnego Rzymu i kolejno Bizancjum, Persji, Mongołów, Turcji, Rosji.

Konflikt osetyjsko–gruziński trwa w cieniu innych wojen i konfliktów, azersko–ormiańskiego w Górskim Karabachu, wojny w Abchazji i Czeczeni. W otwartą formę konflikt[94] wstąpił 10 listopada 1989 r., kiedy to Rada Obwodowa Południowej Osetii przyjęła uchwałę o podwyższeniu statusu Południowej Osetii z autonomicznego obwodu do autonomicznej republiki w składzie – wtedy jeszcze – Gruzińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Gruzja nie uznała tej uchwały, a 23 już listopada rozpoczęły się starcia zbrojne między Osetyjczykami i Gruzinami.

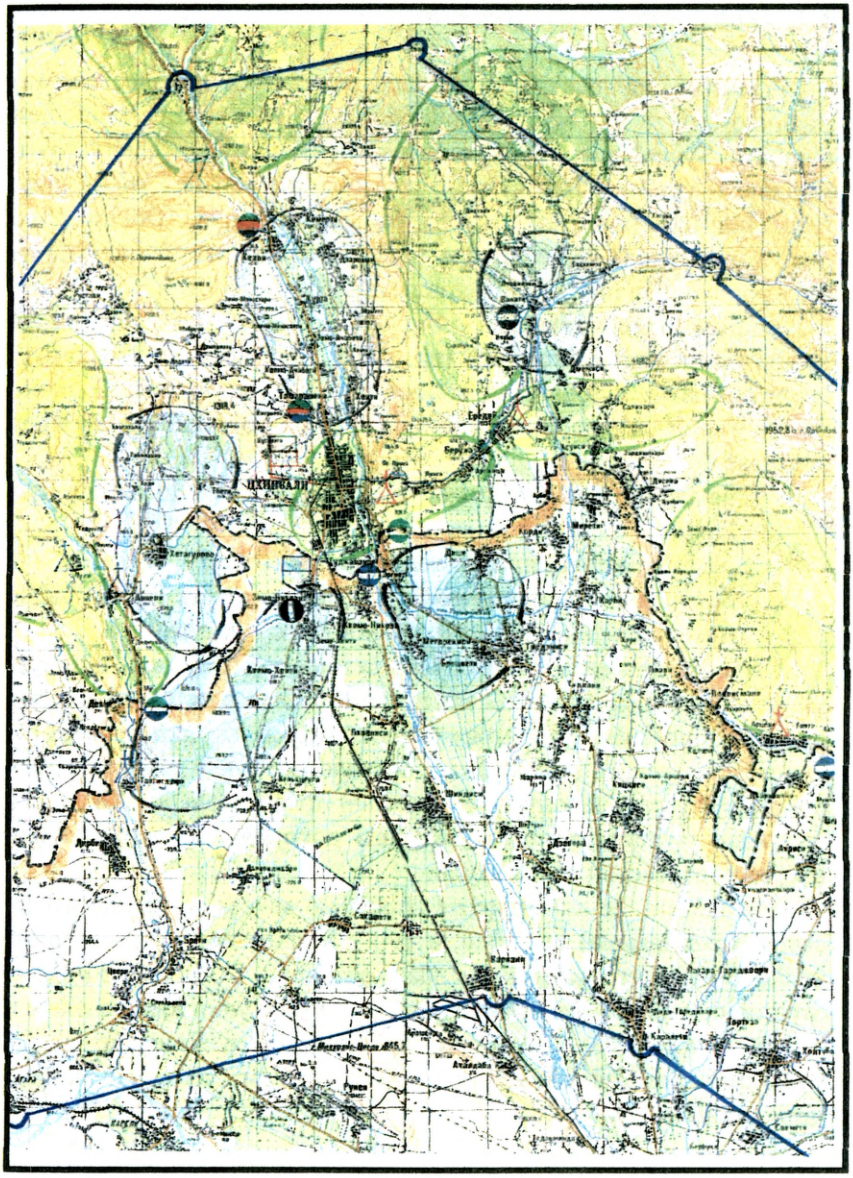
[94] Cz. Marcinkowski, *Konflikt osetyjsko–gruziński*, „Polska Zbrojna" nr 103 z dn. 27–29.05.1994.

W dniu 28 kwietnia 1990 r. Rada Najwyższa Południowej Osetii przyjmuje uchwałę o przystąpieniu do ZSRR, a 20 września postanawia powołać Południowoosetyjską Radziecką Republikę Demokratyczną. Parlament Gruzji anuluje tę uchwałę już 21 września, co powoduje rozpoczęcie nowego etapu eskalacji konfliktu. Walki między zbrojnymi ugrupowaniami osetyjskimi i gruzińskimi trwały przez cały 1991 rok.

Po dojściu do władzy E. Szewardnadze Gruzja wysunęła postulat rozwiązania konfliktu drogą rokowań. Działania przewodniczącego Rady Najwyższej Południowej Osetii Toreza Kulembegowa i Eduarda Szewardnadze, poparte przez Północną Osetię i Rosję dały pozytywne rezultaty i 10 czerwca 1992 r. w Kazbegi obie strony konfliktu podpisały porozumienie o przerwaniu ognia. „Porozumienie o zasadach uregulowania konfliktu osetyjsko–gruzińskiego" zostało podpisane 24 czerwca w Soczi przez E. Szewardnadze i B. Jelcyna.

Na mocy tych „Porozumień" powołano trójstronną Wspólną Komisję Kontrolną (WKK) z udziałem przedstawicieli Rosji, Gruzji i Północnej Osetii powierzając jej zadanie doprowadzenia do całkowitego przerwania walk i pełnej normalizacji sytuacji na całym obszarze Południowej Osetii. Powołano wielonarodową jednostkę wojskową w sile około 2000 żołnierzy, do której swoje bataliony skierowały: Rosja, Gruzja i Północna Osetia. Zadaniem tych sił jest utrzymanie sytuacji powstałej po podpisanych „Porozumieniach" z Kazbegi i Soczi oraz niedopuszczenie wznowienia walk.

Wspólna Komisja Trójstronna opracowała (a właściwie zaakceptowała) przebieg linii rozgraniczenia między stronami konfliktu. Jej krótki wycinek wokół stolicy Południowej Osetii – Cchinwali przedstawia rysunek 4. Widoczne są na nim również rejony (skupiska) jednorodne etnicznie, które zgodnie z podpisanym "Porozumieniem" miały chronić ludność cywilną przed skutkami ewentualnych nowych walk.

Rys. 5. Linia rozgraniczenia w rejonie konfliktu gruzińsko-osetyńskiego

3.4. Próba oceny funkcjonowania

Przedstawiony materiał o strefach ochronnych (bezpieczeństwa) organizowanych dla ochrony ludności cywilnej podczas wojny jest niepełny. Sygnalizuje jedynie problem. Egzekwowanie teoretycznych zapisów (i rezolucji Rady Bezpieczeństwa, ale również jak w przypadku konfliktu osetyjsko–gruzińskiego każdego innego Dokumentu o przerwaniu ognia) jak wynika z treści rozdziału często odbywa się przy pomocy siły militarnej organizacji międzynarodowej.

Analiza funkcjonowania i osiągniętych efektów wskazuje, że dla ustanowienia stref ochronnych (np. strefy i miejscowości sanitarne i bezpieczeństwa, ośrodki zawierające pomniki, strefy zdemilitaryzowane) współdziałanie zainteresowanych stron politycznych powinno zmierzać do:

- ustalenia zgodności poglądów jako podstawy do dalszej dyskusji,
- określenia znaczenia, zawartości obszaru strefy,
- określenia treści informacji dla nieprzyjaciela i ewentualnie treści porozumienia, które mogłoby być z nim zawarte.

Ustanowienie stref ochronnych (bezpieczeństwa) oraz linii rozgraniczenia bez zapewnienia im nadzoru militarnego, nawet poprzez proste monitorowanie ze strony sił pokojowych jest aktem dużej naiwności politycznej. Jak wynika z doświadczeń wielu misji i operacji pokojowych prowadzonych w ostatnim dziesięcioleciu XX wieku wszystkie wynegocjowane rozwiązania pokojowe wymagały długotrwałej obecności sił pokojowych.

Jest faktem, że nie wszędzie osiągnięto sukces w postaci zakończenia (rozwiązania) konfliktu, a strefy bezpieczeństwa jak w przypadku Bośni–Hercegowiny nie zdały egzaminu. To przecież tylko w Srebrenicy, nieomal na oczach żołnierzy ONZ wymordowano około 8 tysięcy cywilów. To w obozach dla uchodźców w Ruandzie mordowano tysiącami Tutsich. Czy tak powinny być przestrzegane humanitarne prawa wojny?

Bibliografia

1. Boutros–Ghali Boutros: *An Agenda for peace,* Report of the secretary–General ... of The Security Council on 31 January 1992, United Nations, New York, 1992.
2. Kozerawski D., *Posterunek obserwacyjny sił pokojowych,* „Przegląd Wojsk Lądowych", 11/1999.
3. Marcinkowski Cz., *Konflikt osetyjsko–gruziński,* „Polska Zbrojna" nr 103 z dn. 27–29.05.1994.

Rozdział 4

PROBLEMATYKA WSPÓŁPRACY CYWILNO–WOJSKOWEJ WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH POKOJOWYCH[95]

Dotychczas przeprowadzono w różnych punktach świata 65 operacji pokojowych. Z tej liczby 45 bezpośrednio pod kontrolą ONZ (28 zostało już zakończonych), 12 pod auspicjami OBWE (2 już zakończone), 3 operacje międzynarodowe z mandatu ONZ pod politycznym kierownictwem NATO i 5 operacji utrzymania pokoju realizowanych przez międzynarodowe siły WNP.

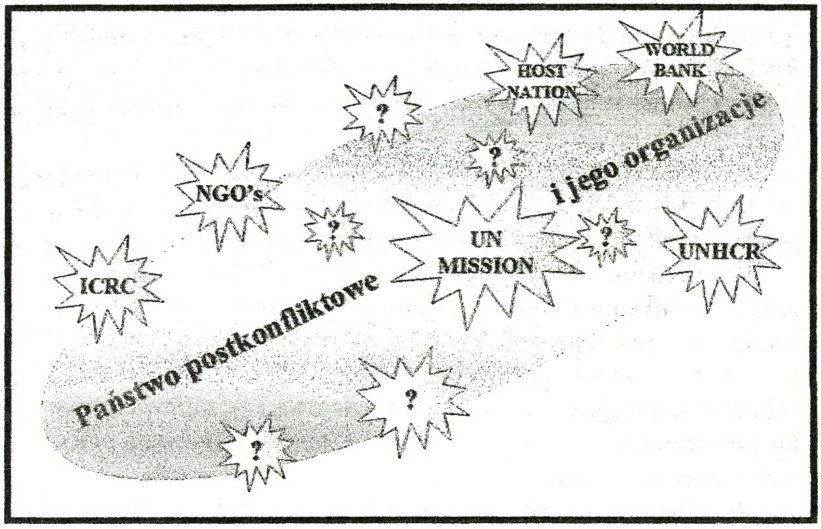
Od 1991 roku wzrosło zaangażowanie ONZ i innych regionalnych organizacji międzynarodowych w rozwiązywanie konfliktów i wojen lokalnych, a użycie sił zbrojnych staje się często koniecznym i jedynym warunkiem dla wygaszenia emocji i rozwiązania powstałych problemów.

W misjach pokojowych coraz częściej uczestniczy szereg organizacji międzynarodowych i instytucji cywilnych, tak rządowych jak i pozarządowych, których przedstawiciele – w większości ochotnicy – tworzą tzw. „korpus białych hełmów". Ich status nie został jeszcze w pełni określony przez ONZ. Z tego względu korzystają oni z całkowitej niezależności w wykonywaniu zadań, kierując się jedynie zasadniczym celem misji swojej organizacji, nie uwzględniając potrzeby koordynacji przedsięwzięć realizowanych przez inne organizacje, stowarzyszenia czy grupy.

Prowadzenie operacji pokojowej przy tak licznej grupie nie zawsze współdziałających, a raczej „nie kooperujących" organizacji powoduje określone problemy z koordynacją wspólnych wysiłków. Rys. 4.1 przedstawia umowny obraz operacji pokojowej w sytuacji „nie kooperujących" podmiotów misji pokojowej.

---

[95] Opracowano na podstawie pracy studyjnej: Bagiński L., Marcinkowski Cz., *Współpraca cywilno–wojskowa w operacjach pokojowych*, AON, Warszawa 2000.

Rys. 4.1. Mechanizm „nie kooperacji" podmiotów w misji pokojowej

Dlatego też dla rozwiązania skomplikowanych układów (powiązań) „nie kooperacji" koniecznym stało się podjęcie działań z zakresu współpracy cywilno–wojskowej.

4.1. Doświadczenia współpracy cywilno–wojskowej z wybranych misji humanitarnych i pokojowych

Z realizowanych na przestrzeni wielu lat misji i operacji pokojowych (*peace keeping*) oraz humanitarnych zebrano ogromny materiał empiryczny szczególnie w zakresie modnego dziś pojęcia – współpracy cywilno–wojskowej (CIMIC – civil military–cooperation).

4.1.1. Wnioski z operacji „Przywrócić Nadzieję" w Somalii

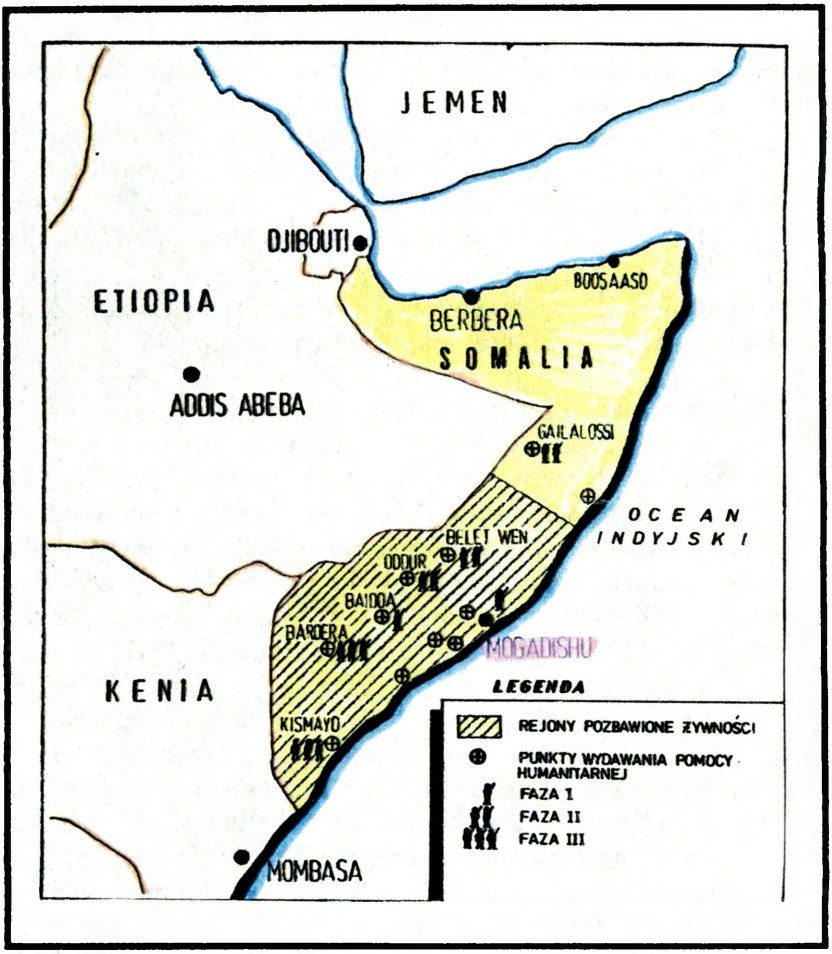
Rozpoczęta 24 kwietnia 1992 roku w Somalii Operacja Narodów Zjednoczonych (UNOSOM – United Nations Operation in Somalia) była wyzwana tragiczną sytuacją ludności po upadku prezydenta Siada Barre i rozpoczęciu walk zbrojnych przez przywódców lokalnych klanów. Pomoc żywnościowa udzielana przez ONZ (500 żołnierzy i 50 obserwatorów) była w 80% rabowana i trafiała na czarny rynek poprzez mafię związaną z rywalizującymi „panami wojny".

W sierpniu 1992 roku USA uruchomiły most powietrzny dostarczając do Somalii i obozów uchodźców w Kenii 200 tys. ton żywności, która również ginęła w niejasnych okolicznościach. W tej sytuacji prezydent G. Busch zaproponował pomoc amerykańskich żołnierzy w ochronie konwojów z pomocą żywnościową i w zapewnieniu porządku publicznego. Rys. 4.2 przedstawia etapy dystrybucji pomocy humanitarnej w Somalii.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa nr 794 z 3 grudnia 1992 roku upoważniła państwa członkowskie do „użycia wszelkich środków niezbędnych do najszybszego stworzenia bezpiecznych warunków dla operacji humanitarnych w Somalii". Przygotowana na tej bazie operacja „Przywrócić Nadzieję" miała przebiegać w dwóch etapach:

- pierwszy; przejęcie kontroli nad kluczowymi pozycjami strategicznymi (porty, bazy, lotniska, drogi) i w rezultacie doprowadzenie do bezpiecznego rozładunku i dystrybucji pomocy humanitarnej w całej Somalii,
- drugi; przywrócenie funkcjonowania państwa somalijskiego, czyli wypracowanie zgody między wszystkimi zwalczającymi się frakcjami, a w konsekwencji na powołaniu rządu jedności narodowej.

9 grudnia 1992 roku w Mogadiszu zostały rozwinięte UNITAAF (United Task Force) w których uczestniczyło ok. 35 tys. żołnierzy (z USA ok. 28 tys.) a także z: Algierii, Belgii, Egiptu, Francji, Wloch, Kanady, Kuwejtu, Mauretanii, Pakistanu, Turcji.

Rys. 4.2. Etapy dystrybucji pomocy humanitarnej

Analiza przebiegu obu operacji wskazuje, że sukcesem organizacyjnym one nie były, a skuteczność i osiągnięte efekty praktyczne można określić raczej jako minimalne. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy dopatrywać się w:

- błędnej ocenie sytuacji, szczególnie roli i znaczenia więzów klanowych w społeczności o niskim stopniu industrializacji,
- braku kontaktów i współpracy z ludnością (klanami) ze względu na ich „nieprzenikliwy" charakter, ale również ze względu na;
- brak chęci współpracy Somalijczyków z organizacjami międzynarodowymi (również pozarządowymi).

4.1.2. Doświadczenia CIMIC z misji ONZ na Haiti

UNMIH[96] funkcjonowała w okresie od września 1993 – czerwca 1996 roku i jej zadania obejmowały m. in. pomoc we wprowadzaniu w życie postanowień porozumienia pokojowego zawartego między stronami konfliktu haitańskiego w dniu 3 lipca 1993 roku (tzw. Porozumienie z Wyspy Gubernatorów). Jednakże ze względu na brak współpracy wojskowych władz tego kraju z misją ONZ, nie mogła ona być w pełni rozwinięta.

Przed rozpoczęciem funkcjonowania misji został zorganizowany przez DPKO w ścisłym współdziałaniu z Centrum Zadań Połączonych US Army (Fort Leaventvorth – Kansas) 6–o dniowy trening–kurs dla starszej (tj. wyższej) kadry kierowniczej. Nie obowiązywał on niższych szczebli organizacyjnych misji, przedstawiciele których uczestniczyli bezpośrednio w pracach z lokalnymi władzami i społecznością. W ocenie wszystkich uczestników kursu był on potrzebny i wniósł pozytywne wartości do ich przyszłej pracy.

Z upoważnienia ONZ, w celu przeprowadzenia pierwszej fazy wielofunkcyjnej operacji utrzymania pokoju na Haiti, zostały utworzone Siły Wielonarodowe (MNF) w których uczestniczyła kierowana

---

[96] *United Nations mission in Haiti*, w późniejszym okresie wraz ze zmianą warunków funkcjonowały misje UNSMIH oraz UNTMIH.

przez USA koalicja 28 państw. Funkcjonowały one w okresie od 19 sierpnia 1994 roku do 31 marca 1995 roku, a w ich składzie znalazła się polska jednostka wojskowa GROM.[97]

Misja ONZ na Haiti dostarczyła wielu cennych doświadczeń z zakresu współpracy cywilno–wojskowej[98], które można uogólnić w następujących punktach:

- uczestnicy misji powinni wykazać się doskonałą znajomością lokalnych warunków społecznych (tj. historii, tradycji, kultury) oraz terenowo–klimatycznych,
- musi istnieć zrozumienie wzajemnych (wspólnych) zadań mandatowych przez najważniejsze osoby w misji,
- ROFs i SOPs muszą wynikać z mandatu i być z nim ściśle powiązane,
- misja musi mówić jednym głosem – głosem SRSG,
- grupa administracyjna nie może postrzegana jako oddzielnie (samodzielnie) pracujący element misji (pomimo, że CAO odpowiada przed HQ, a nie przed SRSG),
- briefingi muszą być odpowiedni zorganizowane (czas, miejsce, skład personalny), aby integrowały wszystkie szczeble i dawały możliwość codziennej wymiany myśli – często w nieformalnej atmosferze,
- współpraca z przedstawicielami rządu i partii opozycyjnych powinna być oparta na partnerskich zasadach i o regularne spotkania,
- kurs–trening takiego typu jak miał miejsce przed rozpoczęciem misji powinien być zorganizowany również dla kolejnych zmian.

---

[97] Zob. Królikowski H., *Wojskowa Formacja Specjalna GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej 1990–2000*, Gdański Dom Wydawniczy, Gdańsk 2001.

[98] W oparciu o *Cooperation Command and Control in UN Peace Support Operations. A Report on the UN Haiti mission* ..., ed. cap. (N) L. Ahlquist, Stockholm, 1998.

4.1.3. O współpracy cywilno–wojskowej w postkonfliktowej Gruzji (1993 – 1996)

Po rozpadzie ZSRR[99], Gruzja na fali ogólnej euforii niepodległościowej postanowiła skorzystać z nadarzającej się sposobności i odzyskać suwerenność. Jednak sytuacja polityczno–militarna w rejonie Kaukazu nie była sprzyjająca dla realizacji tego zamierzenia. Wkrótce na Kaukazie obudziły się zadawnione spory i waśnie, a cały rejon – w tym i Gruzja – znalazł się w strefie kilku ognisk konfliktowych tworzących tzw. kompleks ROGACI.[100]

Dla samej Gruzji niezwykle istotne były – w pewnej mierze sprowokowane z zewnątrz, jak i wewnątrz – działania separatystyczne podjęte przez Południową Osetię (1989–1992) i trochę później przez Abchazję (1992–1993). Oba przekształciły się w krwawej i wyniszczające infrastrukturę przemysłową oraz komunalną konflikty zbrojne. W obu przypadkach (tj. do Południowej Osetii oraz Abchazji) po mediacji Federacji Rosyjskiej i zawieszeniu broni przez walczące strony, zostały wprowadzone tzw. „mirotworczeskije wojska" (CIS PKF – Commonwealth of Independent States Peace Keeping Forces). Każdy z kontyngentów oczywiście na mocy innego porozumienia.

Skalę zniszczeń i późniejszych problemów mogą poświadczyć chociażby liczby mówiące o ilości uchodźców. W Południowej Osetii, podczas konfliktu w latach 1991 – 1992 opuściło swoje domy – według różnych źródeł – od 60 do 110 tys. Gruzinów, Osetyjczyków, Ormian i Rosjan. Natomiast z Abchazji w latach 1992 – 1993 uciekło przed wojną od 280 do 320 tys. ludności.

Dla rozwiązania konfliktowej sytuacji w Gruzji, międzynarodowa społeczność skierowała dwie misje pokojowe: KBWE (obecnie OBWE) utworzoną dla konfliktu gruzinsko–osetyjskiego i obserwatorów wojskowych ONZ dla abchasko–gruzinskiego. Obie misje poko-

---

[99] Zob. np., Marcinkowski Cz., *Pole konfliktów, czyli spadek po ZSRR*. Rzeczpospolita, nr 303 z dnia 30.12.1994r.

[100] Kompleks ROGACI obejmuje: Rosję, Osetię (Północną w składzie Federacji Rosyjskiej i Południową w składzie Gruzji), Gruzję, Abchazję, Czeczenię i Inguszetię. Nazwę utworzono od pierwszych liter tych państw.

jowe były zmuszone warunkami sytuacji konfliktowej współpracować z „mirotworczeskimi wojskami" Federacji Rosyjskiej oraz „wojskami" (siłami paramilitarnymi) każdej ze stron konfliktu.

W obu rejonach konfliktowych nawiązywano sporadyczną współpracę pomiędzy CIS PKF, misjami UNOMIG, OSCE Mission to Georgia, UNHCR, Lekarze bez Granic i kilku innymi – głównie lokalnych organizacji humanitarnych. Na skutek specyficznych warunków społecznych Kaukazu oraz militarno–politycznej roli „mirotworczeskich wojsk" efekty tych kontaktów były raczej nikłe. Przyczyn takiego stanu rzeczy było kilka:

- nie podjęcie szerokich prac nad rozminowaniem terenu,
- brak środków finansowych na odbudowę infrastruktury,
- słabe rozeznanie oczekiwań władz i organizacji lokalnych w potrzebach uchodźców i uciekinierów,
- brak znaczącej pomocy zagranicznych organizacji humanitarnych,
- dość wysoki stopień skorumpowania społeczeństwa.

Tak negatywny obraz rzeczywistej działalności różnych organizacji w strefie konfliktu spowodował – według wiedzy autorów – jedynie w 1994 roku w Abchazji spontaniczny powrót do swoich zniszczonych domów kilkudziesięciu tysięcy uchodźców, którzy podjęli się ich samodzielnej odbudowy. W tymże samym roku jedynie 311 rodzin skorzystało z formalnej pomocy przewidzianej dla uchodźców.

Na podstawie posiadanych spostrzeżeń i wiedzy można postawić tezę, że współpraca cywilno–wojskowa w najważniejszym, pierwszym okresie po konfliktach, tj. do roku 1994/1995 była organizowana jedynie doraźnie. W latach następnych odnotowano pewną poprawę[101] w rozwiązywaniu problematyki współpracy cywilno–wojskowej pomiędzy głównymi uczestnikami wydarzeń, ale pozostawia ona dalej dużo do życzenia.

---

[101] *Armed Conflict in Georgia. A Case Study in Humanitarian Action and Peacekeeping*. Institut for International Studies, Brown University, 1996.

4.1.4. Organizacja współpracy cywilno–wojskowej w misji SFOR (1998–1999)

Podpisane 14 grudnia 1995r. w Paryżu „Porozumienie w sprawie wojskowych aspektów ustanowienia pokoju na terenach Bośni i Hercegowiny"[102] (Dayton Peace Agreement) zawiera między innymi plan interwencji międzynarodowej w konflikt w Bośni–Hercegowinie. Dzieli on operacje w tym kraju na dwa segmenty:

- wojskowy, realizowany przez koalicję państw pod kierunkiem USA, wykorzystującą struktury NATO (IFOR/SFOR),
- cywilny realizowany przez OBWE.

ONZ, która była mocno ale i nieskutecznie zaangażowana w rozładowanie konfliktu w Bośni–Hercegowinie, wspomniana jest w „Porozumieniu..." jedynie w odniesieniu do czterech dość peryferyjnych zadań.

Misje IFOR, a następnie SFOR patrząc z perspektywy lat – wykonały swoje zadania mandatowe. Stworzyły odpowiednie warunki[103] decydujące o powodzeniu politycznej, administracyjnej i ekonomicznej odbudowie Bośni–Hercegowiny.

Przygotowując operację „JOINT ENDEAVOUR" na mocy „Porozumienia z Dayton" planiści NATO nie przewidzieli tak szerokiego udziału rządowych i pozarządowych organizacji humanitarnych, a także Prywatnych Organizacji Woluntarystycznych (PVOs). Ogrom zniszczeń i autentyczne zaangażowanie międzynarodowej społeczności w operację odbudowy i rekonstrukcję infrastruktury oraz udzielania pomocy humanitarnej doprowadziło do tego, że na początek 1999 r. zaangażowanych było około 50 różnych organizacji i około 8,5 tys. pracowników.

---

[102] Zob. np., Marcinkowski Cz., *Porozumienie pokojowe z Dayton,* Wojsko i Wychowanie, nr 2, 1999.

[103] Zob. np. Bieniek S. Wójtowicz W., *Pewność pokoju i stabilizacji w Bośni,* „Analizy–Syntezy", nr 59, DBM MON, Warszawa 1998; Marcinkowski Cz., *Początek drogi (Trzy Lata po porozumieniu w sprawie Bośni)*, Trybuna, nr 292 z dnia 14.12.1998.

Dla rozwiązania problemu nadmiernej koncentracji pomocy humanitarnej i ekonomicznej na wybranych obszarach (w pobliżu dużych miast lub ważniejszych dróg kołowych) skorzystano z istniejących w NATO zasadach współpracy cywilno–wojskowej (CIMIC) oraz doświadczeń w tym zakresie z misji pokojowych ONZ. Początek współpracy cywilno–wojskowej (koordynacji, uporządkowania wysiłku) został wymuszony przez konieczność poruszania się dużej ilości konwojów (transportów) z wszelkiego rodzaju pomocą w terenie silnie zaminowanym.[104] W miarę postępów w utrwalaniu procesu pokojowego i wzrostu ilości oraz skali realizowanych wspólnych wojskowych i cywilnych przedsięwzięć zostało powołane Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno–Wojskowej, którego zasadnicze zadnia dotyczyły:

- monitorowania potrzeb humanitarnych ludności cywilnej,
- nawiązania i utrzymywania łączności z lokalnymi władzami cywilnymi, wojskowymi oraz policją lokalną i międzynarodową (IPTF),
- sprawdzania zgodności zdarzeń polityczno–militarnych i społecznych z treścią i duchem „Porozumienia z Dayton",
- koordynowania spotkań organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych.

Konieczność sprecyzowania zakresu połączonych działań wszystkich uczestników akcji w Bośni–Hercegowinie oraz ulokowania ich (wtłoczenia) w ramy operacji sił militarnych (SFOR) zaistniała w drugiej połowie 1997r. Naczelny dowódca połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SACEUR) w swoim oświadczeniu określił dla współpracy cywilno–wojskowej (CIMIC) następujące zadania[105]:

- nawiązanie i utrzymanie kontaktów z ludnością cywilną, organizacjami i agencjami w oparciu o podstawy prawne ich działalności,

---

[104] Zob. szerzej: Knapek H. Żarczyński A., *Ocena wojny minowej w byłej Jugosławii*, Przegląd Wojsk Lądowych, nr 11, 1998.

[105] Zob. Wójtowicz W., *Współpraca cywilno–wojskowa w operacji pokojowej w Bośni*, „Analizy–Syntezy", nr 64, DBM MON, Warszawa 1998.

- wspieranie swobodnego poruszania się oraz minimalizowanie potencjalnego zagrożenia uczestników misji,
- koordynowanie, wspieranie i pomoc ekspertów SFOR z zakresu techniki i organizacji, oraz kierowanie ich do dyspozycji cywilnych organizacji i agencji w celu rekonstrukcji infrastruktury, odbudowy demokratycznych instytucji państwa (organizacje samorządowe, szkolnictwo, policja, sądownictwo),
- udzielanie pomocy instytucjom, organizacjom i osobom fizycznym tworzącym warunki pozwalające na kontynuowanie procesu pokojowej odbudowy po wycofaniu sił międzynarodowych.

Dla ułatwienia pracy przedstawicielom organizacji cywilnych w czasie wykonywania swoich statutowych zadań, w SFOR zostały opracowane tzw. „zasady operacyjne", które określają jakie uprawnienia i obowiązki ma personel organizacji cywilnych[106] w strefie konfliktu, a obejmują one m.in.,

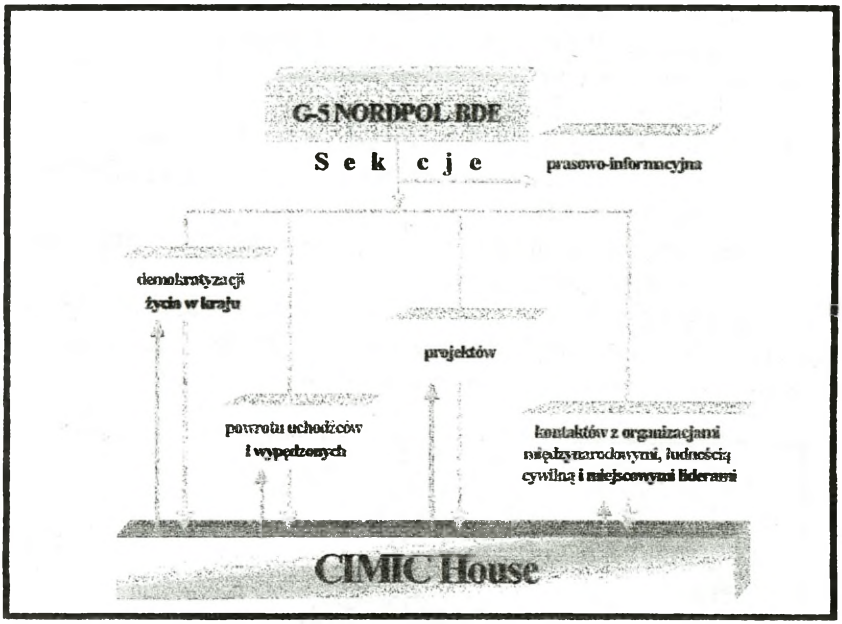
- zachowanie bezstronności w każdej sytuacji i każdym miejscu,
- zakaz posiadania i wnoszenia broni oraz amunicji,
- zakaz skrytego filmowania (fotografowania) i śledzenia,
- prawo posługiwania się znakami ochronnymi Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca,
- prawo korzystania z ochrony SFOR.
- możliwość aresztowania przez SFOR każdego, kto popełnia wykroczenie, przestępstwo lub przeszkadza siłom pokojowym w wypełnianiu ich zadań.

Skuteczność przedsięwzięć CIMIC w misji SFOR zapewniona została poprzez włączenie w strukturę wszystkich szczebli dowodzenia operacyjnego dodatkowych elementów, zajmujących się właśnie koordynacją działań o charakterze militarnym z akcjami o znaczeniu cywilnym. Na szczeblu Kwatery Głównej SFOR (COM SFOR) znajduje się centralna komórka J–5 i odpowiednio w dół G–5 i S–5.

---

[106] Zasady powyższe dotyczą również przedstawicieli mediów, niezależnie od statusu ich przedstawicieli oraz kraju i firmy, którą reprezentują.

Strukturę komórki CIMIC (G–5) w Nordycko–Polskiej Brygadzie SFOR (w 1999 r.) i przełożenie jej wysiłku na kontakty z ludnością cywilną przedstawia rys. 4.3.

Rys. 4.3. Organizacja sekcji CIMIC (G–5) w Nordycko–Polskiej brygadzie SFOR i przełożenie jej wysiłków na kontakty z ludnością cywilną.

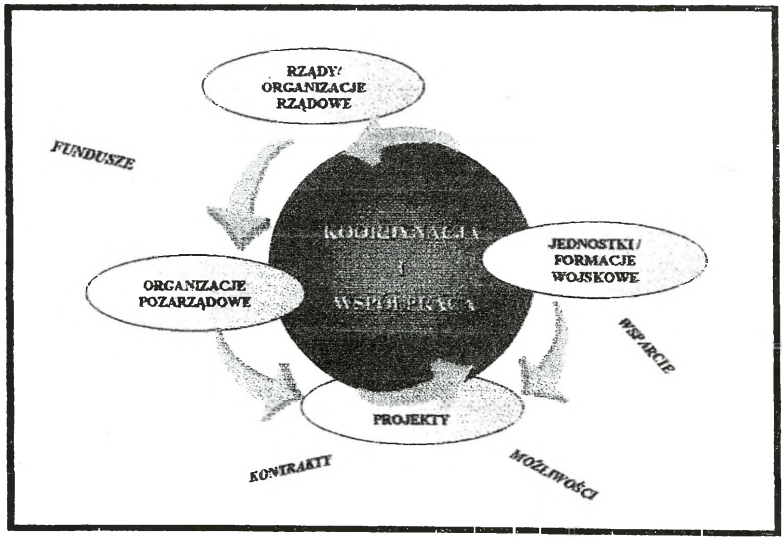
Zasadnicze zadania[107] realizowane przez poszczególne komórki organizacyjne obejmują m.in.,

- zapewnienie stałych kontaktów pomiędzy lokalnymi władzami a organizacjami cywilnymi w zakresie realizacji zawartych kontraktów i porozumień,

[107] Np. *Italian CIMIC Unit*, Rivista Militare, no 3, 1999.

- przekazywanie zainteresowanym informacji ważnych z punktu widzenia bezpieczeństwa i ochrony,
- koordynacja wydawanych komunikatów w kwestiach mających zasadnicze znaczenie dla spraw publicznych.
- wspieranie kampanii informacyjnej i tworzenie pozytywnego wizerunku sił zbrojnych uczestniczących w misji,
- zapewnienie pomocy merytorycznej w rozpatrywaniu prawnych aspektów porozumień, memorandów skarg i zażaleń,
- koordynacja przygotowań ekspertyz, analiz i opracowań na potrzeby dowództwa w zakresie współpracy cywilno–wojskowej i politycznej,
- współudział w przygotowaniu danych do planowania kolejnych etapów operacji pokojowej.

Wspierającą rolę CIMIC w misji SFOR, szczególnie w odniesieniu do koordynacji i współpracy w zakresie odbudowy infrastruktury przemysłowo–komunalnej przedstawia rys. 4.4.

Rys. 4.4. Wspierająca rola CIMIC w misji SFOR

Dla zdyskontowania ogromnego wysiłku współpracy cywilno–wojskowej w Bośni i Hercegowinie wykorzystano tzw. „CIMIC Hause" („domy współpracy cywilno–wojskowej") oraz służbę prasowo–informacyjną (na szczeblu batalionów – oficerów prasowych). Rola obu tych elementów organizacyjnych i strukturalnych uwypuklila się szczególnie przy okazji kształtowania pozytywnego obrazu misji, żołnierzy SFOR i ważności zachodzących przemian polityczno–militarnych.

Idea powołania „CIMIC Hause" zrodziła się w drugiej połowie 1997r. jako wyraz zmian charakteru misji SFOR, z wojskowej na bardziej cywilną i większego otwarcia na współpracę z władzami lokalnymi i ludnością.

Pierwszy „dom współpracy cywilno–wojskowej" w strefie Nordycko–Polskiej Brygady[108] (NORDPOL DBE) został otwarty 1 kwietnia 1998r. w Doboju. Po blisko pięciomiesięcznym okresie zbierania doświadczeń okazało się, że jest to potrzebna i atrakcyjna forma współpracy, a dla ludności miejscowej owocuje konkretnymi efektami. O potrzebie funkcjonowania tego typu placówki niech świadczy fakt, że w okresie od 1 kwietnia do 1 września 1998r. co miesiąc zgłaszało się do niej około 100 osób z różnymi problemami.

W oparciu o zdobyte doświadczenia i ogólną ocenę sytuacji społeczno–politycznej przystąpiono do organizacji „sieci domów współpracy". 17 września 1998r. w Maglaju (strefa duńskiego batalionu) został otwarty drugi „dom współpracy", a już 13 października w Teslicu (strefa polskiego batalionu) została otwarta filia tzw. „mobilnego domu współpracy"

Zasada jego działania oparta jest o założenie, że stała obsada etatowych pracowników „domów współpracy" ze składu NORDPOL BDE przez wszystkie dni tygodnia jest w ruchu, każdy dzień w innym „domu". Natomiast przez wszystkie dni tygodnia w danej filii jest obecny przypisany jej personel techniczny (lokalni pracownicy), który

[108] Opracowano na podstawie doświadczeń Nordycko–Polskiej Brygady, autor pełnił służbę w polskim batalionie w okresie lipiec 1998 – styczeń 1999 r.

dokonuje czynności organizacyjno–formalistycznych na korzyść pracowników merytorycznych.

Na dzień 1 stycznia 1999r. w rejonie odpowiedzialności Nordycko–Polskiej Brygady funkcjonowało sześć „domów współpracy cywilno–wojskowej" w następujących miejscowościach: Doboj, Maglaj, Teslić, Derventa, Gradacac i Odzak.

Główne zadania „domów współpracy" obejmują następujące sfery działania:

- kształtowanie pozytywnego wizerunku żołnierz SFOR (w tym i oczywiście żołnierzy Nordycko–Polskiej Brygady),
- występowanie w roli pracującego dwukierunkowo centrum informacyjnego,
- udzielania pomocy w opracowywaniu propozycji planów projektów pomocy gospodarczej i humanitarnej,
- prowadzenie „banku spraw do załatwienia",
- wsparcia i doradztwa prawnego dla lokalnych władz.

Kształtowaniu szeroko rozumianych warunków rozwijania współpracy cywilno–wojskowej służyła aktywność sekcji prasowo–informacyjnej NORDPOL BDE i oficerów prasowych batalionów. Jedną z form tej aktywności były, zwyczajowo jednogodzinne audycje radiowe przeprowadzane raz w tygodniu przez oficerów w przydzielonych poszczególnym batalionom lokalnych rozgłośniach wszystkich trzech skonfliktowanych społeczności (serbskiej, chorwackiej, bośniackiej). Tematyka audycji radiowych obejmowała problemy:

- lokalne (rozminowanie, odbudowa dróg, mostów, szkół),
- społeczne (konieczność i zasady kształtowania nowych, partnerskich warunków współżycia, demokratyzacji społeczeństw),
- współpracy cywilno–wojskowej (propagowanie idei CIMIC, informacje o zasadach funkcjonowania „domów współpracy")
- pomocy humanitarnej i gospodarczej udzielanej przez poszczególne bataliony dla lokalnych społeczności (ale również np. z Unii Europejskiej),
- z życia poszczególnych batalionów i państw je wystawiających.

W strefie odpowiedzialności (AOR) Nordycko–Polskiej Brygady funkcjonowało na dzień 31 maja 1999r. 15 rozgłośni radiowych (np. serbskie – „Derventa", „Modrica", „Doboj", „Teslić", „Dżungla", chorwackie – „Żepce", „Usora", „Odzak", „Orasje", muzulmańskie – „Tesanj", „Maglaj", „Zavidovici", „ZOS"). Emitowały one tygodniowo, łącznie 14 godzin programu tzw. SFOR–owskiego przygotowywanego w sztabie brygady i w batalionach.

4.1.5. Wybrane elementy współpracy cywilno–wojskowej w Kosowie (1999–2000)

Siły dla Kosowa (KFOR) stacjonują w rejonie operacyjnym w oparciu o rezolucję Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244 z dnia 10 czerwca 1999 r. oraz podpisane na tej bazie z Federacyjną Republiką Jugosławii „Porozumienie wojskowe–cywilne".

Doświadczenia współpracy cywilno–wojskowej zdobyte w Bośni–Hercegowinie, szczególnie przez SFOR stały się podstawą organizacji tej formy działalności w Kosowie. Dla usprawnienia współpracy dowódca Sił Sprzymierzonych w Kosowie (KFOR) powołał Centrum Koordynacyjne Weryfikacji (Kumanowo, płn. Skopje), gdzie pracują oficerowie zajmujący się problematyką CIMIC, mający swoje stałe przedstawicielstwa w Brukseli i Neapolu oraz przedstawiciele organizacji międzynarodowych z Wiednia, Genewy i Nowego Jorku.

Aktualnie w Kosowie prowadzi działalność – według różnych źródeł – od 60 do 80 międzynarodowych organizacji humanitarnych (tak rządowych jak i pozarządowych, w tym i prywatnych).

Władze Polskie podjęły decyzję o wydzieleniu do składu KFOR 18. batalionu desantowo–szturmowego, na bazie którego utworzono Polską Jednostkę Wojskową, której elementami były:

- batalion operacyjny,
- Narodowy Element Zaopatrywania,
- grupa żołnierzy w strukturach dowództwa KFOR.

Rejon odpowiedzialności batalionu stanowią tereny położone w południowej części Kosowa graniczące z Macedonią. Obszar ten obejmujący gminy Strpce i Kaćanik, zamieszkiwany jest przez lud-

ność serbską (ok. 8 tys.) i albańska (ok. 60 tys.). Serbowie zamieszkujący większość terenów gminy Strpce żyją w odciętej od Serbii enklawę.

Bezpośrednio po przybyciu batalionu do rejonu operacyjnego w czerwcu 1999 roku oficerowie sekcji S–5 swoje główne wysiłki skupili na nawiązaniu kontaktów z ludnością cywilną i zbieraniu informacji o terenie i populacji zamieszkującej rejon odpowiedzialności (AOR) batalionu.

System zbierania informacji dotyczył głównie danych o:

- organizacjach (zrzeszeniach, stowarzyszeniach) politycznych, zarówno legalnych jak i nielegalnych,
- możliwych kierunkach dalszego rozwoju sytuacji społecznej i politycznej w Kosowie,
- potrzebach ludności cywilnej w rejonie odpowiedzialności,
- nastrojach wśród miejscowej ludności.

Zadania te były możliwe do realizowania w zasadzie poprzez osobiste kontakty pracowników S–5 z:

- osobami pochodzenia serbskiego i albańskiego,
- przedstawicielami UNMIK (United Nations Mission in Kosovo),
- przedstawicielami UNHCR (United Nations Commissioner for Refugess),
- przedstawicielami OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe),
- pracownikami międzynarodowych organizacji humanitarnych, oraz
- wymianę informacji i koordynację działań z S–2.

Niezwykle pożyteczne w organizacji pracy S–5 było również nawiązanie szerokiej współpracy[109] z oficerami i pracownikami G–5 MNB(E) i Grupą Łącznikową MNB(E) oraz udział w cotygodniowych odprawach IOWG (Information Operation Working Group) z wszystkich batalionów MNB(E).

---

[109] C. Brumter, *Agir ensemble. Actions civilo–militaires au Kosovo*, „Armes d'Aujourd'hui" no 255, s. 23–26.

Na bazie zebranych informacji opracowano:

- bazę danych o miejscowościach i szkołach w rejonie odpowiedzialności batalionu,
- wzór ankiety do poszerzenia bazy danych,
- system dystrybucji darów od organizacji humanitarnych.

W strefie odpowiedzialności polskiego batalionu aktywnie działały m.in. CARE, Niemiecki Czerwony Krzyż, Serbski Czerwony Krzyż, Feed the Children, Die Johanniter, CRS. W trakcie rocznego okresu pełnienia misji przedstawiciele batalionu współuczestniczyli w dystrybucji darów pochodzących od organizacji międzynarodowych (m.in. Caritas Polska, Polska Akcja Humanitarna, Die Johaniter) na łączną kwotę ponad 720 tys. dolarów. Rozpoczęto również pracę przy odbudowie ambulatorium w m. Drajkovce.

Po przeprowadzonej (w lipcu/sierpniu 2000 r.) rotacji i przejęciu rejonu odpowiedzialności przez Polsko–Ukraiński Batalion (POLUKRBAT) kontynuowano współpracę cywilno–wojskową[110] na zasadach wypracowanych w poprzednim okresie, rozwijając ją merytorycznie.

4.2. Współpraca cywilno–wojskowa w operacjach pokojowych ONZ

Od zakończenia „zimnej wojny" operacje pokojowe przybrały charakter wielowymiarowy, różnorodny i kompleksowy obejmując nie tylko aspekty militarne ale także polityczne i humanitarne. Post–konfliktowe operacje pokojowe prowadzone przez międzynarodowe kontyngenty (mające różnorodne cechy charakterystyczne – system wartości, religię, kulturę, przygotowanie merytoryczne) przebiegają w środowiskach, które nie zawsze przychylnie odnoszą się do całości (np. Somalia) lub części kontyngentu (np. Kosowo).

*

[110] A. Rozbicki, *Pierwsze spostrzeżenia ze współpracy cywilno–wojskowej*, „Przegląd Wojsk Lądowych", s. 82–86, 2/2001.

Operacje tego okresu, przez wielu nazywane operacjami drugiej generacji, w celu uwypuklenia ich nowego wymiaru charakteryzują się przejściem od zadań nadzorowania przerwania ognia do działań na rzecz kompleksowych uregulowań pokojowych[111]. Nowy charakter środowiska konfliktu wymusza współpracę i koordynacje działań komponentu militarnego i cywilnego operacji pokojowej, która do tego czasu nie była praktykowana. Ten nowy charakter środowiska konfliktu spowodował pojawienie się na teatrze wydarzeń, oprócz humanitarnych agend Narodów Zjednoczonych, ogromnej liczby organizacji woluntarystycznych zrzeszonych w Międzynarodowej Radzie Agencji Woluntarystycznych (ICVA)[112]. W konsekwencji różne poglądy na struktury organizacyjne, kontrolę i dowodzenie powodują niepotrzebne napięcia i problemy. Dlatego przyszłość operacji pokojowych leży w dobrze rozumianej współpracy cywilno – wojskowej.

4.2.1.Struktura organizacyjna operacji pokojowej ONZ a problem koordynacji działań

Każda operacja pokojowa ONZ posiada inną specyfikę oraz wynikające z niej warunki wypełnienia mandatu, a tym samym realizacji celu misji. Praktycznie ma ona następujące dwa, niezmienne komponenty[113] (elementy) strukturalne:

- cywilny; kierowany przez przedstawiciela organizacji międzynarodowej, który w wielu przypadkach kieruje całością operacji pokojowej (np. Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego – SRSG). W szczególnych przypadkach może on łączyć funkcję polityczną i wojskową, będąc odpowiedzialnym wtedy za koordynowanie celów politycznych z zadania-

---

[111] Zob. *Lessons learned and lessons identified peacekeeping missions*; Seminar. National Defence University, Warsaw, November 1998.

[112] *International Council of Voluntary Agencies* – Międzynarodowa Rada Agencji Woluntarystycznych.

[113] Zob. np. D. Kryszk , *Rola komponentu wojskowego w procesie utrzymania, przywrócenia i wymuszenia pokoju*. AON, Warszawa 1999.

mi operacyjnymi (militarnymi), a ostatnio i z działalnością humanitarną. W skład komponentu cywilnego może wchodzić personel:

- dyplomatyczno–polityczny (w tym: kierownictwo misji),
- pomocy humanitarnej i odbudowy,
- policji cywilnej,
- administracyjny (biura m.in. prawne, prasowe),
- pomocniczy;

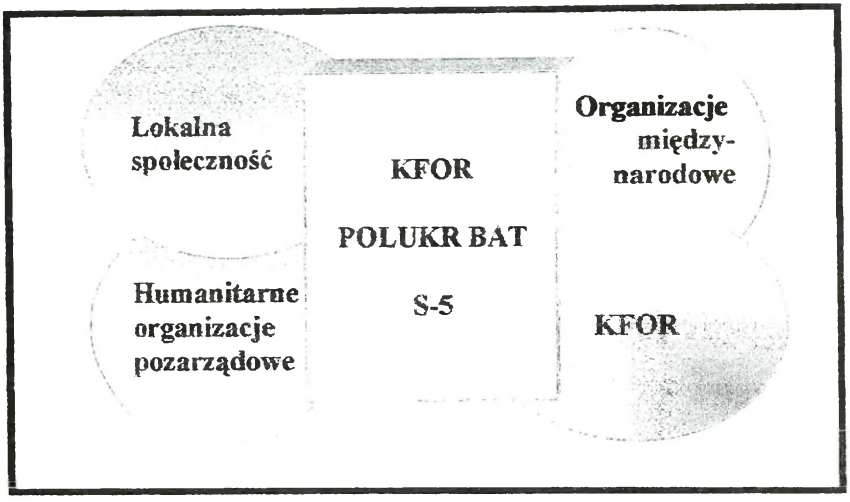
– wojskowy; kierowany przez dowódcę (*force commander*). Wielkość, skład i charakter komponentu wojskowego uzależniony jest głównie od wykonywanych przez niego zadań wynikających z mandatu oraz warunków w jakich zadania te muszą być wykonywane. Komponent wojskowy składa się zazwyczaj z:

- dowództwa i sztabu,
- obserwatorów wojskowych,
- jednostek operacyjnych oraz wsparcia, zabezpieczenia działań i logistycznych.

Zależnie od warunków w jakich dana operacja pokojowa będzie prowadzona, komponenty te są bardziej lub mniej rozbudowane, a w strukturze misji położony jest nacisk na rozbudowę tych ogniw, które są decydujące dla wypełnienia mandatu, spełniających określone funkcje.

Zadaniem Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ (SRSG) jest zapewnienie kierownictwa i koordynacji działań politycznych i operacyjnych misji ujętych w mandacie Rady Bezpieczeństwa. Realizując to zadanie Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego odpowiedzialny jest za przygotowanie planu harmonizującego działania komponentu politycznego, militarnego i humanitarnego.

Plan misji powinien zawierać nie tylko pożądany stan końcowy (*end – stage*), środki ciężkości (*centres of gravity*) ale także mechanizmy drobiazgowo regulujące koordynację wszystkich działających na terenie funkcjonowania operacji agencji – w tym i komponentu militarnego – w celu zapewnienia jedności celów i działań.

Rys.4.5. Przykładowa struktura organizacyjna komponentu cywilnego i wojskowego sił pokojowych ONZ

Źródło: opracowanie własne na podstawie briefingu dowódcy POLUKRBAT (styczeń 2000 r.).

Teoretycznie, podstawowe łańcuchy dowodzenia w operacjach pokojowych NZ są relatywnie proste. Rada Bezpieczeństwa określa mandat dla operacji, który jest następnie wprowadzany w życie przez Sekretarza Generalnego. Ale już ten etap ukazuje pierwszą słabość w wypełnieniu mandatu, ponieważ brak stałych wojskowych struktur sztabowych opóźnia wprowadzenie sił do rejonu konfliktu. Ponadto, Departament Operacji Pokojowych ONZ (DPKO – Department of Peace Keeping Operations) główny filar operacji pokojowych NZ musi regularnie kontaktować się z innymi departamentami i biurami (DPA, OCHA, UNCHR i innymi) przed operacją, jak i w jej trakcie. Złożoność tych relacji w konsekwencji przekłada się na koordynację działań (a raczej brak jej) na poziomie operacyjnym.

4.2.2. Uwarunkowania i efekty podjęcia współpracy cywilno-wojskowej w operacjach pokojowych ONZ

Od 1991r. systematycznie wzrasta zaangażowanie ONZ i innych regionalnych organizacji międzynarodowych w rozwiązywanie konfliktów i wojen lokalnych, a użycie sił zbrojnych staje się często koniecznym i jedynym warunkiem dla wygaszenia emocji i rozwiązania powstałych problemów.

W misjach pokojowych coraz częściej uczestniczy szereg organizacji międzynarodowych i instytucji cywilnych, tak rządowych, jak i pozarządowych, których przedstawiciele – w większości ochotnicy – tworzą tzw. „korpus białych hełmów". Ich status nie został jeszcze w pełni określony przez ONZ. Z tego względu korzystają oni z całkowitej niezależności w wykonywaniu zadań, kierując się jedynie zasadniczym celem misji swojej organizacji, nie uwzględniając potrzeby koordynacji przedsięwzięć realizowanych przez inne organizacje, stowarzyszenia czy grupy.

Biorąc pod uwagę wcześniej omawiane kwestie można określić warunki, które ułatwią koordynację działań i współprace komponentów wojskowego i cywilnego w operacji pokojowej. Będą to:

- mandat operacji precyzujący zadania i kompetencje różnych komponentów;
- wspólne planowanie operacji przez komponent polityczny, wojskowy i humanitarny;
- wypracowanie politycznej strategii działania, której elementem ma być operacja pokojowa, a nie traktowanie operacji jako rozwiązania politycznego problemów;
- zorganizowanie wielofunkcyjnej Kwatery Głównej w rejonie misji lub koordynowanie działań pomiędzy kwaterami pełniącymi różne funkcje np. przez wprowadzenie Centrum Koordynacyjnego CIMIC.

Zapisy mandatu misji lub jakiegokolwiek porozumienia regulującego funkcjonowanie misji pokojowej, a zwłaszcza znajdujące się w potocznie tzw. cywilnej części porozumienia są punktem wyjściowym

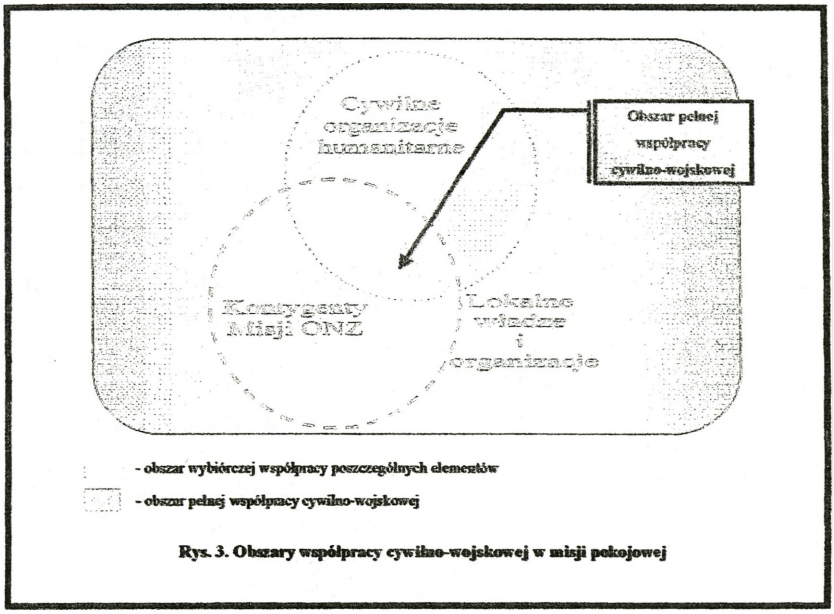
wspólnych działań wszystkich stron konfliktu oraz każdej innej organizacji wojskowej lub cywilnej.

Z tego względu uwarunkowania nawiązania i organizacji współpracy cywilno–wojskowej obejmują następujące konstatacje:

- wyraźne sprecyzowanie podstawowych celów misji, jak również klarowne rozdzielenie zadań dla sił wojskowych i organizacji cywilnych ułatwia każdą współpracę,
- realna siła militarna prezentowana przez komponent wojskowy narzuca stronom konfliktu rozwiązania pokojowe, a jednocześnie wskazuje jednoznacznie na potrzebę wzajemnej współpracy,
- komponent wojskowy udziela wsparcia instytucjom, organizacjom i agencjom międzynarodowym oraz lokalnym władzom w realizacji cywilnej części porozumienia,
- komponent wojskowy stwarza warunki do stopniowego wycofywania się międzynarodowych sił zbrojnych z rejonu konfliktu i przekazywanie odpowiedzialności za utrzymanie pokoju na ręce władz lokalnych,
- personel cywilny wprowadzający w życie podjęte ustalenia pokojowe (czynnik ludzki) – zwłaszcza ochotnicy, przedstawiciele różnych organizacji cywilnych – są w sposób skoordynowany rozmieszczeni, co zapobiega dublowaniu niektórych przedsięwzięć, zwłaszcza humanitarnych,
- struktura cywilnych organizacji humanitarnych (tak rządowych jak i pozarządowych) jest unikalna i niepowtarzalna, co daje im elastyczność działania, ale brak konkretnie przypisanej podległości organizacyjnej stwarza określone problemy koordynacji współpracy, np. w aspekcie odpowiedzialności funkcjonalnej,
- konieczna zgoda władz lokalnych na rozmieszczenie grup ludzi reprezentujących cywilne organizacje (agencje) gotowe nieść pomoc ludności lokalnej,
- z sukcesem realizowane zadania przez cywilne organizacje (agencje) przy wsparciu sił wojskowych uczestniczących w

konkretnej misji stwarzają warunki pozytywnego obrazu komponentu wojskowego i ułatwiają inne jego działania.

Przedstawione wyżej konstatacje opisują obszary działań poszczególnych stron konfliktu i aktorów uczestniczących w jego rozwiązaniu powodując w miejscu nałożenia się wspólnych działań powstanie „obszaru pełnej współpracy cywilno–wojskowej" (rys. 4.6).

Rys. 4.6. Obszar współpracy cywilno–wojskowej w misji pokojowej

Doświadczenia z Bośni–Hercegowiny pokazują, że bez wsparcia ze strony wojskowych, działalność organizacji cywilnych w rejonie konfliktu (kryzysu) jest w zasadzie niemożliwa do przeprowadzenia. Dlatego też rola współpracy cywilno–wojskowej w strefie konfliktu jest ważna i musi być dokładnie oraz właściwie oceniana.

Współpraca cywilno–wojskowa przynajmniej z dwóch powodów okazała się niezwykle istotna dla prowadzonych post–konfliktowych operacji pokojowych. Po pierwsze, bez zapewnienia bezpiecznego środowiska działania, co gwarantują siły zbrojne, wprowadzenie w życie cywilnych aspektów porozumienia mogłoby być trudne, jeśli nie niemożliwe do wykonania. Po drugie, umiejętności, wiedza i środki wojskowe mogą odegrać ważną rolę we wspomaganiu stron konfliktu i organizacji cywilnych w implementacji danego porozumienia.

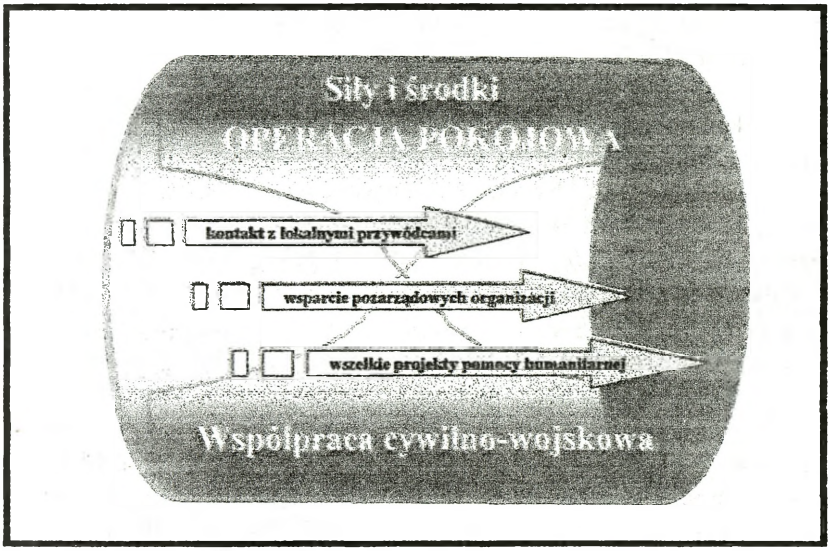
Dlatego też dla koordynacji współpracy cywilno–wojskowej w misji pokojowej celowym jest:

- wzmocnienie współpracy pomiędzy Komitetem Wykonawczym ds. Pokoju i Bezpieczeństwa a Komitetem Wykonawczym ds. Humanitarnych oraz odpowiednimi departamentami Kwatery Głównej (HQ),
- utworzenie Międzynarodowego Stałego Komitetu (IASC),
- tworzenie w poszczególnych operacjach pokojowych tzw. doraźnych grup roboczych (Task Forces Group), których zadaniem powinno być koordynowanie wysiłku różnych organizacji (jak to jest np. w UNMOT – Tadżykistan),
- permanentne organizowanie kursów, seminariów, ćwiczeń itp. szkoleń.

W przełożeniu na język bezpośredniej współpracy oznacza to uruchomienie tzw. mechanizmu koordynacji, który – zależnie od sytuacji w rejonie konfliktowym – może m.in. obejmować:

- porozumienie o sferach odpowiedzialności,
- utworzenie kompatybilnej sieci łączności na wszystkich wspólnych częstotliwościach,
- wymiana oficerów (pracowników) łącznikowych,
- regularne metingi inter–organizacyjne,
- rutynowe kontakty między oficerami (pracownikami) operacyjnymi,
- powołanie Centrum Operacyjnego CIMIC,
- prowadzenie misji rekonesansowych dla oszacowania potrzeb.

Przedstawione wyżej uwarunkowania podjęcia współpracy cywilno-wojskowej w misji pokojowej powodują zwiększenia efektywności samej operacji pokojowej (rys. 4.7)

Rys. 4.7. Zwiększenie efektywności operacji pokojowej

Dla poprawy efektywności misji pokojowej, specjalni wysłannicy Sekretarza Generalnego ONZ z jego upoważnienia podejmują działania koordynujące pracę różnych elementów (komponentów) misji i organizacji współdziałających. Jest faktem, że do szeroko rozumianej współpracy trudno wciągnąć pozarządowe organizacje charytatywne[114].

W celu wypełnienia warunków współpracy cywilno – wojskowej niezbędne jest prowadzenie szeroko zakrojonych szkoleń dla sztabów jednostek przewidzianych do wykonywania tych zadań. Jest to zada-

[114] Zob. J. Kurek, *Doświadczenia ze współpracy ...*, wyd. cyt.

nie trudne do realizacji z uwagi na brak w ONZ jednolitych struktur dowodzenia i jednostek, które przewidziane byłyby do realizacji zadań pokojowych przez tę organizację.

4.2.3. Problematyka współpracy cywilno–wojskowej w SHIRBRIG i w misji UNMEE

Inicjatywa powołania Systemu Szybkiego Rozwinięcia (UN Standbay Arrangements System – UNSAS) narodziła się na forum ONZ w 1991 r. System Szybkiego Rozwinięcia opiera się o zobowiązania członków ONZ do dostarczania w możliwie krótkim czasie określonych sił i środków dla celów operacji pokojowych ONZ.

Polska jest również (od 1993 r.) wśród państw, które zgłosiły swój udział w systemie UNSAS.

W grudniu 1994 roku podczas spotkania ministrów obrony Danii, Niemiec i Polski, strona duńska poinformowała o inicjatywie utworzenia z pododdziałów zgłoszonych do systemu UNSAS tzw. Wielonarodowej Brygady Szybkiego Rozwinięcia – SHIRBRIG, podejmując się jednocześnie do koordynacji działań organizacyjno–przygotowawczych. Pastwa, które zgłosiły akces do Brygady, tworzą tzw. Komitet Kontaktowy przy ONZ, Komitet Kierujący oraz Grupę Planowania (PLANELM – w Danii), która jest jedyną stałą jej strukturą stanowiącą zalążek przyszłego, wielonarodowego sztabu.

W myśl przyjętych zasad działania, każde państwo wydzielające siły do SHIRBRIG–u podejmuje ostateczną, suwerenną decyzję o narodowym uczestnictwie w konkretnej operacji pokojowej. Wielonarodowa Brygada Sił Szybkiego Rozwinięcia (SHIRBRIG) jest przewidywana do użycia w ramach operacji pokojowej podjętej na podstawie rozdziału VI Karty NZ. Wydzielone do jej składu pododdziały i sztab składające się z narodowego lub wielonarodowego personelu mają być gotowe do osiągnięcia wcześniej określonego rejonu załadunku (lotniska, stacji kolejowej, portu) w ciągu 21 do 30 dni (a grupa awangardowa – 14 dni) od chwili podjęcia decyzji narodowej, co do udziału w danej operacji.

Działania nad rozwojem treści CIMIC najbardziej widoczne są obecnie w SHIRBRIG. W tym celu w sztabie brygady powołano komórkę G 5, której zadaniem jest zapewnienie dowódcy brygady kontaktów ze środowiskiem cywilnym. Działania CIMIC według opracowanych w SHIRBRIG rekomendacjach skupiają się wokół trzech głównych zagadnień:

1. Wsparcia zadań operacyjnych, które obejmuje kontrolę potrzeb ludności oraz posiadanych zasobów materiałowych co zapewnia środki niezbędne do udzielenia pomocy humanitarnej ofiarom działań zbrojnych i może zawierać:

- krótkoterminową pomoc władzom cywilnym w odbudowie infrastruktury niezbędnej do normalnego funkcjonowania usług i zaopatrywania ludności cywilnej.
- pomoc władzom lokalnym w minimalizowaniu aktów wrogości w stosunku do ludności cywilnej i przeciwdziałać zagrożeniom wynikających z tych aktów;
- przegrupowanie ludności cywilnej z terenów zagrożonych, gdzie ich obecność może utrudniać operację lub narażać na akty wrogości stron konfliktu powinno odbywać się do miejsc wcześniej rozpoznanych i przygotowanych.

2. Wsparcie na rzecz środowiska cywilnego, infrastruktury i opieka nad ludnością cywilną. Działania te powinny obejmować wszystkie działania CIMIC odnoszące się do pomocy społeczności cywilnej i powinny być widziane jako;

- pomoc administracji cywilnej włączając w to działania umożliwiające dowódcy wypełnienie zobowiązań wobec społeczności cywilnej zgodnie z prawem międzynarodowym, traktatami i porozumieniami;
- krótkoterminowa pomoc władzom lokalnym poprzez zapewnienie porządku prawnego, zapewnienie środków i usług niezbędnych do funkcjonowania środowiska cywilnego oraz kontrola ich dystrybucji;
- pomoc humanitarna. Wspieranie działań rządowych i pozarządowych organizacji humanitarnych łagodzących skutki wojny czy też klęski żywiołowej.

3. Szeroko pojęta działalność łącznikowa, która wymaga zaangażowania oficerów łącznikowych o bardzo różnych specjalnościach (np. inżynieryjnej, logistycznej, medycznej itp.) i może być podzielona na dwie kategorie:

- działalność łącznikowa zewnętrzna kierowana jest przez G 5 i/lub szefa oficerów łącznikowych. Oficerowie łącznikowi pracują przy różnych lokalnych i humanitarnych organizacjach. Meldują oni o planach i działaniach oraz przekazują prośby o pomoc, której organizacje te potrzebują. Ze względu na swoje usytuowanie posiadają oni ogromne możliwości do przygotowywania aktualnych analiz sytuacji i przekazywania informacji.
- działalność łącznikowa specjalistyczna prowadzona przez oficerów różnych specjalności wywodzących się z innych komórek sztabu, którzy w miarę potrzeb świadczą swoje usługi na rzecz G 5. Rolą ich jest działanie w charakterze specjalistów w konkretnej specjalności / dziedzinie i być swoistym „filtrem" zapotrzebowań płynących z różnych organizacji.

Wielonarodowa Brygada Szybkiego Rozwinięcia ONZ (SHIRBRIG) – a właściwie jej sztab – była jedyną jednostką posiadającą struktury dowodzenia, które prowadziły ciągle szkolenia z zakresu współpracy cywilno–wojskowej i obecnie ma możliwość sprawdzenia przyjętych rozwiązań organizacyjno–merytorycznych w konkretnym działaniu – w misji UNMEE.

Misja ONZ w Etiopii i Erytrei (UNMEE) została powołana na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa NZ nr 1320 z 15 września 2000 r. dla rozwiązania problemów pozostałych po zakończonym konflikcie granicznym.

Z mandatu Misji wynika, że będzie ona m.in. uczestniczyć w realizacji zadań będących w sferze definicji „współpracy cywilno–wojskowej tj.,

- przewodniczyć Wojskowej Komisji Koordynacji (MCC) utworzonej wspólnie przez ONZ i OJA;
- koordynować techniczne zabezpieczenie aktywności w TSZ (Temporary Securite Zone);

- koordynować aktywność Misji w TSZ i rejonie sąsiednim w zakresie praw człowieka i humanitarnej pomocy w relacjach: ONZ – inne organizacje.

W tej chwili jeszcze brak konkretnych ocen, jak te i inne problemy są rozwiązywane bezpośrednio w rejonie misji. Wydaje się oczywiste, że sztab brygady uzyska szereg nowych doświadczeń i szybko je spożytkuje dla dobra innych misji.

4.2.4. Szkolenie z zakresu współpracy cywilno–wojskowej

Rozważania na temat szkolenia w zakresie współpracy cywilno-wojskowej dla wsparcia działań humanitarnych i demokratyzacji życia na obszarach objętych konfliktem – z punktu widzenia komponentu wojskowego, powinny rozpocząć się od wyjaśnienia rozumienia pojęcia CIMIC w strukturach ONZ.

Rozumienie CIMIC przybiera postać ogólnej wiedzy z zakresu działań cywilnych (Civil Affairs) w Operacjach Wsparcia Pokoju i z tego też powodu należy przybliżyć problematykę współpracy (koordynacji działań) CIMIC przed rozpoczęciem operacji, jak i w trakcie jej prowadzenia. Należy zrozumieć, że działania CIMIC powinny być koordynowane na różnych poziomach narodowych i międzynarodowych w celu osiągnięcia zakładanego stanu końcowego.

Do podstawowych wymagań stojących przed CIMIC należy zaliczyć jednakowe:

- rozumienie struktury międzynarodowych organizacji humanitarnych i odpowiednich przygotowań do operacji polowych;
- rozumienie CIMIC jako wzajemnych oddziaływań planistów i aktorów operacji pokojowych (humanitarnych) a komponentem wojskowym w kontekście jego zadań operacyjnych;
- rozumienie możliwości użycia i integracji sił oraz środków wojskowych;
- rozumienie pojęć z zakresu bezpieczeństwa i ochrony[115] w kontekście;
  - przepływu informacji;

---

[115] *Report of the SG on Protection for Humanitarian Assistance to Refugee and Others in Conflict Situation*, 22 September 1998.

- przejazdów;
- łączności.

Szkolenie CIMIC powinno być podzielone na kilka części i rozpoczynać się kursem mającym na celu zdobycie podstawowej wiedzy na temat działań humanitarnych i wspierających procesy demokratyzacji życia w operacjach pokojowych. Jest to istotne dla zrozumienia znaczenia ONZ w koordynacji operacji pokojowych (humanitarnych), które mogą przybierać kształt kompleksowych operacji humanitarnych (Complex Humanitarian Emergency Response – CHER).

Celem szkolenia powinno być uświadomienie jego uczestnikom prawdopodobieństwa współuczestnictwa w operacjach pokojowych, a w szczególności w operacjach humanitarnych. Końcowym efektem szkolenia powinno być zbliżenia stanowisk jego uczestników tj. przedstawicieli organizacji cywilnych i wojska. Celem kursu CIMIC dla kompleksowych operacji humanitarnych powinno być dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu:

- uznanie problematyki CIMIC jako części spraw cywilnych (Civil Affairs);
- architektury organizacji humanitarnych;
- mandatu oraz polityki organizacji humanitarnych i możliwych kanałów współpracy;
- narodowych i międzynarodowych doktryn CIMIC i możliwych implikacji dla komponentu wojskowego;
- realizacji zadań humanitarnych oraz demokratyzacji życia wynikających z mandatu operacji lub prośby zbieżnej z operacyjnymi zadaniami komponentu wojskowego;
- doktryn, zadań i celów ONZ i regionalnych organizacji bezpieczeństwa;
- doświadczeń z funkcjonowania CIMIC w dotychczas prowadzonych operacjach.

Uczestnikami tego rodzaju kursów powinni być: dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia Operacji Wsparcia Pokoju, oficerowie CIMIC, cywilni specjaliści PSO, którzy będą współdziałali z komponentem wojskowym. Kursy powinny obejmować zagadnienia teoretyczne i praktyczne.

4.3. Problematyka współpracy cywilno–wojskowej w operacjach kryzysowych prowadzonych przez NATO

W ostatnich dniach grudnia 1995 r. NATO, jako jedyna międzynarodowa organizacja posiadająca zintegrowaną strukturę wojskową przystosowaną do obrony kolektywnej rozpoczęło pierwszą w swojej historii operację pokojową w Bośni–Hercegowinie przez siły IFOR. Brak doświadczenia w sferze współpracy cywilno–wojskowej wynikał z czterech dekad „zimnej wojny", które odcisnęły swoje piętno na działaniach struktur dowodzenia. Wojska NATO szybko wypracowały umiejętności organizacji współpracy cywilno–wojskowej. Obecnie, sześć lata po rozpoczęciu wprowadzania w życie „Porozumienia z Dayton" ścisła współpraca NATO, UNHCR, OBWE, Międzynarodowego Trybunału ds. Zbrodni Wojennych i innych organizacji stała się faktem. Innymi słowy współpraca cywilno – wojskowa stała się podstawowa częścią składową operacji SFOR i jednym z podstawowych pojęć doktrynalnych NATO.

Określenie CIMIC zyskało na znaczeniu i weszło do pojęć NATO w okresie ostatnich pięciu lat. Pierwsze próby zdefiniowania tego pojęcia podjęto z chwilą zaangażowania się Sojuszu w rozwiązanie konfliktu na Bałkanach. Po raz pierwszy utworzone zostały struktury organizacyjne CIMIC, które rozpoczęły pracę bez pełnej wiedzy na temat zakresu i sposobów realizacji przedsięwzięć jakie powinny być przez nie realizowane. Sytuacja ta potwierdzała trudności z określeniem roli i miejsca Sojuszu w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, a w szczególności jak daleko zadania realizowane przez NATO powinny odbiegać od tradycyjnych zadań sił zbrojnych tj. działań bojowych.

Obecnie kraje członkowskie NATO finalizują uzgadnianie wspólnego stanowiska dotyczącego rozumienia pojęcia CIMIC oraz miejsca i roli współpracy cywilno–wojskowej w przyszłościowych działaniach Sojuszu.

Widoczne w ostatnim okresie skupienie się Sojuszu na zagadnieniach dotyczących CIMIC wynika z faktu, że siły wojskowe NATO

zostały uwikłane w działania, które w znacznym stopniu odbiegają od dotychczasowych, tradycyjnych działań wojskowych. Uczestnicząc w operacjach kryzysowych (Crisis Response Operations – CROs), NATO podejmuje działania humanitarne i rekonstrukcji życia polityczno–gospodarczego na obszarach objętych konfliktem. Wynika to z faktu, że żadna z organizacji międzynarodowych (International Organisations – IOs), organizacji pozarządowych (Non Governmental Organisation – NGOs) lub władze lokalne nie są zdolne lub nie są gotowe (nie mają sił i środków) do reagowania w sytuacjach kryzysowych.

W odpowiedzi na te wyzwania NATO uznało za konieczne przygotowanie doktryny CIMIC oraz opracowanie programu szkolenia i wydzielenie środków niezbędnych do sprostania tym wyzwaniom.

4.3.1. Pojęcie i zakres funkcjonalny CIMIC według poglądów NATO

Zanim określimy pojęcia i cel działania CIMIC należy powiedzieć czym CIMIC wg poglądów NATO nie jest. A więc:

- CIMIC nie jest pomocą wojska dla władz cywilnych. Ma to jedynie miejsce kiedy siły wojskowe są przez władze cywilne wezwane do wykonania określonego zadania, gdyż posiadają one potrzebne siły i środki. Może to być szeroki zakres działań począwszy od napełniania worków piaskiem w celu ochrony przed skutkami powodzi do akcji ratunkowych na terenach objętych trzęsieniem ziemi. W trakcie tych działań wojsko otrzymuje określone zadania, które mają być wykonane w określonym czasie. W trakcie realizacji tych zadań siły Sojuszu pozostają pod kierownictwem władz cywilnych;
- CIMIC nie jest cywilnym planowaniem w sytuacjach wyjątkowych (Civil Emergency Planning), który odnosi się do ochrony ludności kraju;
- CIMIC nie jest Biurem ds. Cywilnych (Civil Affairs). Civil Affairs jest autonomiczną narodową zdolnością do działania w swoim narodowym środowisku. Podstawową różnicą jest fakt wprowadzania przez CIMIC procedur podporządkowania

działań organizacji cywilnych w AOR głównemu wysiłkowi operacyjnemu i poddaje je kierownictwu wojskowemu. Siły i środki Civil Affairs mogą być wykorzystane w ramach działania CIMIC ale tylko w sytuacji, gdy zadanie dowódcy będzie tego wymagać.

Czym zatem jest CIMIC? Istotę współczesnego pojęcia CIMIC, według nomenklatury obowiązującej w NATO stanowią:

„*Wszystkie działania podjęte przez dowódców w odniesieniu do relacji między zjednoczonymi siłami zbrojnymi a rządem, społeczeństwem lub instytucjami państw spoza NATO, gdzie takie siły zbrojne stacjonują lub wykonują zadania*".

Z powyższej definicji CIMIC wynika, że nie zajmuje się on już tylko i wyłącznie planowaniem cywilnego wsparcia dla operacji militarnych – jak to było w okresie „zimnej wojny", ale jego zakres pojęciowy i merytoryczny jest znacznie szerszy. Inne definicje współpracy cywilno–wojskowej określają ją jako np.:

Wszystkie działania i środki podjęte przez dowódców NATO i władze państwowe, wojskowe lub cywilne, w czasie wojny lub pokoju, które mają na uwadze relacje między zjednoczonymi siłami zbrojnymi a rządem, społeczeństwem lub instytucjami w terenie, gdzie takie siły stacjonują lub wykonują zadania.

Słownik terminologii wojskowej NATO

Współpraca w czasie pokoju lub wojny pomiędzy władzami cywilnymi a wojskowymi, zarówno NATO jak i narodowymi, mająca na celu zapewnienie efektywnej, kompleksowej obrony strefy działania NATO.

Słownik terminów i definicji MON

Natomiast w czwartej wersji AJP–9 (NATO Civil–Military Co–operation Doctrine – CIMIC) przedstawionej na konferencji 25.05.2000r. zaproponowano definicję, w której CIMIC określono jako:

Środki, porozumienia i działania wspierające zadanie (misję), które rozwijają łączność, koordynację i współpracę pomiędzy dowódcą

NATO a ludnością, w tym z władzą państwową i lokalną. Zawiera się w tym łączność, współpraca i koordynacja działań z międzynarodowymi, narodowymi oraz pozarządowymi organizacjami i agendami.

CIMIC ma zastosowanie w działaniach odnoszących się zarówno do art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego (Collective Defence Operations – CDOs), jak też do działań poza tym artykułem (Crisis Response Operations – CROs). W obydwu rodzajach działań[116] przed dowódcą stoi wymóg uwzględnienia zarówno w trakcie procesu przygotowywania jak i podczas prowadzenia operacji następujących czynników: społecznego, politycznego, religijnego, ekonomicznego, środowiskowego i ludzkiego. Ponadto dowódca powinien wziąć pod uwagę obecność dużej liczby organizacji międzynarodowych i pozarządowych posiadających swoje cele, metody działania oraz poglądy, które należy korelować i koordynować z tymi jakie ma NATO. Okazuje się, że efektywne kontakty z organizacjami cywilnymi, rządami, siłami zbrojnymi stron i społecznością lokalną są niezbędne w procesie zmierzającym do trwałego rozwiązania sytuacji kryzysowej.

Celem działania CIMIC będzie zatem pomoc w tworzeniu warunków do uzyskania trwałych rozwiązań sytuacji kryzysowej. Wychodząc naprzeciw tym celom sztab CIMIC będzie :

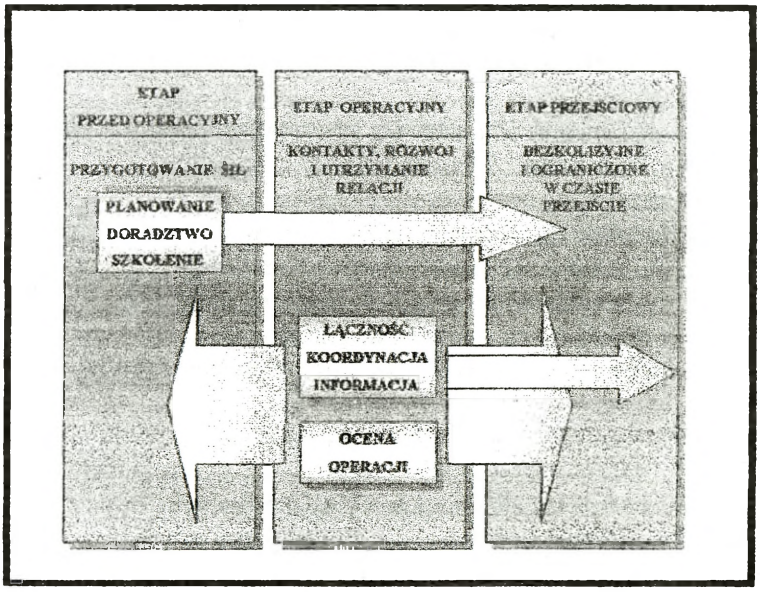
- zaangażowany w planowanie operacji na szczeblu strategicznym i operacyjnym z odpowiednimi gremiami cywilnymi tak przed jej rozpoczęciem jak i w trakcie jej trwania;
- prowadzić ciągłą analizę sytuacji środowiska cywilnego włączając w to ocenę potrzeb i możliwości ich zaspakajania przez siły Sojuszu;
- odpowiedzialny za łączność z organizacjami cywilnymi na wszystkich szczeblach;
- nadzorować działania sił militarnych, które będą pokrewne działaniom zwyczajowo prowadzonym przez cywilne organa władzy oraz inne organizacje;
- pracować w celu płynnego przekazywania zadań z zakresu

[116] A. Rozbicki, *Operacje militarne a stosunki cywilno–wojskowe*, „Przegląd Wojsk Lądowych", s.100–103, 3/2001.

odpowiedzialności cywilnej właściwym agendom humanitarnym i/lub władzom państwowym;
- doradzać dowódcy w zakresie kontaktów ze środowiskiem cywilnym.

4.4. Zadania i funkcje CIMIC

Pomimo, że zastosowanie CIMIC w operacjach prowadzonych zgodnie z art. 5 i poza nim może być różne, to niemniej jednak istnieje szereg zadań operacyjnych, które są wspólne dla wszystkich typów operacji. Zadania te można podzielić na trzy zazębiające się etapy: przedoperacyjny, operacyjny i przejściowy (rys. 4.8).

Rys. 4.8. Zadania CIMIC w poszczególnych etapach CRO

Źródło: AJP–01 Allied Joint Operations Doctrine.

Etap przedoperacyjny. Przed rozpoczęciem operacji sztab CIMIC będzie miał zadanie przygotowania sił wojskowych do współdziałania ze środowiskiem cywilnym na obszarze operacji. Będzie on obejmował trzy funkcje:

1. Planowanie. Sztab CIMIC przygotowuje i opracowuje Plan CIMIC, zwykle jako załącznik do rozkazu operacyjnego zapewniając uwzględnienie czynników mających wymiar cywilny we wszystkich aspektach planowania. Dane te oparte będą na wynikach rekonesansu i szczegółowej ocenie sytuacji w rejonie konfliktu. Ponadto będą one zawierać:

- uwarunkowania polityczne i kulturowe;
- stan władzy państwowej i lokalnej;
- stan administracji publicznej i usług;
- stan i możliwości gospodarki;
- potrzeby ludności cywilnej;
- ruchy społeczne;
- zaangażowanie IOs i NGOs ich struktury organizacyjne, mandaty, możliwości i intencje;
- media.

2. Doradztwo dowódcy. Sztab CIMIC w dalszej kolejności będzie odpowiedzialny za stałe informowanie dowódcy i jego sztabu odnośnie cywilnych warunków na obszarze działania sił Sojuszu. Istotne jest aby dowódca otrzymywał jasne porady odnośnie tego jak prowadzone przez niego działania mogą wpływać na populację cywilną.

3. Szkolenie. Szkolenie będzie prowadzone co najmniej dla dowództwa i sztabów wszystkich szczebli oraz dla personelu przewidzianego do pracy w strukturach CIMIC. Szkolenie to powinno zapewnić jak najwięcej informacji dla wojsk, które umożliwią najlepsze rozumienie sytuacji cywilnej.

Etap prowadzenia operacji. Zasadniczym zadaniem CIMIC w trakcie prowadzenia operacji pokojowej będzie zapewnienie efektywnej współpracy cywilno–wojskowej, która ma skutkować wsparciem sprecyzowanego zadania własnego dowódcy. W celu realizacji tego zadania powinny być nawiązywane i utrzymywane kontakty formalne

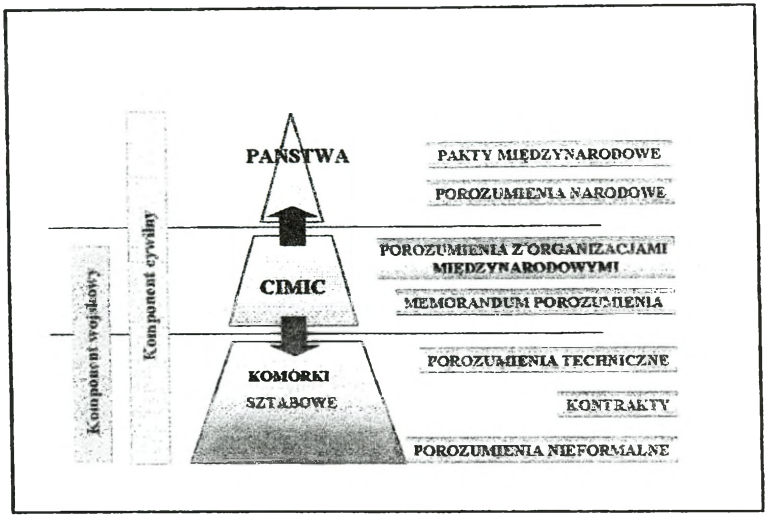
i nieformalne z jak największą liczbą organizacji działających w AOR. Zakładając płynny charakter struktur władzy państwowej/lokalnej w sytuacjach kryzysowych, musi być dokonywana ciągła analiza sytuacji, która pozwoli na nawiązywanie kontaktów z coraz to nowszymi organizacjami i/lub organami władzy lokalnej i państwowej. Dla podtrzymania tych kontaktów należy wyróżnić:

1. Łączność. Efektywna współpraca jest możliwa tylko wówczas, gdy istnieje ciągły kontakt na wszystkich szczeblach. Może być to trudne do osiągnięcia z powodu braku odpowiedniej odpowiednich środków łączności i niechęci organizacji cywilnych do korzystania z infrastruktury wojskowej. Niemniej jednak dowódca powinien być w stałych kontach z politycznymi liderami oraz kierownictwem IOs i głównymi NGOs. Przy tych ostatnich powinni występować oficerowie łącznikowi odpowiedniego szczebla.

2. Wymiana informacji. CIMIC powinien być miejscem wymiany informacji pomiędzy komponentem wojskowym i organizacjami cywilnymi, a władzami politycznymi funkcjonującymi w rejonie operacji. Dostarcza ona dowódcom aktualnych informacji na temat sytuacji cywilnej w AOR. Bardzo często informacje ze źródeł cywilnych mają znaczenie operacyjne. Zadaniem CIMIC jest również przekazywanie informacji organizacjom cywilnym, oczywiści z zachowaniem ograniczeń wynikających z ochrony tajemnicy wojskowej.

3. Koordynacja działań. Ze względu na różne mandaty, cele oraz sposoby realizacji tych celów powstaje wymóg koordynacji działań w celu uniknięcia narażenia na szwank głównego celu operacji.

4. Współuczestniczenie w zawieraniu porozumień. Stałą cechą kontaktów cywilno–wojskowych jest konieczność wzajemnego korzystania ze swoich sił i środków. Świadczenie wzajemnych usług musi być przedmiotem formalnych porozumień. Sztab CIMIC będzie zatem uczestniczył w pracach nad porozumieniami lub MOUs w zakresie współpracy cywilno–wojskowej. Rys. 4.9 przedstawia hierarchię porozumień oraz miejsce CIMIC w ich zawieraniu. Personel CIMIC odpowiedzialny jest za przygotowanie wstępnej wersji porozumień, które będą definiowały bezpośrednie relacje dowódcy z organizacjami cywilnymi.

Rys. 4.9. Hierarchia ważności porozumień i miejsce CIMIC w ich zawieraniu.

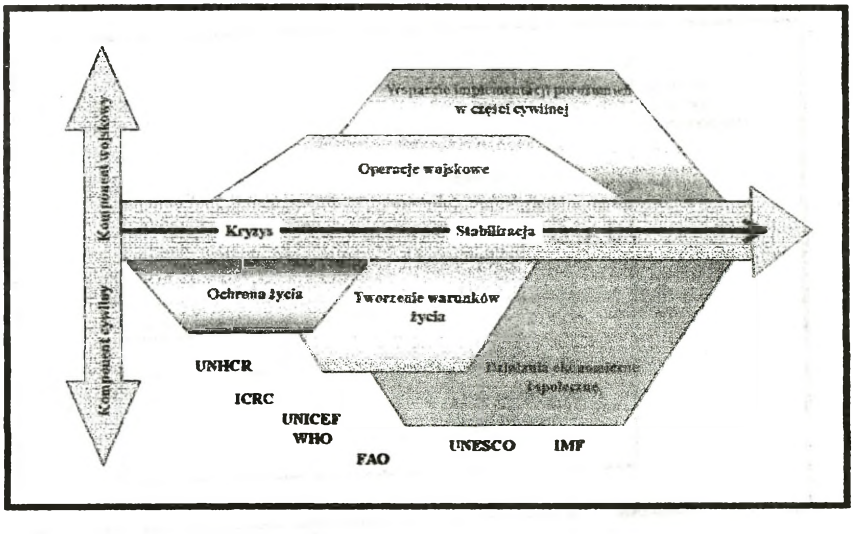
Źródło: AJP–01 Allied Joint Operations Doctrine.

5. Ocena. Wszystkie powyższe działania będą prowadzone na bazie ciągłej oceny sytuacji i potrzeb z zakresu aktywności będącej domena organizacji cywilnych, które mogą być realizowane przez siły Sojuszu. Działania te powinny zmierzać w kierunku przekazania odpowiedzialności właściwym organizacjom cywilnym.

Etap przekazania obowiązków. Będzie opierał się on na stosunkach zawartych (wypracowanych) podczas trwania etapu operacyjnego. Podstawowym zadaniem CIMIC w etapie przekazania obowiązków będzie zapewnienie bezkolizyjnego transferu zadań dotychczas realizowanych przez siły militarne demokratycznie wybranej władzy. W sytuacji gdy komponent wojskowy będzie redukował swoje zaangażowanie, personel CIMIC powinien wzmóc swoje działania w celu zminimalizowania zakłóceń życia cywilnego w wyniku transferu odpowiedzialności.

Prawdopodobnie najtrudniejszym zadaniem realizowanym w operacji pokojowej przez siły Sojuszu, a co za tym idzie także i CIMIC będzie odbudowa struktur administracyjnych, politycznych i gospodarczych w środowisku postkonfliktowym, gdyż NATO nie posiada kompetencji do prowadzenia działań tego typu. Działania te są bowiem domena społeczności międzynarodowej, niemniej Sojusz wspomaga te działania. Pojawia się jednak kolejne pytanie, jak daleko współdziałanie to powinno sięgać i czy powinno być ono permanentne czy też pozostawać incydentalne.

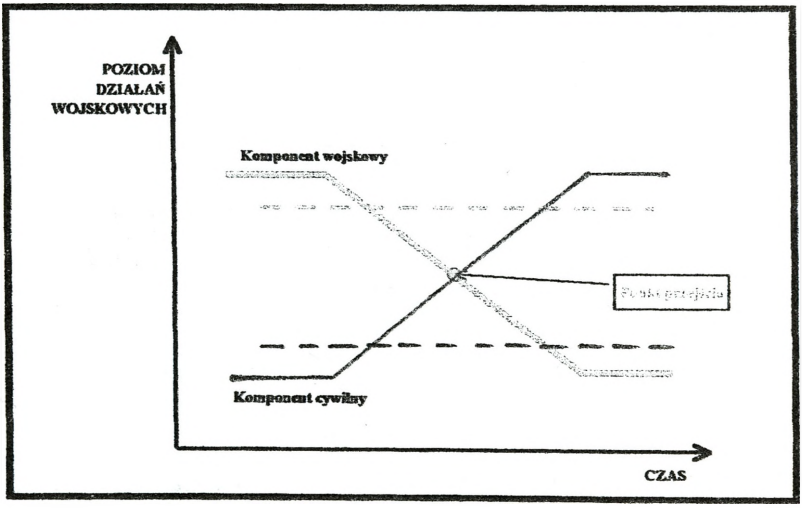
Ostatni problem jest zilustrowany na rys. 4.10, który pokazuje zbliżony do ideału podział kompetencji w operacjach kryzysowych (CROs) z odpowiedzialnością komponentu wojskowego w górnej części wykresu i międzynarodowych organizacji cywilnych w jego części dolnej.

Rys. 4.10. Współpraca zadaniowa NATO i organizacji cywilnych podczas CRO (ideał)

Rzeczywistość jednak okazuje się być inna od tej, która została ukazana jako stan idealny. Bowiem w ostatnim okresie czasu siły zbrojne są nie tylko zaangażowane w ochronę życia ludności w początkowym okresie CRO ale także aktywnie angażują się – za przyzwoleniem władz cywilnych – we wszystkie obszary działania wykazane w dolnej części rysunku.

Przyjmując stopień zaangażowania komponentu wojskowego jako ostateczny to jak daleko działania te powinny iść i jakie procedury powinny je regulować? Rys. 4.11 obrazuje to, co stało się powszechnie akceptowaną zasadą. Z chwilą osiągnięcia przez cywilne organizacje międzynarodowe i władze lokalne zdolności do efektywnego działania powinno następować płynne przekazywanie obowiązków, aż do „punktu przejścia", w którym to powinno następować powolne odwracanie stopnia zaangażowania poszczególnych „aktorów" CRO w obszarach będących domeną organizacji cywilnych. Jest to oczywiście schemat uproszczony.

Rys.4.11. Korelacja zaangażowania komponentów cywilnego i wojskowego w działaniach

Źródło: Opracowanie własne.

4.3.2. Główne obszary zainteresowania dowódcy w zakresie działań CIMIC

Podejmując realizację zadań będących domeną organizacji cywilnych dowódca będzie miał trzy podstawowe i ściśle powiązane ze sobą obszary szczególnego zainteresowania:

- zidentyfikowanie i wypełnienie obszarów z zakresu administracji, usług i pomocy humanitarnej nie zagospodarowanych przez organa administracji państwowej, lokalnej i organizacje humanitarne. Dowódca powinien mieć jasność tego jakie funkcje i serwisy zwykle zabezpieczane przez władze cywilne lub organizacje humanitarne muszą być wypełnione dla zapewnienia powodzenia jego zadania. Znając już odpowiedź na powyższe pytania, dowódca musi rozważyć szeroki zakres czynników oraz wydzielić określone siły i środki niezbędne do wypełnienia obszarów nie zagospodarowanych przez administrację lokalna i organizacje humanitarne. Każdy dowódca powinien zdawać sobie sprawę z możliwości podejmowania prób wypełnienia jakiejkolwiek części obszarów nie zagospodarowanych przez elementy niepożądane;
- działanie w wymiarze cywilnym. Dowódca powinien zdawać sobie sprawę z tego, że każde podjęte zadanie wcześniej czy później (raczej wcześniej) będzie przekazane agencji lub organizacji cywilnej;
- potrzeba bezkolizyjnego przekazania obowiązków. Jeśli inna agencja lub organizacja cywilna przejmuje obowiązki od komponentu wojskowego powinno odbywać się to na zasadzie bezkolizyjnego porozumienia;
- proces przekazywania zadań. W jaki sposób dowódca i sztab podejmują te wyzwania? Mimo, że opracowane są szczegółowe procedury zawarte w nowej wersji doktryny NATO, to proces ten może być ograniczony do następujących podstawowych kroków:
  - wczesna współpraca z organizacjami cywilnymi. Komponent wojskowy jest jednym z równoprawnych elementów

operacji kryzysowej. Zaangażowanie komponentu wojskowego w sprawy, które w państwach demokratycznych przypisane są organizacjom cywilnym jest tymczasowe i musi zakończyć się przekazaniem tego zaangażowania oficjalnym organizacjom lub władzy. Współpraca z tymi ostatnimi powinna rozpocząć się tak wcześnie jak jest to możliwe (wskazanym jest aby miało to miejsce jeszcze przed rozmieszczeniem sił na teatrze działań). Ustanowienie i prowadzenie wszelkich formalnych kontaktów z cywilnymi uczestnikami operacji, z którymi NATO może współpracować nie będzie pozbawione komplikacji i napięć. Nie wynika to tylko z odmiennych mandatów, poglądów, *modus operandi* i pryncypiów na podstawie jakich organizacje te działają. Wynika to przede wszystkim z potrzeby zachowania wiarygodności – bazującej na rozumieniu bezstronności – czyniących współpracę organizacji cywilnych z komponentem wojskowym trudną do prowadzenia. Pomimo to, ostatnie doświadczenia chociażby z Bośni-Hercegowiny i Kosowa pokazują, że kontakty robocze mogą być ustanowione i z korzyścią dla obu stron prowadzone.

- definiowanie potrzeb. Określenia skali potrzeb, rozmiaru upadku organów państwa oraz zakresu pomocy NATO w ich zaspokajaniu będzie wymagało:
- przeprowadzenia szczegółowej oceny sytuacji w rejonie działań, która zawierać będzie szeroki zakres czynników uwzględniających również dane wyjściowe wszystkich cywilnych źródeł;
- zidentyfikowania kluczowych zadań oraz środków i mechanizmów ich realizacji;
- zintegrowanego planowania z odpowiednimi organizacjami cywilnymi;
- ciągłej i interaktywnej koordynacji działań między wojskowym i cywilnym komponentem operacji oraz przedstawicielami stron konfliktu;
- ocena poziomu sił i środków. Jeśli obszary nie zagospoda-

rowane przez organizacje cywilne oraz poziom sił i środków wojskowych niezbędnych do ich wypełnienia zostaną określone, wówczas należy doprowadzić do jak najszybszego przesunięcia ich w rejon CRO. Środki te w każdej operacji mogą być różne i składać się z zabezpieczenia logistycznego lub jedynie z odpowiednio przygotowanego i doświadczonego sztabu, którego członkowie posiadają niezbędną w operacji wiedzę specjalistyczną;

- kreślenie „linii działania" i planu przekazania odpowiedzialności. W okresie planowania jak i prowadzenia CRO może pojawiać się presja uwikłania komponentu wojskowego w zakrojone na szeroką skalę działania restrukturyzacji państwa i pomoc humanitarną. Już od początku zaangażowania w określone dziedziny działalności organizacji cywilnych powinno się jasno określić procedury przekazywania odpowiedzialności organizacjom międzynarodowym. Pozwoli to uniknąć groźby „wrośnięcia się" Sojuszu w CRO i w konsekwencji zakończyć ją w krótkim okresie czasu;
- unikanie uzależnienia. Siły zbrojne w porównaniu z innymi organizacjami działającymi na terenie funkcjonowania operacji są bardzo dobrze wyposażone i posiadają znakomite zaopatrzenie wobec czego trudno je zastąpić innym komponentem CRO. W związku z tym dowódcy powinni unikać uzależnienia od siebie dostaw pomocy humanitarnej. Unikanie uzależnienia się od pomocy wojska w zakresie statutowych zadań organizacji humanitarnych jest jedną z podstawowych zasad działania tych organizacji. Jest ona poniekąd korzystna dla komponentu wojskowego zważywszy na fakt, że znacznie wcześniej niż organizacje humanitarne opuści on rejon operacji;
- koordynacja działań CIMIC–ów narodowych. Koordynacja działań CIMIC nie jest próbą komplikowania działań prowadzonych na szczeblu operacyjnym jak i tych realizowanych przez kontyngenty narodowe. Zrozumiałym jest, że pomoc narodowa będzie prowadzona przez kontyngenty na-

rodowe i że będzie ona znajdowała się w centrum uwagi opinii publicznej i mediów tych państw. Prowadzenie pomocy jest niezbywalnym prawem każdego kraju i nie ma w tym nic złego dopóty, dopóki nie zagraża ona realizacji celów ujętych w operacyjnym planie NATO lub nie jest sprzeczna z aktywnością międzynarodowych organizacji cywilnych. Czynnikiem, który zminimalizuje możliwość wystąpienia tych zagrożeń może być wiedza na temat działań podejmowanych przez kontyngenty narodowe i ich kontrola.

Większość myśli o zasadniczej problematyce odpowiedzialności dowódcy w sferze CIMIC przedstawionych wyżej pochodzi z doświadczeń NATO z Bośni–Hercegowiny.

4.5. Spostrzeżenia końcowe

Doświadczenia z operacji pokojowych prowadzonych w ostatniej dekadzie pokazują, że scalenie podzielonego w wyniku wieloletniego konfliktu społeczeństwa wymaga ścislej współpracy pomiędzy siłami militarnymi a organizacjami cywilnymi, zarówno rządowymi, jak i pozarządowymi. W kruchym i niestabilnym środowisku, w którym odnowienie się postaw wrogości jest bardzo prawdopodobne, gwarancja bezpieczeństwa, jaką dają dobrze przygotowane i wyposażone siły wojskowe jest niezbędnym wymogiem. Tylko w przypadku zagwarantowania warunków bezpieczeństwa, powolny, ale też i stały proces powrotu do normalności ma szansę powodzenia. Dla tego też powodu Wysoki Przedstawiciel ONZ ds. Uchodźców, Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego ONZ i wielu innych wysokich międzynarodowych urzędników przy wielu okazjach podkreśla konieczność kontynuacji wojskowej obecności NATO w Bośni–Hercegowinie do chwili, gdy strony konfliktu same będą mogły zapewnić bezpieczeństwo. Jest to pierwszy powód do kontynuacji współpracy cywilno – wojskowej w CRO/PSO.

Drugi powód odnosi się do organizacyjnych i planistycznych możliwości oraz do narzędzi i środków takich jak transport, łączność i zabezpieczenie inżynieryjne będące w posiadaniu wojsk. Jest zatem

wskazane użycie tych sił i środków w procesie budowania pokoju. Mogą one wspomagać działania innych organizacji CRO i władz lokalnych przy odbudowie infrastruktury niezbędnej do normalizacji życia społeczności lokalnych np. szkoły, szpitale, czy inne obiekty użyteczności publicznej.

Istnieje potrzeba rozwoju regularnych struktur CIMIC, które mogłyby być przez kraje członkowskie użyte do operacji pokojowych w ramach sił ONZ. Rola CIMIC nie może być przeceniana ani też niedoceniana. Kilka uwag końcowych w tym względzie powinno wyjaśnić ważność problemu:

Po pierwsze, CIMIC nie może zastępować cywilnej implementacji porozumień pokojowych, może jedynie ją wspierać. Wsparcie to nie jest podstawowym zadaniem sił militarnych, chociaż jest ono niezbędnym elementem operacji. Obecność wojsk i jego pomoc organizacjom cywilnym w okresie przechodzenia podzielonego w wyniku konfliktu społeczeństwa od stanu wojny do trwałego pokoju jest decydująca ale powinna kończyć się z chwilą, gdy organizacje te będą gotowe do samodzielnego kontynuowania tego procesu.

Po drugie, CIMIC jest czymś więcej niż odbudową szkoły czy szpitala. Działania te bowiem są widoczne i mogą skutkować wsparciem ludności lokalnej dla sił CRO. CIMIC odgrywa kluczowa rolę niemalże we wszystkich aspektach implementacji cywilnej części porozumień pokojowych, począwszy od zabezpieczenia powrotu osób przesiedlonych i uchodźców poprzez rekonstrukcję prawa i ekonomi, aż do organizacji wyborów oraz ustanowienia nowych demokratycznych instytucji państwa.

Po trzecie, w tworzeniu przyszłości CIMIC nie można odnosić się jedynie do doświadczeń IFOR / SFOR i KFOR. Każdy bowiem konflikt ma swój własny wymiar i porozumienia pokojowe nie są tworzone na tych samych zasadach. Konflikty te mają jednak wspólne mianowniki, które prowadzą do potrzeby implementacji porozumień pokojowych. Nie tylko w Bośni–Hercegowinie, ale też i w postkonfliktowym procesie pokojowym w Kambodży, Mozambiku, czy Zachodniej Slawonii wybory nie mogłyby odbyć się bez obecności sił pokojowych. Wynika z tego, że potrzebujemy elastycznych układów i

struktur CIMIC, które mogłyby być modyfikowane w zależności od specyficznych potrzeb określonej operacji pokojowej.

Bibliografia

1. *Armed Conflict in Georgia. A case Study in Humanitarian Action and Peacekeeping*. Institut for International Studies, Brown University, 1996.
2. Bagiński L., Marcinkowski Cz., *Współpraca cywilno–wojskowa w operacjach pokojowych*. AON, Warszawa 2000.
3. Bieniek S., Wójtowicz W., *Pewność pokoju i stabilizacji w Bośni*. „Analizy–Syntezy", nr 59, DBM MON, Warszawa 1998.
4. Brumter C., *Agir ensemble. Actions civilo–militires au Kosovo*. „Armes d` Aujourd`hui" 255/2000.
5. Cooperation Command and Control in Un Peace support Operations. *A Report on the UN Haiti mision* ... ed. Cap.(N) L. Ahlquist, Stockholm, 1998.
6. *Italian CIMIC Unit*. „Rivista Militare", 3/1999.
7. Knapek H., Żarczyński A., *Ocena wojny minowej w byłej Jugosławii*. "Przegląd Wojsk Lądowych", 11/1998.
8. Królikowski H., *Wojskowa Formacja Specjalna GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej 1990–2000*. Gdański Dom Wydawniczy, Gdańsk 2001.
9. Kryszk D., *Rola Komponentu wojskowego w procesie utrzymania, przywrócenia i wymuszenia pokoju*. AON, Warszawa 1999.
10. Kurek J., *Doświadczenia ze współpracy cywilno–wojskowej w operacjach pokojowych ONZ*. [w] Współpraca cywilno–wojskowa. Materiały z Konferencji naukowej zorganizowanej w Departamencie Społeczno–Wychowawczym MON w dniu 23 marca 1999. Warszawa 1999.
11. *Lessons learned and lessons identified peackeeping missions*. Seminar, National Defence University, Warsaw, November 1998.
12. Marcinkowski Cz. : *Pole Konfliktów, czyli spadek po ZSRR*. „Rzeczpospolita", nr 303 z dn.30.12.1994.

13. Marcinkowski Cz. *Początek drogi (Trzy lata po porozumieniu w sprawie Bośni)*. „Trybuna", nr 292 z dn. 14.12.1998.
14. Marcinkowski Cz., *Porozumienie pokojowe z Dayton*. „Wojsko i Wychowanie", 2/1999.
15. Report of the Secretary General on Protection for Humanitarian Assistance to refugee and Others in Conflict Situation, 22 September 1998.
16. Rozbicki A., *Operacje militarne a stosunki cywilne*. „Przegląd Wojsk Lądowych", 3/2001.
17. Rozbicki A., *Pierwsze spostrzeżenia ze współpracy cywilno–wojskowej*. „Przegląd Wojsk Lądowych", 2/2001.
18. Wójtowicz W., *Współpraca cywilno–wojskowa w operacji pokojowej w Bośni*. „Analizy–Syntezy" nr 64, DBM MON, Warszawa 1998.

Rozdział 5

OPERACJE WOJSKOWE INNE NIŻ WOJNA

Wewnętrzne (wewnątrzpaństwowe) konflikty zbrojne w latach dziewięćdziesiątych stały się dominującym typem konfliktów i wojen na świecie. Według danych opublikowanych przez SIPRI (Sztokholmski Instytut Badań nad Pokojem) spośród 25 konfliktów światowych, jakie miały miejsce w 1997r. – tylko jeden miał charakter międzypaństwowy. Wydarzenia lat 1998 i 1999 potwierdzają tezę o zdominowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego przez wojny i konflikty lokalne (Afganistan, Cypr, Czeczenia, Gruzja, Kosowo, Irlandia Północna, Indonezja, Rwanda, Sierra Leone, Turcja).

Wydarzenia polityczno–militarne ostatnich dziesięciu lat (wojny lokalne, konflikty zbrojne, sytuacje kryzysowe) zacierają granice między bezpośrednim a pośrednim użyciem sił zbrojnych.[117] Dotychczasowa rola (funkcja) sił zbrojnych polegająca na angażowaniu się w działania wojenne dla obrony interesów narodowych (państwowych) w tej sytuacji podlega innej ocenie. Czy oznacza to, że obecnie siły zbrojne coraz częściej będą używane do podejmowania działań (misji) niekoniecznie wojennych ,czyli – inne niż wojenne?

Uwzględniając wzrastającą ilość wspomnianych wyżej wydarzeń na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych oraz ogólne osłabienie (a raczej nieudolność) prowadzonych misji pokojowych ONZ, w 1992 r. NATO ogłosiło wolę wspierania (stosownie do sytuacji i zgodnie ze swoimi procedurami) operacji pokojowych[118] prowadzonych pod auspicjami ONZ oraz KBWE[119]. Szczyt przywódców rządów i państw NATO w 1994 r. potwierdził tę wolę oraz możliwość

---

[117] Zob. B. Balcerowicz, Sojusz *a obrona narodowa,* Bellona, Warszawa 1998, s. 24.

[118] Pomimo, że użyto terminu *peacekeeping*, NATO wyraziło wolę na wsparcie operacji innych niż te wymienione w Artykule V.

[119] Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (obecnie OBWE – Organizacji ...).

uzyskania wsparcia operacyjnego dla tych dwóch organizacji oraz Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE). Jednocześnie ten sam szczyt zainicjował program „Partnerstwa dla Pokoju" (PfP), który nawołuje do wzajemnego uczestnictwa w operacjach pokojowych, humanitarnych, poszukiwawczych, ratowniczych oraz innych operacjach, które mogłyby być prowadzone wspólnie przez państwa będące w strukturach NATO, jak i nie uczestniczące w tej organizacji.

Od 1992 r. poczyniono wewnątrz Sojuszu szereg kroków dla uzgodnienia wspólnej terminologii, doktryn i procedur operacji wspierania pokoju (PSO – *Peace Support Operations*). Komitet Wojskowy uzgodnił w 1993 r. dokument MC 327 – „Planowanie wojskowe NATO operacji wspierania pokoju"[120], który jest zgodny z zasadami i terminologią opracowaną przez ministrów NACC (*North Atlantic Co-operation Council*).

Wynika więc, że kategorii działań sił zbrojnych odbiegających od normalnie rozumianych operacji militarnych poświęcono trochę miejsca i czasu, rozwijając ich teoretyczne podstawy i kreśląc nowe perspektywy. Rozwinięcie tej problematyki w NATO znalazło swoje odzwierciedlenie w Doktrynie Operacyjnej Wielonarodowych Połączonych Sił Zbrojnych Sijuszu (AJP–01)[121].

5.1. Obraz współczesnych wojen i konfliktów

Niewątpliwie wojny, jakich byliśmy i jesteśmy – często przez ekran telewizora – świadkami w ostatnich latach przełamały nasze dotychczasowe pojmowanie „normalnej wojny".[122] W obrębie wojen i konfliktów lokalnych pojawiły się nowe zjawiska, m.in. walka wszystkich ze wszystkimi oraz dokonywania nieomal barbarzyńskich zniszczeń. Zachodzi więc konieczność postawienia nie tylko retorycznego pytania: jaki charakter mogą mieć wojny i konflikty XXI wieku?

---

[120] *NATO Military Planning for Peace Support Operations.*

[121] *Allied Joint Operations Doctrine; rozdz. 23 – Military Operations Other than War* (MOOTW).

[122] Zob. Zb. Zalewski, *Problemy bezpieczeństwa Polski w nowej rzeczywistości*, Myśl Wojskowa, nr 4/2000, s. 11–12.

Natomiast konsekwencją tego pytania musi być następne – do jakich działań należy przygotowywać wojska?

Głęboko antyhumanitarny charakter współczesnych wojen i konfliktów lokalnych przejawia się przede wszystkim w nietypowym prowadzeniu działań bojowych. Szczególnie tzw. siły paramilitarne, ugrupowania ekstremistów a także zwyczajnych bandytów praktycznie nie przestrzegają żadnych, nawet podstawowych konwencji międzynarodowych. Broń używana jest nie tylko jako środek do realizacji celów walki, ale głównie jako środek zastraszania, mordowania cywilów, niszczenia własności prywatnej i publicznej. Zbrutalizowanie działań wojennych w konfliktach lokalnych (od kiedy wojna nie była brutalna?) przyczynia się do powstawania dużych, nikomu niepotrzebnych zniszczeń materialnych i rodzi migracje ludności cywilnej na niespotykaną skalę.

Konflikty wewnątrzpaństwowe charakteryzuje często rozpad państwa „bazowego" i fragmentaryzacja jego społeczeństwa, a głębia tych procesów jest wprost proporcjonalna do wysiłku niezbędnego dla odbudowy nowego, cywilnego społeczeństwa i wszystkich jego demokratycznych struktur. Dlatego niezwykle istotna jest szybka i przede wszystkim skuteczna pomoc międzynarodowych społeczności w powrót do normalności. Wyrazem tej pomocy są misje pokojowe (*peace keeping missions*), na które – ze względu m.in. na zmianę sytuacji polityczno–militarnej we współczesnym świecie – ONZ praktycznie utracił monopol. Niektóre misje pokojowe są organizowane przez regionalne organizacje bezpieczeństwa np. OBWE, OJA[123] (Organizację Jedności Afrykańskiej), UE (Unię Europejską), WNP (Wspólnotę Niepodległych Państw) często mając polityczną legitymizację ONZ (np. NATO w Bośni–Hercegowinie oraz w Kosowie).

Przyjęcie wysiłku organizacyjnego w zakresie prowadzenia niektórych misji przez regionalne organizacje bezpieczeństwa jest też

[123] 26 maja 2001 r. wchodzi w życie akt założycielski Unii Afrykańskiej (AU), co odzwierciedla dążenia krajów kontynentu do zacieśniania regionalnej współpracy i integracji celem wzmożenia wspólnych działań sprzyjających rozwojowi gospodarczemu i zapewnieniu bezpieczeństwa.

m.in. efektem niewydolności działań podejmowanych przez ONZ na tym polu. Przykładem kompromitacji tej organizacji są misje w Rwandzie, Sierra Leone czy Demokratycznej Republice Konga (dawny Zair).

Skomplikowana sytuacja społeczno–polityczno–militarna oraz etniczno–religijna w różnych zakątkach globu ziemskiego, która wielokrotnie przerodziła się w krwawe konflikty i wymusiła – jak dotychczas – powołanie 46 misji ONZ (z których aktualnie 18 funkcjonuje), a także 12 misji KBWE/OBWE (2 zakończono) i kilkunastu zorganizowanych przez inne organizacje; np. NATO(3), OJA(2) i WNP(5).[124]

5.2. Charakterystyka operacji wojskowych inne niż wojna

Konflikty zbrojne ostatnich dziesięciu lat i doświadczenia wielu misji post–konfliktowych pokazują niezbicie, że żołnierze (pododdziały, oddziały) uczestniczący w operacjach pokojowych (*peace keeping operation*) stają przed nowym wyzwaniem. Tym wyzwaniem, o którym jeszcze mało się mówi i pisze w polskiej literaturze wojskowej jest udział w wypełnianiu zadań zawartych w pojęciu „**operacje wojskowe inne niż wojna**" (MOOTW – *military operations other than war*). Początki pojęcia wywodzą się z koncepcji NATO o wspieraniu operacji pokojowych (*Peace Support Operations*) prowadzonych pod auspicjami ONZ, OBWE, czy w przyszłości Unii Europejskiej (UE).

Ten stosunkowo nowy termin można zdefiniować jako „***szeroki zakres działań, podczas których możliwości militarne są wykorzystywane do celów innych niż działania bojowe na wielką skalę, zwykle kojarzone z wojną***"[125]. Oznacza on, że siły zbrojne organizacji międzynarodowej (w tym przypadku – NATO) mogą być rozmieszczone w celu prewencyjnym (gdy konflikt lub agresja stwarzają zagrożenie

---

[124] F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. A. Marszałek, Warszawa 1998, oraz materiały własne Cz. M.

[125] Tamże, zob. np. M. Drost, *Operacje militarne inne niż wojna w doktrynie NATO i USA*, Zeszyty Naukowe AON, Warszawa, 2/2000, s. 9–18.

dla pokoju) lub udzielenia pomocy przy odbudowie pokoju po zakończeniu konfliktu (lub wojny). Dotychczasowe doświadczenia z Bośni–Hercegowiny, Kosowa, a także innych konfliktów wskazują, że obejmuje on wypełnianie kilku podstawowych grup (typów) zadań:

- zapobieganie konfliktom,
- kontrola zbrojeń i działania zapobiegające rozprzestrzenianiu uzbrojenia,
- operacje wspierania pokoju,
- operacje niesienia pomocy humanitarnej,
- operacje ewakuacyjne o charakterze niebojowym.[126]

Umiejscowienie „*operacji wojskowych inne niż wojna*" oraz sił zbrojnych w szczególnych rodzajach sytuacji polityczno–militarnych przedstawia rys. 5.1. Widać na nim, że im bardziej zbliżamy się do zjawiska „wojna" tym mniejsze jest pole prowadzenia „*operacji innych niż wojna*".

W swojej treści i zakresie funkcjonalnym poszczególne grupy (typy) działań operacji innych niż wojna obejmują szerokie spektrum i jak widać na pierwszy rzut oka, inne od zadań[127], do jakich szkolone i przygotowywane są siły zbrojne. I tak:

a) **zapobieganie konfliktom** – jest szeroko zdefiniowane w rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych i obejmuje podejmowanie inicjatyw dyplomatycznych, a w razie ich niepowodzenia, prewencyjne użycie sił mające na celu zakończenie sporu, który może przekształcić się w konflikt zbrojny, lub powstrzymanie jego rozprzestrzeniania.[128] Może obejmować;

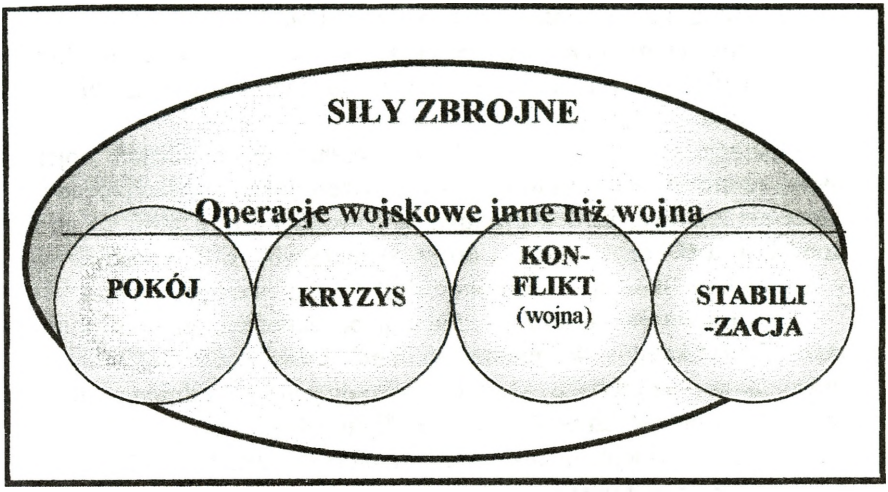
- misje poszukiwania przyczyn;
- konsultacje;
- ostrzeżenia;
- inspekcje;
- monitorowanie.

---

[126] Tamże,

[127] Zob. np. F. Termentini, *Le operazioni militari altre la guera,* Rivista Militare, 3/1999.

[128] Zapis zbliżony do treści ujętej w dokumencie MC 327.

Rys. 5.1. Umiejscowienie operacji wojskowych inne niż wojna oraz sił zbrojnych w szczególnych sytuacjach polityczno-militarnych

b) **kontrola zbrojeń i zapobieganie ich rozprzestrzenianiu** – służy głównie umacnianiu bezpieczeństwa i chociaż kontrola zbrojeń jest postrzegana w przeważającej części za działalność polityczną to siły zbrojne mogą być użyte do:

- weryfikacji traktatu o kontroli zbrojeń;
- zajmowania, konfiskowania broni konwencjonalnej (masowej zagłady);
- nadzorowania demontażu i niszczenia uzbrojenia;
- eskortowania autoryzowanych dostaw uzbrojenia lub innych materiałów niebezpiecznych.

c) **operacje wspierania pokoju** obejmują dwie kategorie działań:

- utrzymanie pokoju (*peacekeeping*), czyli powstrzymywanie, łagodzenie i/lub zakończenie działań wojennych pomiędzy lub wewnątrz państwa, za pomocą środka w postaci interwencji trzeciej (bezstronnej) strony, zorganizowanej i kierowanej z międzynarodowo, wykorzystującej siły zbrojne i personel cy-

wilny, uzupełniający polityczny proces rozwiązywania konfliktu, przywracania i utrzymania pokoju[129];
- umacnianie pokoju (*peace enforcement*), czyli działania przy wykorzystaniu środków militarnych służące przywracaniu pokoju.

Operacje wspierania pokoju[130] tym różnią się od działań wojennych, że nie są skierowane przeciwko określonemu nieprzyjacielowi. Może się zdarzyć, że w przypadku odczuwalnej utraty zaufania stron konfliktu, a w konsekwencji i utraty konsensusu, co do sposobu rozwiązania konfliktu, operacja pokojowa będzie nie do utrzymania.

d) **budowanie pokoju** – działania po zakończeniu konfliktu w celu identyfikacji i wspierania struktur, które będą zmierzały do umacniania oraz utrwalania ustaleń pokojowych i uzgodnień politycznych zapobiegających powrotowi konfliktu. Obejmuje:
- identyfikację, inicjowanie i wspieranie struktur dążących do stabilizacji oraz pokoju;
- kształtowanie poczucia zaufania i dobrobytu;
- wspieranie rekonstrukcji gospodarki.

W działania (proces) budowania pokoju mogą być zaangażowane (i wszystko wskazuje że będą) siły wojskowe, jak i cywilne.

e) **operacje niesienia pomocy humanitarnej** – misje prowadzone w celu ulżenia ludzkiemu cierpieniu, zwłaszcza gdy władze na określonym obszarze są niezdolne lub nie wyrażają woli niesienia pomocy

---

[129] Według zapisu w dokumencie MC 237.

[130] Czytelnik może zechcieć zwrócić uwagę, że: Doktryna amerykańska w kwestii MOOTW obejmuje m.in. Operacje Pokojowe (PO), które określane są operacjami wojskowymi wspierającymi wysiłki dyplomatyczne, mającymi na celu osiągnięcie porozumienia politycznego i sklasyfikowane są następująco: operacje utrzymania pokoju (PKO), operacje narzucania pokoju (PEO), dyplomacja zapobiegawcza, tworzenie pokoju, budowanie pokoju. Koncepcja francuska PSO rozróżnia utrzymanie pokoju, przywracanie pokoju i umacnianie pokoju. Francuska definicja operacji przywracania pokoju określa takie działania jako: prowadzone w sytuacji, gdy konflikt nie jest jeszcze zakończony lub zbliża się do zakończenia. Operacje takie, ponieważ powodują zaburzenie realizacji planów jednej lub wielu stron konfliktów, mogą nie być zawczasu uzgodnione przez zaangażowane strony. Porozumienie takie może być jedynie osiągnięte stopniowo i na drodze negocjacji. Decyzja o podjęciu takich operacji musi być podjęta na podstawie rozdziału VII Karty NZ.

własnej ludności. Misje niesienia pomocy humanitarnej mogą być prowadzone w kontekście operacji wspierającej pokój lub jako kompletnie niezależne zadania. Podstawowe kategorie misji humanitarnych obejmują pomoc:

- w katastrofach i klęskach żywiołowych;
- dla uchodźców i przesiedleńców.

f) **niebojowe operacje ewakuacji** (NEO – *non-combatant evacuation operation*) – prowadzone w celu przemieszczenia nie walczących i zagrożonych znajdujących się w obcym kraju. Operacje takie byłyby prowadzone przez Połączone Siły Zbrojne w sytuacjach gdy zagrożenia dla bezpieczeństwa osób nie walczących oraz ludności cywilnej nie może być gwarantowane przez władze lokalne. Siły użyte do przeprowadzenia operacji ewakuacji nie walczących powinny mieć możliwość zapewnienia bezpieczeństwa, przyjęcia i logistycznego zabezpieczenia osób, które będą ewakuowane z obszaru teatru działań.

Przedstawiona wyżej typologia (formy) operacji innych niż wojenne i ich krótka charakterystyka pokazuje ważność problematyki. Tymczasem życie dopisuje nowe sytuacje, nowe potrzeby oraz nowe formy działalności i oczywiście nowe rozwiązania. Do zadań nie wyspecyfikowanych w charakterystyce należałoby wymienić kilka bardziej szczegółowych, ale wynikających z tej idei. Obejmuje m.in.:

- rozdzielenie zwaśnionych stron;
- rozminowanie lub nadzorowanie rozminowania terenu po obu stronach konfliktu;
- monitorowanie przestrzegania porozumienia o zaprzestaniu działań wojennych;
- zabezpieczanie powrotu (konwojowanie) uchodźców i osób wypędzonych;
- ochrona, konwojowanie i dystrybucja pomocy humanitarnej;
- zabezpieczenie procesów wyborczych (elekcyjnych).

Ten niepełny wykaz zadań ze sfery operacji *other than war* sygnalizuje wielowątkowość koniecznych przygotowań. Każde z tych zadań kryje w sobie kilka innych, bardziej szczegółowych zagadnień dla wypełnienia których muszą być przygotowani współcześni żołnierze.

Przewiduje się, że operacje wojskowe inne niż wojna realizowane będą według ściśle określonych zasad, do których zaliczono:

- cel,
- jedność wysiłków,
- bezpieczeństwo,
- powstrzymywanie (minimalne użycie siły),
- wytrwałość,
- legalność.

NATO dysponuje stosownymi zasobami i możliwościami, które zapewniają Sojuszowi szczególną pozycję i rolę w prowadzeniu operacji wojskowych inne niż wojna. Należą do nich:

- międzynarodowe struktury dowodzenia i kierowania,
- wypracowane wspólne procedury,
- strukturę,
- dostępne siły.

5.3. Doświadczenia z operacji pokojowych

Nowość problematyki i jej złożoność chciałbym przedstawić na trzech niżej skrótowo opracowanych zadaniach:

Zabezpieczenie powrotu uchodźców i osób wysiedlonych. Ten problem jest jednym z najważniejszych do rozwiązania w rejonie post-konfliktowym, gdy chcemy mówić o naprawdę sprawiedliwym rozwiązaniu konfliktu. Trzeba pamiętać, że w wyniku walk domy w miastach i siedliska (gospodarstwa) ludności wiejskiej są zniszczone a te, które zachowały swoje funkcje w wielu przypadkach są zajęte przez nowych właścicieli – często uchodźców z innych miast (wsi). W ten sposób tworzą się skupiska ludności niejako „czyste etnicznie".

Mechaniczne osiedlanie uchodźców (osób wysiedlonych) w tych miejscach spowoduje nowe konflikty i zagrożenie nawet życia dla „powracających". Stąd istotna jest umiejętność określania wzajemnego stosunku ludności miejscowej do „powracających" w kategoriach „przyjazny – obojętny – wrogi" i dopiero odpowiednio do tej oceny, kierowanie „powracających" do właściwych miejsc osiedlenia. Konsekwencją osiedlenia „powracających" jest obowiązek udzielania im i

ich rodzinom dalszej pomocy, m.in. poprzez zapewnienie warunków fizycznego bezpieczeństwa. Stąd rodzi się potrzeba nie tylko formalnego patrolowania rejonu odpowiedzialności, ale aktywne, a wręcz demonstracyjne patrolowanie i kontakty żołnierzy z „powracającymi". Z tych potrzeb wywodzi się idea „socjal-patroli", które dostarczają wielu informacji nie tylko operacyjnych, ale przede wszystkim informacji odnośnie oczekiwań ludności w zakresie pomocy humanitarnej (również np. potrzeb w sprzęt gospodarstwa domowego i do upraw rolnych).

Wydaje się, że pododdziały wojsk lądowych nie zawsze będą dysponować odpowiednimi środkami do zapewnienia bardziej wyszukanej pomocy humanitarnej, a więc zachodzi konieczność przekazania stosownej informacji do organizacji udzielającej tego typu pomocy, którą może być np. pozarządowa lub prywatna organizacja humanitarna. Z tych m.in. przyczyn wydaje się, że sekcje S–5 w batalionach międzynarodowych sił pokojowych musi umieć odpowiednio szybko rozpoznać i sprawnie zadziałać dla rozwiązania dowolnego problemu. Pracownicy S–5 powinni być wyczuleni na ludzką krzywdę i umieć ją łagodzić;

Kontrola zbrojeń i działania zapobiegające rozprzestrzenianiu uzbrojenia. Są konsekwencją i wynikają z podpisanych stosownych umów międzynarodowych np. w sprawie Bośni-Hercegowiny „Porozumienie w sprawie wojskowych aspektów ustanowienia pokoju na terenach Bośni i Hercegowiny" (*Dayton Peace Agreement*) i warunkuje ono utrzymanie poziomu zbrojeń na stosunkowo niskim (bezpiecznym) poziomie przez wszystkie strony konfliktu. „Porozumienie z Dayton" przewiduje szeroki wachlarz działań – zarówno wojskowych jak i cywilnych – podejmowanych w celu całkowitego uregulowania konfliktu. Składa się ono z 11 artykułów i 12 załączników regulujących wszystkie sporne problemy. Poszczególne załączniki dotyczącą porozumienia o:

1–A – militarnych aspektach,
1–B – regionalnej stabilizacji,
2 – linii rozgraniczenia i postanowień o realizacji,
3 – wyborach,

4 – konstytucji,
5 – arbitrażu,
6 – prawach człowieka,
7 – uchodźcach i przesiedleńcach,
8 – komisji ds. ochrony pomników pamięci narodowej,
9 – komunalnych zakładach przemysłowych,
10 – cywilnej implementacji,
11 – międzynarodowych siłach policyjnych.

Realizacja zadań związanych z kontrolą zbrojeń i zapobieganiem rozprzestrzeniania uzbrojenia (w przypadku Bośni–Hercegowiny[131]) to nie tylko implementacja tzw. pakietu stabilizacji regionalnej wynegocjowanego na mocy aneksu 1–B „Porozumienia ...". To również:

- szereg działań kontrolnych na posterunkach i punktach realizowanych przez żołnierzy w stosunku do ludności cywilnej, ale z zachowaniem reguł kultury i tradycji oraz dyplomacji,
- akcje zbierania uzbrojenia, materiałów i mienia wojskowego od ludności cywilnej (dobrowolne np. „Harvest") przeprowadzane we współpracy z władzami lokalnymi lub przymusowe wynikające z zebranych danych rozpoznawczych.

W wyniku realizacji tej formy zadań z grupy *other that war* w Bośni–Hercegowinie w latach 1995 do 2000 zniszczono około 15 tys. sztuk różnego rodzaju uzbrojenia i sprzętu wojskowego;

Zabezpieczenie procesów wyborczych. Jest konsekwencją zaangażowania się międzynarodowej społeczności w proces normalizacji sytuacji po konflikcie oraz podpisanych umów (rozejmów, traktatów) pokojowych.

W przypadku serii konfliktów na Bałkanach ciężar organizacyjny przygotowania i przeprowadzenia wyborów wzięła na siebie Organi-

[131] Według art. IV wprowadzono pułapy uzbrojenia w stosunku liczbowym między FR Jugosławii, Chorwacją oraz Bośnią–Hercegowiną w wysokości 5:2:2. Jednocześnie określono wzajemny stosunek potencjałów wojskowych Federacji Bośni–Hercegowiny i Republiki Serbskiej w wysokości 2:1. Dla całości art. IV często używane jest określenie „mały Traktat CFE dla Bałkanów".

zacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie[132], która ma charakter regionalnej organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego w rozumieniu Karty NZ. Natomiast siłom międzynarodowym SFOR[133] w Bośni–Hercegowinie oraz KFOR w Kosowie przypadł obowiązek zabezpieczenia wyborów, który obejmuje zapewnienie m. in.,

- bezpieczeństwa dla wszystkich uczestników wyborów (tj. wyborcom, komisjom wyborczym, międzynarodowym obserwatorom)
- przeprowadzenia stosownych szkoleń dla międzynarodowych obserwatorów,
- bezpiecznego przechowywania i transportu materiałów wyborczych (szczególnie kart wyborczych do rejonowych i centralnej Komisji Wyborczej),
- opieki medycznej dla uczestników wyborów (głównie organizatorom wyborów i obserwatorom),
- gotowości do usuwania przeszkód terenowych na drogach prowadzących do punktów wyborczych.

Nowych doświadczeń w tej sferze działań dostarczą prawdopodobnie wybory, jakie były zorganizowane i przeprowadzone – po raz pierwszy pod międzynarodową kontrolą – jesienią 2000 i 2001 roku w Kosowie;

Wspieranie odbudowy infrastruktury lokalnej. Stanowi jedno z ważniejszych zadań w procesie powrotu do normalności i ściśle powiązane jest z realizacją idei współpracy cywilno–wojskowej (CIMIC).

Polega na udzielaniu pomocy lokalnym władzom w przygotowywaniu i realizacji konkretnych projektów gospodarczych zgodnie z wymogami proceduralnymi organizacji międzynarodowych (np. UE

---

[132] Na potrzeby obserwatorów wyborów opracowany został przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE podręcznik *Election Observation Handbook*.

[133] Np. w Bośni–Hercegowinie w wyborach 12 – 13 września 1998 r. w strefie odpowiedzialności polskiego batalionu było około 200 punktów wyborczych (w gminie Żepce – 75, Zavidovići – 77), którym należało zapewnić bezpieczeństwo oraz pomoc medyczną (w razie potrzeby).

czy też Banku Światowego). Obejmuje między innymi pomoc w:

- merytorycznym przygotowywaniu wniosku na dany projekt;
- nadzór fachowy nad jego realizacją (przy wykorzystaniu specjalistów CIMIC);
- opracowanie końcowego raportu o zrealizowaniu projektu;

Stała współpraca z lokalnymi mediami. Stanowi czynnik gwarantujący lokalnej ludności zrozumienie zachodzących przemian i służy naświetleniu roli oraz zadań sił militarnych uczestniczących w operacji pokojowej (wojskowej).

To krótkie – oparte o praktyczne doświadczenia autora z Bośni–Hercegowiny – przedstawienie wybranych problemów pokazuje dostatecznie wyraźnie złożoność zdawałoby się stosunkowo prostych działań. Tylko, czy tych działań[134] i poszukiwania konkretnych rozwiązań dowódcy różnych szczebli i żołnierze uczestniczący w misjach pokojowych muszą uczyć się dopiero w strefie konfliktu?

Powrót do normalności po ustaniu (rozładowaniu) przyczyn konfliktu wymaga angażowania wielu różnorodnych sił i środków. Zmienia to obraz współczesnej operacji pokojowej (*peace keeping operation*). Nie wdając się w dość skomplikowaną i budzącą czasami szereg wątpliwości typologię współczesnych operacji pokojowych należy stwierdzić, że obraz większości nowych misji pokojowych ONZ powołanych od początku 1990r. jest wieloplaszczyznowy, wielopodmiotowy i długotrwały. Równocześnie angażują one na scenie wydarzeń coraz więcej „aktorów", w tym wiele cywilnych organizacji (agencji, fundacji, stowarzyszeń) głównie o charakterze humanitarnym (rządowych, pozarządowych i prywatnych). W tej sytuacji zakres zadań międzynarodowych sił zbrojnych (komponentu militarnego) uczestniczących w operacji (misji) pokojowej uległ znacznemu przewartościowaniu.

---

[134] Zob. A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski, *Udział polskiej jednostki wojskowej w siłach stabilizacyjnych w Bośni i Hercegowinie*, Sprawy Międzynarodowe, 3/1999, s. 71 – 83.

5.4. Przygotowania do „innych" działań

Oceniając dotychczasowy udział pododdziałów Wojska Polskiego w międzynarodowych misjach pokojowych, sytuację polityczno–militarną (raczej konfliktogenną) w świecie oraz nasze zobowiązania wynikające z przynależności do NATO, a także zaangażowanie w prace nad organizacją SHIRBRIG[135], bataliony polsko–ukraiński i polsko–litewski należy przewidywać nasz rosnący wkład w operacje wsparcia pokoju.

Uwzględniając przedstawione wyżej rozważania na temat działań (operacji) innych niż wojna – które prawdopodobnie coraz częściej będą angażowały zwarte pododdziały i oddziały wojsk lądowych[136] – należałoby postawić pytanie o program przygotowań do takich działań. Problem jest na tyle poważny, że wymaga podjęcia już teraz szerokich działań w sferze przygotowań żołnierzy, a szczególnie kadry dowódczej różnych szczebli. To właśnie ona stykać się będzie z przeróżnymi sytuacjami z tej sfery działań.

Fakt, że wielu żołnierzy z licznych pododdziałów uczestniczyło i dalej jest angażowanych w ćwiczenia – szczególnie te objęte programem Partnerstwo dla Pokoju np. „Cooperatiwe Light", Concordia", „Cooperative Lantern", „Kozacki Step" – gdzie zagadnienia rozdzielenia walczących stron, ewakuacji uchodźców i uciekinierów, dystrybucji pomocy humanitarnej itd. były i są praktycznie trenowane. Duża grupa żołnierzy i kadry uczestniczyła już w ćwiczeniach i treningach

---

[135] *Standby High Readiness Brigade* (Brygada Szybkiego Rozwinięcia). Inicjatywa powołania SHIRBRIG jest odpowiedzią na ustanowienie na bazie „Agenda for Peace" Systemu Szybkiego Rozwijania (Standby Arrangements System – UNSAS), opierającego się o zobowiązania członków ONZ do dostarczenia w możliwie krótkim czasie okreslonych sił i środków dla celów operacji pokojowych ONZ. Polska uczestniczy w pracach przygotowujących SHIRBROG od 1993 r. i zadeklarowała wydzielenie na jej potrzeby: jednego batalionu zmeczanizowanego oraz 30 obserwatorów wojskowych.

[136] Cz. Marcinkowski, *Wojska lądowe w operacjach innych niż wojenne*, Myśl Wojskowa, 4/2000.

(grach) sztabowych organizowanych w ramach NATO i przy współudziale Unii Europejskiej[137].

Tylko, czy to wystarczy, gdy w przyszłości trzeba będzie przeprowadzać kolejną rotację pododdziałów? Czy będzie dostatecznie dużo kadry – szczególnie na szczeblu kompania, pluton, drużyna – doświadczonej w tego typu działaniach? Czy nie będą żołnierze uczyć się na swoich błędach?.

Uwzględniając własne obserwacje[138], analizy z licznych ćwiczeń i doświadczenia wielu oficerów, z którymi miałem długie rozmowy wydaje mi się, że zachodzi konieczność opracowania i włączenia stosownej tematyki z zakresu *operacji wojskowych innych niż wojna* do programów szkolenia kadr dowódczych różnych szczebli oraz wszystkich pododdziałów.

I ta konkluzja – wydaje mi się – będzie odpowiedzią na pytanie zawarte we wstępie – do jakich działań należy przygotować wojska?

Bibliografia

1. *Allied Joint Operations Doctrine,* sec. 23 – Military Operations Other than War. (MOOTW).
2. Balcerowicz B., *Sojusz a obrona narodowa,* Bellona, Warszawa 1998.
3. Drost M., *Operacje militarne inne niż wojna w doktrynie NATO i USA,* Zeszyty Naukowe AON, Warszawa 2/2000.
4. Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP,* A. Marszałek, Warszawa 1998.
5. Jóźwiak A., Marcinkowski Cz., *Udział polskiej jednostki wojskowej w siłach stabilizacyjnych w Bośni i Hercegowinie,* Sprawy Międzynarodowe, 3/1999.

[137] Np. *Cooperative Osprey`98; Cooperative Guard`98; Concordia`99; CMX/CRISEX 2000.*

[138] Cz. Marcinkowski, *Operacje wojskowe inne niż wojna*, Przegląd Wojsk Lądowych, 12/2000.

6. Marcinkowski Cz., *Operacje wojskowe inne niż wojna,* Przegląd Wojsk Lądowych, 12/2000.
7. Marcinkowski Cz., *Wojska lądowe w operacjach innych niż wojenne,* Myśl Wojskowa, 4/2000.
8. Teremntini F., *Le operazioni militari altre la guerra,* Rivista Militare, 3/1999.
9. *The OSCE/ODIHR Election Observation Handbook.* ODIHR Election Section, 3rd Edition, Warsaw 1998.
10. Zalewski Zb., *Problemy bezpieczeństwa Polski w nowej rzeczywistości,* Myśl Wojskowa, 4/2000.

ZAKOŃCZENIE

Autorzy zdają sobie sprawę, że w treści tej publikacji nie wyczerpują całości tematu, a jedynie wskazują główne problemy, nakreślili ich ważność i wielkość. Z przedstawionych treści wynika, że forma i treść operacji pokojowych ulega ewolucji, kształtuje się pod wpływem przeobrażeń polityczno–militarnych.

Operacje pokojowe lat dziewięćdziesiątych prowadzone były w rejonach licznych, wielopłaszczyznowych konfliktów etnicznych i religijnych. Do nowych uwarunkowań prowadzenia współczesnych operacji pokojowych należą m.in.:

- załamanie się dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa;
- brak dogłębnej kontroli politycznej nad wszystkimi stronami konfliktu i wszystkimi formacjami zbrojnymi biorącymi udział w walkach;
- bezwzględność działań wszystkich zwaśnionych stron;
- powszechne łamanie praw człowieka i nie przestrzeganie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;
- ogromne zaangażowanie organizacji pozarządowych w udzielanie pomocy humanitarnej dla ofiar konfliktów.

Z przedstawionych powyżej nowych uwarunkowań wynika, że państwa wysyłające kontyngenty do operacji pokojowych powinny gwarantować doskonałe ich przygotowanie do działań na rzecz pokoju. Osiągnięcie tego celu jest możliwe jedynie przez wszechstronny proces szkolenia uwzględniający doświadczenia z już przeprowadzonych misji (operacji).

Dla autorów nie ulega wątpliwości, że w ciągu kilku najbliższych lat (lub pomyślnie zrealizowanych tj. zakończonych operacji) będą zdobyte kolejne, cenne doświadczenia wskazujące na ewolucję w implementacji operacji pokojowych. Te nowe doświadczenia być może zweryfikują treści dzisiaj przedstawiane. Wtedy mogą być potrzebne oddzielne oraz bardziej szczegółowe opracowania poszczególnych problemów.

Treść tej publikacji nie porusza innych, nowych i równie aktualnych problemów współczesnych operacji pokojowych np.:

- prawne aspekty interwencji humanitarnej;
- rola i zadania logistyki zespolonej w operacji pokojowej;
- media a obraz konfliktu i operacji pokojowej.

W niektórych rozdziałach wspomnieliśmy jedynie o roli, potrzebie i znaczeniu operacji humanitarnych we współczesnym świecie. Kataklizmy przyrodnicze (trzęsienie ziemi, powódź, huragan, susza) to tylko niektóre z wyzwań, które być może zmuszą decydentów do wysłania wojsk na ratunek ludności. Czy w przypadku takiej potrzeby są odpowiednio przygotowane, wyposażone i wyszkolone pododdziały? Czy zadania przed jaki staną żołnierze nie przerosną ich możliwości?

Sytuacja np.w Somalii, Rwandzie, Etiopii pokazała, że potrzebna jest również pomoc humanitarna dla ludności państw, które weszły na drogę konfliktu zbrojnego.

Mając tę świadomość, że zarysowaliśmy jedynie bardzo szeroką i skomplikowaną problematykę współczesnych operacji pokojowych i humanitarnych oczekujemy na uwagi w celu poszerzania znajomości problemu i przekazywania nowych doświadczeń.

Nie należy przy tym zapominać, że w najbliższym czasie wzrośnie udział różnych organizacji (tak militarnych, jak i humanitarnych) w operacjach ratunkowych typu SAR, będących efektem katastrof i klęsk klimatycznych. Również podczas tych operacji pojawią się – jak pokazują już zebrane doświadczenia – podobne problemy, które być może uda się rozwiązać w podobny sposób jak w operacjach pokojowych.

Mamy nadzieję, że lektura tej publikacji skłoni Szanownych Czytelników do wielu interesujących przemyśleń.

Zestawienie akronimów

AOR	– Area of Responsibility – strefa (rejon) odpowiedzialności
CAO	– Chief Administrative Officer – szef biura administracyjnego
CIMIC	– Civil–Military Co–operation – współpraca cywilno–wojskowa
CIS	– Commonwealth of Independent States – Wspólnota Niepodległych Państw
CIS PKF	– Commonwealth of Independent States Peace–Keeping Forces – Siły Pokojowe Wspólnoty Niepodległych Państw
CPIC	– Coalition Press Information Center – Koalicyjne Centrum Informacji Prasowej
DPKO	– Department of Peace–Keeping Operations – Departament Operacji Pokojowych
EU	– European Union – Unia Europejska
FC	– Force Commander – dowódca wojskowy
IFOR	– Implementation Force for Bosnia – Siły Implementacyjne dla Bośni
ICVA	– International Council of Voluntary Agencies – Międzynarodowa Rada Agencji Woluntarystycznych
IGO	– Inter–govermental Organization – organizacje międzyrzadowe
IPTF	– International Police Task Force – Międzynarodowe Siły Policyjne
KFOR	– Kosovo Forces – Siły dla Kosowa
MC	– Military Commitee – Komitet Wojskowy

MNF	– Mulitanational Force
	– Siły Wielonarodowe
NAC	– North Atlantic Council
	– Rada Północnoatlantycka
NATO	– North Atlantic Treaty Organisation
	– Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego
NGOs	– Non–govermental Organizations
	– organizacje pozarządowe
OAS	– Organisation American States
	– Organizacja Państw Amerykańskich
OAU	– Organisation of African Unity
	– Organizacja Jedności Afrykańskiej
OSCE	– Organisation on Security and Co–operation in Europe
	– Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
ONUC	– United Nations operation in the Congo
	– Operacja Narodów Zjednoczonych w Kongo
PVOs	– Private Voluntary Organisations
	– prywatne organizacje ochotnicze
ROE	– Rules of Engagement
	– zasady użycia siły
SFOR	– Stabilization Force for Bosnia
	– Siły Stabilizujące dla Bośni
SG	– Secretary General
	– Sekretarz Generalny
SHIRBRIG	– Standby High Readiness Brigade
	– Brygada Szybkiego Rozmieszczenia
SOFA	– Status of Force Agreement
	– porozumienie o statusie sił wojskowych
SOMA	– Status of Mission Agreement
	– porozumienie o statusie misji
SOP	– Standing Operational Procedure
	– Stała Procedura Operacyjna
SRSG	– Special Representative of Secretary General
	– Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego

TOR	– Terms of Reference – terminy organizacyjne
UN	– United Nations – Narody Zjednoczone
UNEF	– United Nations Emergency Force – Doraźne Siły Zbrojne NZ
UNIFIL	– United Nations Interim Force in Libanon – Tymczasowe Siły Zbrojne NZ w Libanie
UNHCR	– United Nations High Commissioner for Refugees – Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców
UNHQ	– United Nations Headquarter – Kwatera Główna ONZ (w rejonie misji)
UNMIH	– United Nations Mission in Haiti – Misja ONZ w Haiti
UNMOT	– United Nations Mission of Observer in Taijtkistan – Misja Obserwacyjna NZ w Tadżykistanie
UNOMIG	– United Nations Observer Mision in Georgia – Misja Obserwacyjna NZ w Gruzji
UNOSOM	– United Nations Operation in Somalia – Operacja Narodów Zjednoczonych w Soamalii
UNPROFOR	– United Nations Protection Force – Siły Ochronne NZ
UNSCOB	– United NationsCommittee on Balcans – Komitet Narodów Zjednoczonych ds. Balkanów
UNTAG	– United Nations Transition Assistance Groupe in Namibia – Grupa Przejściowej Pomocy NZ w Namibii

Załącznik 1

WYPADKI ŚMIERTELNE W POSZCZEGÓLNYCH MISJACH, CHARAKTER ZDARZENIA

Misja	Wypadek	Wrogi akt	Choroba	Inne	Razem
IPTF	6				6
MINUGUA	4				4
MINURCA	2				2
MINURSO	8		2		10
MIPONUH		1			1
MONUA	7	3	4	3	17
ONUC	70	135	41	4	250
ONUCA	1				1
ONUMOZ	14	1	9		24
ONUSAL	1		3	1	5
UNAMET				3	3
UNAMIR	7	14	4	2	27
UNAMSIL	1	5	5	3	14
UNAVEM II	1	1	3		5
UNAVEM III	13	6	16	1	36
UNCRO	8	8			16
UNDOF	20	7	6	7	40
UNEF I	62	21	20	7	110
UNEF II	24	15	8	4	51
UNFICYP	91	15	40	24	170
UNCGI	4	1	2		7
UNIFIL	99	83	44	13	239
UNIIMOG	1				1
UNIKOM	11	1	1		13
UNMIBH	5		1	2	8
UNMIH	4	1	2	1	8

Misja	Wypa-dek	Wrogi akt	Choro-ba	Inne	Razem
UNMIK	7		1	3	11
UNMOGIP	8		1		9
UNMOT	1	5		1	7
UNOHCI	1	1			2
UNOMIG	1	2			3
UNOSOM I	3	3			6
UNOSOM II	33	110	8		151
UNPF	7	3	1	2	13
UNPREDEP	4				4
UNPROFOR	100	74	27	10	211
UNPSG	1				1
UNSCOB	2				2
UNSEC	4	1			5
UNSMA	1	1			2
UNSMIH			1		1
UNTAC	33	25	20	5	83
UNTAES	5	3	3		11
UNTAET	2		4	1	7
UNTAG	16	1	2		19
UNTSO	8	24	5	1	38
Razem	**701**	**571**	**284**	**98**	**1654**

Źródło: *Department of Peacekeeping Operations*, Situation Centre, ostatnie uaktualnienie: 17 August 2000.

Załącznik 2

WOJSKOWE MISJE OBSERWACYJNE ONZ

Nazwa misji	Termin Liczba obserwatorów wojskowych (tylko)	Zadanie główne
UNTSO UN Truce Supervision Organization	1948-... 572 (max) 178 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia
UNMOGIP UN Military Observer Group in India & Pakistan	1949-... 102 (max) 44 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia
UNOGIL UN Observer Group in Lebanon	1958 591 (max)	Monitorowanie naruszenia granic
UNYOM UN Yemen Observer Mission	1963-1964 189 (max)	Monitorowanie rozbrajania
UNIPOM UN India-Pakistan Observer Mission	1965-1966 96 (max)	Monitorowanie przerwania ognia
DOMREP Mission of the Representative of the Secretary-General in the Dominican Republic	1965-1966 2	Monitorowanie przerwania ognia
UNGOMAP UN Good Officers Mission in Afghanistan and Pakistan	1988-1990 50 (max)	Monitorowanie wycofywania wojsk i rozbrajania

Nazwa misji	Termin Liczba obserwatorów wojskowych (tylko)	Zadanie główne
UNIIMOG UN Iran-Iraq Military Observer Group	1988-1991 350 (max)	Monitorowanie przerwania ognia/wycofywania wojsk
UNAVEM I UN Angola Verification Mission	1988-1991 70 (max)	Monitorowanie wycofywania wojsk
ONUCA UN Observer Group in Central America	1989-1992 132 (max)	Monitorowanie wycofywania i demobilizacji wojsk
UNIKOM UN Iraq-Kuwait Observer Mission	1991- 243 (1994)	Monitorowanie przerwania ognia
UNAVEM II UN Angola Verification Mission	1991-1995 350 (max)	Monitorowanie przerwania ognia i administrowanie wyborów
ONUSAL UN Observer Mission in El Salvador	1991-1995 30 (max) 380 (autoryzowanych)	Monitorowanie przestrzegania praw człowieka, wyborów oraz restrukturyzacji rządu
MINURSO UN Mission for the Referendum in Western Sahara	1991- 241 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia i administrowanie referendum
UNOMUR UN Observer Mission in Uganda-Rwanda	1993-1994 81 (autoryzowanych)	Monitorowanie naruszeń granic

Nazwa misji	Termin Liczba obserwatorów wojskowych (tylko)	Zadanie główne
UNOMIG UN Observer Mission in Georgia	1993- 134 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia
UNOMIL UN Observer Mission in Liberia	1993- 160 (autoryzowanych) 26 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia / przestrzegania embarga / demobilizacji
UNASOG UN Aouzou Strip Observer Group	maj 1994-czerwiec 1994 9 (max)	Monitorowanie wycofywania
UNMOT UN Mission of Observer in Tajikistan	grudzień 1994- 45 (1996)	Monitorowanie przerwania ognia
UNMOP UN Mission of Observer in Prevlaka	styczeń 1996- 28 (1996)	Monitorowanie przestrzegania zawartych porozumień o demilitaryzacji

Źródło: J. Hillen, *Blue Helmets the strategy of UN Military operations*, Brassey's, Washington 1998, s. 21.

Załącznik 3

TRADYCYJNE MISJE UTRZYMANIA POKOJU

Nazwa misji	Termin Siły komponentu wojskowego	Zadania
UNEF I UN Emergency Force	1956-1967 6073 (max)	Nadzorowanie sfery buforowej i wycofania wojsk stron konfliktu z działań
UNSF UN Security Force in West New Guinea	1962-1963 1576 (max)	Utrzymanie porządku publicznego
UNFICYP UN Peacekeeping Force in Cyprus	1964-... 6411 (max) 1165 (1996)	Od 1974 r. nadzorowanie strefy buforowej
UNEF II UN emergency Force II	1973-1979 6973 (max)	Nadzorowanie strefy buforowej i wycofania się stron konfliktu z działań
UNDOF UN Disengagement Observer Force	1994-... 1052 (1996)	Nadzorowanie wycofania się stron konfliktu z działań
UNIFIL UN interim Force in Lebanon	1978-... 4614 (1964)	Zajęcie strefy buforowej
UNPREDEP UN Preventive Deployment Force	1995-1999 1085 (1996)	Monitorowanie strefy granicznej
UNOSOM I* UN Operation in Somalia	1992-1993 555 (max)	Ochrona zaopatrzenia pomocy humanitarnej

Źródło: J. Hillen, *Blue Helmets the strategy of UN Military operations*, Brassey's, Washington 1998, s. 23

* Operacja UNOSOM I jest klasyfikowana w różnych źródłach jako operacja zarówno jako przykład operacji pierwszej generacji jak i drugiej generacji. W tym przypadku operację UNOSOM I z okresu 1992-1993 przed wprowadzeniem sił UNITAF do Somalii zaliczono do operacji pierwszej generacji.

Załącznik 4

WZROST OPERACJI POKOJOWYCH W LATACH 1988-98

	styczeń 1988	styczeń 1992	styczeń 1994
Ilość aktywnych misji	5	11	17
Ilość państw wydzielających kontyngenty do sił pokojowych	26	56	76
Personel wojskowy	9.570	11.495	73.393
Personel policji międzynarodowej	35	155	2130
Międzynarodowy personel cywilny	1.516	2.206	2.260
Coroczny budżet operacji pokojowych ONZ	230,4mln $	1.689,6mln $	3.610mln $

Źródło: O. Rambsotham, T. Woodhouse, *Encyclopedia of International Peacekeeping*, ABC-CLIO, Inc 1999, s. xiii.

Załącznik 5

ZDANIA SIŁ POKOJOWYCH W OPERACJACH POST ZIMNOWOJENNYCH

Charakter zadań		
Militarne	**Polityczne**	**Humanitarne**
Monitorowanie o obserwacja przerwania ognia	Podtrzymywanie i utrzymywanie prawa i porządku publicznego	Ochrona konwojów z pomocą humanitarną
Utrzymanie strefy rozdzielenia (strefy buforowej)	Pomoc w ustanowieniu rządu mającego rzeczywistą władzę	Ochrona pracowników pomocy społecznej i funkcjonariuszy organizacji humanitarnych
Regulacja zachowań wojsk stron konfliktu	Pomoc w utrzymaniu statusu niepodległości przez państwa	Dostarczanie pomocy humanitarnej
Zapobieganie infiltracji	Negocjowanie z pozarządowymi organizacjami występującymi przeciwko leganie wybranym władzom	Ustanawianie, wspieranie i ochrona regionalnych rejonów ochrony i innych stref ekonomicznych
Zapobieganie wybuchowi wojny cywilnej	Pomoc w organizacji i nadzorowanie przeprowadzenia wyborów	Pomoc uchodźcom i osobom przesiedlonym
Weryfikacja przestrzegania porozumień pokojowych	Sprawowanie okresowo funkcji administracyjnych	Monitorowanie przemieszczania się uchodźców
Nadzorowanie rozmieszczenia wojsk w koszarach i kontrola magazynów broni i uzbrojenia	Zapewnienie bezpieczeństwa i pomoc społeczności cywilnej (lokalnej) w odbudowie statusu ekonomicznego	Logistyczne wsparcie pomocy humanitarnej

Charakter zadań		
Militarne	**Polityczne**	**Humanitarne**
Prowadzenie działań rozminowania terenu	Pomoc w rozwiązaniu konfliktów lokalnych	Weryfikacja porozumień dotyczących praw człowieka
Szkolenie wojsk i pomoc w reformowaniu wojsk stron konfliktu	Budowanie środków zaufania	
	Szkolenie sił policyjnych	

Źródło: O. Rambsotham, T. Woodhouse, *Encyclopedia of International Peacekeeping*, ABC-CLIO,Inc 1999, s. xviii.

Załącznik 6

OPERACJE UTRZYMANIA POKOJU DRUGIEJ GENERACJI

Nazwa misji	Termin Stan sił wojskowych	Zadania
ONUC UN Operation in the Congo	1960-1964 19 828 (max)	Nadzorowanie wycofania wojsk i przywracanie porządku
UNTAG UN Transition Assistance Group	1989-1990 4493 (max)	Nadzorowanie przerwania ognia i tworzenia rządu
UNTAC UN Transitionla Authority in Combodia	1992-1993 15 511 (max)	Rozbrajanie stron konfliktu, podtrzymanie porządku, nadzorowanie wyborów
UNPROFOR* UN Protection Force in Yugoslavia	1992-1996 38 810 (max)	Ochrona przekazanej pomocy, nadzorowanie przyjętych porozumień
UNOSOM II UN Operation in Somalia	1992-1995 29 545 (max)	Ochrona przekazanej pomocy, przywracanie porządku i rozbrojenie
UNOMOZ UN Operation in Mozambique	1992-1994 6552 (max)	Nadzorowanie wprowadzania porozumień pokojowych oraz nadzorowanie przerwania ognia
UNAMIR UN Assistnce Mission for Rwanda	1993-1996 5442 (max)	Nadzorowanie przerwanie ognia i stworzenie bezpiecznych warunków

Nazwa misji	Termin Stan sił wojskowych	Zadania
UNMIH UN Mission in Haiti	1993- 1200 (1996)	Uczestniczenie w tworzeniu demokracji
UNAVEM III UN Angola Verification Mission	1995- 7350 (aut.)	Nadzorowanie przerwania ognia i stworzenie bezpiecznych warunków
UNTAES UN Transitional Administration for Eastern Slovania, Baranja and Western Sirmium	1996- 4580 (1996)	Podtrzymanie pokoju i bezpieczeństwa

Źródło: J. Hillen, *Blue Helmets the strategy of UN Military operations*, Brassey's, Washington 1998,s. 27.

* 31 marca 1995 r. Siły UNPROFR zostały podzielone na trzy oddzielne operacje (UNCRO w Chorwacji, UNPREDEP w FR of Macedonia, UNPROFOR w BiH)

Załącznik 7

PRZYKŁADOWY ZBIÓR RÓŻNYCH DEFINICJI I TERMINÓW DOTYCZĄCYCH OPERACJI POKOJOWYCH

Terms and Definitions:

1. US Terms: ***Joint Pub 1-02, DOD Dictionary of Military and Associated Terms***

a. Humanitarian assistance. Programs conducted to relieve or reduce the results of natural or manmade disasters or other endemic conditions such as human suffering, disease, hunger, or privation that might represent a serious threat to life, or result in a great loss of property. Humanitarian assistance by US forces is limited in scope and duration. The assistance provided is designed to supplement or complement the efforts of the host nation civil authorities or agencies that may have the primary responsibility for providing humanitarian assistance.

b. Peace building. Post-conflict actions, predominately diplomatic and economic, that strengthen and rebuild governmental infrastructure and institutions in order to avoid a relapse into conflict.

c. Peace enforcement. The application of military force, or the threat of its use, normally pursuant to international authorization, to compel compliance with resolutions or sanctions designed to maintain or restore peace and order.

d. Peacekeeping. Military operations undertaken with the consent of all major parties to a dispute, designed to monitor and facilitate implementation of an agreement(cease fire, truce, etc.) and support diplomatic efforts to reach a long-term political settlement.

e. Peacemaking. The process of diplomacy, mediation, negotiation, or other forms of peaceful settlement that arranges an end to a dispute, and resolves the issues that led to conflict.

f. Peace operations. Encompass peacekeeping operations(PKO) and peace enforcement operations(PEO) conducted to support diplomatic efforts to establish and maintain peace.

g. Preventive deployment. The deployment of military forces to deter violence at the interface or zone of potential conflict where tension is rising among parties. Forces may be employed in such a way that they are indistinguishable from a peacekeeping force in terms of equipment, force posture, and activities.

h. Preventive diplomacy. Diplomatic actions taken in advance of a predictable crisis to prevent or limit violence.

2. US Terms: *FM 100-23, Peace Operations,* December 1994

a. Humanitarian assistance. Assistance provided by DOD forces, as directed by appropriate authority, in the aftermath of natural or man-made disasters to help reduce conditions that present a serious threat to life and property; assistance provided by US forces is limited in scope and duration and is designed to supplement efforts of civilian authorities who have primary responsibility for providing such assistance. Humanitarian assistance is not included in the definition of peace operations; however humanitarian assistance programs will probably be conducted simultaneously in almost every peace operation.

b. Peace-building. Post-conflict actions, predominately diplomatic, that strengthen and rebuild civil infrastructure and institutions in order to avoid a relapse into conflict.

c. Peace-enforcement. The application of military force, or the threat of its use, normally pursuant to international authorization, to compel compliance with resolutions or sanctions designed to maintain or restore peace and order.

d. Peacekeeping. Military or paramilitary operations that are undertaken with the consent of all major belligerents; designed to monitor and facilitate implementation of an existing truce and support diplomatic efforts to reach long-term political settlement.

e. Peacemaking. A process of diplomacy, mediation, negotiation, or other forms of peaceful settlement that arranges ends to disputes and resolves issues that led to conflict.

f. Peace operations. An umbrella term that encompasses three types of activities; activities with predominately diplomatic lead (preventive diplomacy, peacemaking, peace building) and two complementary, predominately military, activities (peacekeeping and peace-enforcement).

g. Preventive deployment is the deployment of military forces to deter violence at the interface or zone of potential conflict where tension is rising among parties. The use of preventive deployment does not rely on a truce or a peace plan agreed to among parties. Although forces or observers will deploy with the consent or at the request of one or all parties involved, their specific tasks may not have been agreed to, except in principle, among parties. Usually these deployments will employ forces in such a way that they are indistinguishable from a peacekeeping force in terms of equipment, force posture, and activities.

h. Preventive diplomacy. Diplomatic actions taken in advance of a predictable crisis and aimed at removing the sources of conflict before violence erupts or to limit the spread of violence when it occurs.

3. UN Terms: *An Agenda for Peace*, 31 January 1992

a. Peace-building. Action to identify and support structures which will tend to strengthen and solidify peace in order to avoid a relapse into conflict.

b. Peace-keeping. The deployment of a United Nations presence in the field, hitherto with the consent of all the parties concerned, normally involving United Nations military and/or police personnel and frequently civilians as well. Peace-keeping is a technique that expands the possibilities for both the prevention of conflict and the making of peace.

c. Peacemaking. Action to bring hostile parties to agreement, essentially through such peaceful means as those foreseen in Chapter VI of the Charter of the United Nations.

d. Preventive diplomacy. Action to prevent disputes from arising between parties, to prevent existing disputes from escalating into conflicts and to limit the spread of the latter when they occur.

e. Summary. Preventive diplomacy seeks to resolve disputes before violence breaks out; **peacemaking** and **peace-keeping** are required to halt conflicts and preserve peace once it is attained. If successful, they strengthen the opportunity for post-conflict **peace-building**, which can prevent the recurrence of violence among nations and peoples.

4. UN Terms: *General Guidelines for Peace-keeping Operations,* Department of Peace-keeping Operations,(N.Y.: The United Nations, October 1995)

a. Peace-building is critical in the aftermath of conflict. Peace-building includes the identification and support of measures and structures which will promote peace and build trust and interaction among former enemies, in order to avoid a relapse into conflict.

b. Peace-enforcement may be needed when all other efforts fail. The authority for enforcement is provided by Chapter VII of the Charter, and includes the use of armed force to maintain or restore international peace and security in situations in which the Security Council has determined the existence of a threat to the peace, breach of the peace or act of aggression. The document notes that" peace-enforcement is beyond the scope of this document."

c. Peace-keeping is a United Nations presence in the field (normally involving military and civilian personnel), with the consent of the conflicting parties, to implement or monitor the implementation of arrangements relating to the control of conflicts (cease-fires, separation of forces, etc.) and their resolution (partial or comprehensive settlements) or to ensure the safe delivery of humanitarian relief.

d. Peace-making is diplomatic action to bring hostile parties to a negotiated agreement through peaceful means as those foreseen under Chapter VI of the United Nations Charter.

e. Preventive diplomacy is action to prevent disputes from developing between parties, to prevent existing disputes from escalating into conflict and to limit the expansion of conflicts when they occur.

5. NATO Terms: Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations

a. Conflict Prevention includes different activities, in particular, under Chapter VI of the UN Charter, ranging from diplomatic initiatives to **preventive deployment** of troops, intended to prevent disputes from escalating into armed conflicts or from spreading. Conflict Prevention can include fact finding missions, consultation, warning, inspections and monitoring. Preventive deployments normally consist of civilians and/or military forces being deployed to avert a crisis.

b. Humanitarian Operations are missions conducted to relieve human suffering, especially in circumstances where responsible authorities in the area are unable, or possibly unwilling, to provide adequate service support to the population. Humanitarian missions may be conducted in the context of a Peace Support Operation, or as a completely independent task.

c. Peace Building is post-conflict action to identify and support structures which will tend to strengthen and solidify a political settlement in order to avoid a return to conflict. It includes mechanisms to identify and support structures which will tend to consolidate peace, advance a sense of confidence and well-being and support economic reconstruction, and may require military as well as civilian involvement.

d. Peace enforcement are actions under Chapter VII of the UN Charter using military means to restore peace in an area of conflict. This can include dealing with an inter-state conflict or with internal conflict to meet a *humanitarian* need or where state *institutions* have largely collapsed.

e. Peacekeeping is the containment, moderation and/or termination of hostilities between or within States, through the medium of an impartial third party intervention, organised and directed internationally, using military forces, and civilians to complement the political process of conflict resolution and to restore and maintain peace. (Although the word "peacekeeping" is not specifically used in the UN Charter, it is normally authorised under Chapter VI).

f. Peacemaking is any diplomatic action conducted after the commencement of conflict, with the aim of establishing a peaceful settlement. They can include the provision of good offices, mediation, conciliation and such actions as diplomatic isolation and sanctions.

Załącznik 8

PRZYKŁADOWE ROE DLA SIŁ POKOJOWYCH PROWADZĄCYCH DZIAŁANIA W SOMALII I NA HAITI

(wersja polska i angielska - wersja polska tłumaczenie autorskie)

UNOSOM II (SOMALIA) ROE
Kwiecień 1993 r.

1. PERSONEL UNOSOM MA PRAWO UŻYCIA BRONI :

Dla obrony własnej lub innego personelu ONZ lub personelu i obszaru pozostającego pod ochroną przeciwko wrogim atakom lub wrogim intencjom;

Dla przeciwdziałania i przeciwstawienia się próbom z użyciem środków siłowych mających na celu uniemożliwienie realizacji zadań przez siły pokojowe;

2. WEZWANIA

Kiedykolwiek możliwym jest zastosować należy przed użyciem broni stosować określone wezwania nakazujące określone zachowania.

Wezwania powinny być realizowane w następujący sposób:

Głosem po angielsku: „ ONZ, stop lub będę strzelał," lub

Głosem w języku somalijskim: „ ONZ, ka hanaga jooga ama waa guban," lub

Oddając strzał ostrzegawczy w powietrze.

3. ZASADY DLA UŻYCIA SIŁY

Kiedy koniecznym staje się użycie siły należy stosować następujące zasady:

Działanie które w sposób przewidywalny w przyszłości mogą spowodować dodatkowe zniszczenia są zabronione;

Działania odwetowe są zabronione;

Podczas całego działania ma być stosowane minimum siły.

4. PRZEPISY SPECYFICZNE

Siły wojskowe UNOSOM mają prawo użycia broni w odpowiedzi na wrogie działanie lub kiedy jest w sposób oczywisty udowodniony wrogi zamiar;

Grupy posługujące się bronią należy traktować jako zagrożenie wobec sił wojskowych UNOSOM oraz wysiłkom niesienia pomocy bez względu czy dana grupa demonstruje wrogie intencje lub nie. Dowódcy posiadają pełne prawo do użycia koniecznej siły dla skonfiskowania broni lub rozbrojenia grupy osób posługujących się bronią w ich rejonie odpowiedzialności;

W rejonach pod kontrolą sił pokojowych UNOSOM uzbrojone pojedynczych osób mogą być traktowane jako zagrożenie dla sił UNOSOM lub ich wysiłków niesienia pomocy bez względu czy dana osoba demonstruje wrogie zamiary lub nie. Dowódców upoważnia się do użycia wszelkich koniecznych środków dla rozbrojenia lub zdemilitaryzowania grup lub pojedynczych osób w obszarach pod kontrolą sił UNOSOM. Rozbrojenie lub demilitaryzacja oraz brak wrogich zachowań czy tez aktów kryminalnych pojedynczych osób w raz z pojazdem którym się posługują są warunkiem dla ich uwolnienia po kontroli;

Jeżeli żołnierze sił UNOSOM są atakowani lub grozi im niebezpieczeństwo spowodowane przez wrogie nieuzbrojone elementy, grupy blokujące pojazdy i/lub tłum, żołnierze sił UNOSOM są upoważnieni do zastosowania rozsądnego minimum siły dla odparcia ataku lub zagrożenia. Żołnierze sił UNSOM mogą również zastosować następującą procedurę: ostrzec demonstrantów głosem, zademonstrować siłę używając formacji do kontroli tłumu i strzału ostrzegawczego;

POZOSTAWIONE BEZ KONTROLI ŚRODKI UŻYCIA SIŁY: Nie zezwala się na użycie środków przymusu nad którymi brak kontroli takimi jak pułapki minowe, miny, itp.;

ZATRZYMYWANIE OSÓB: można zatrzymać osoby które utrudniają realizację zadań przez siły pokojowe, grożą im użyciem broni lub stwarzają zagrożenie dla dystrybuowanych materiałów punktów dystrybucji lub konwojów z pomocą humanitarną. Osoby które są zaangażowane w działalność kryminalną w obszarach pod

kontrolą sił pokojowych UNOSOM mogą być zatrzymane i następnie ewakuowane i przekazane policji wojskowej.

5. DEFINICJE

OBRONA WŁASNA. Działanie podjęte w obronie własnej lub obronie żołnierzy własnego pododdziału przeciwko wrogim działaniom lub wrogim intencjom;

WROGIE DZIAŁANIE. Użycie siły przeciwko personelowi UNOSOM lub sprzętowi koniecznemu dla realizacji misji sił UNOSOM lub przeciwko personelowi na terenach będących w odpowiedzialności sił UNOSOM;

WROGIE INTENCJE. Zagrożenie nieuchronnego użycia siły przeciwko siłom pokojowym UNOSOM lub personelowi cywilnemu w obszarze będącym pod kontrolą UNOSOM.

MINIMUM SIŁY. Minimalny upoważniony poziom użycia siły , który jest konieczny i uzasadniony i zgodny z prawem w określonych okolicznościach.

6. Tylko dowódca sił UNOSOM ma prawo aprobowania zmian w tych zasadach użycia broni (ROE).

UNOSOM II (SOMALIA) ROE
April 1993

1. UNOSOM PERSONNEL MAY USE DEADLY FORCE:

a. To defend themselves, other LJN personnel, or persons and areas under their protection against hostile acts or hostile intent.

b. To resist attempts by forceful means to prevent the Force from discharging its duties.

2. CHALLENGING:

a. Whenever practicable, a challenge should be given before using deadly force.

b. Challenging is done by:

(1) Shouting in English: ."UN, STOP OR I WILL FIRE," or

(2) Shouting in Somali "UN, KA HANAGA JOOGA AMA WAA GUBAN," or

(3) Firing warning shots in the air.

3. PRINCIPLES FOR USE OF FORCE:

When it becomes necessary to use force, the following principles apply:

a. Action which may reasonably be expected to cause excessive collateral damage is prohibited.

b. Reprisals are forbidden.

c. Minimum force is to be used at all times.

4. SPECIFIC RULES:

a. UNOSOM Forces may use deadly force in response to a hostile act or when there is clear evidence of hostile intent.

b. Crew-served weapons are considered a threat to UNOSOM Forces and the relief effort whether or not the crew demonstrates hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to confiscate and demilitarize crew-served weapons in their area of operations.

c. Within those areas under the control of UNOSOM Forces, armed individuals may be considered a threat to UNOSOM and the relief effort whether or not the individual demonstrates hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to disarm and demilitarize groups or individuals in those areas under the control of UNOSOM. Absent a hostile or criminal act, individuals and associated vehicles will be released after any weapons are removed/demilitarized.

d. If UNOSOM Forces are attacked or threatened by unarmed hostile elements, mobs, and/or rioters, UNOSOM Forces are authorized to employ reasonable minimum force to repel the attacks or threats. UNOSOM Forces may also employ the following procedures: verbal warnings to demonstrators, shows of force including use of riot control formations, and warning shots.

e. UNATTENDED MEANS OF FORCE: Unattended means of force, including booby traps, mines, and trip guns, are not authorized.

f. DETENTION OF PERSONNEL: Personnel who interfere with the accomplishment of the mission or who otherwise use or threaten deadly force against UNOSOM, UN, or relief materials, distribution sites, or convoys may be detained. Persona who commit criminal acts in areas under the control of UN Forces may likewise be detained. Detained personnel will be evacuated to a designated location for turnover to military police.

5. DEFINITIONS:

a. SELF-DEFENSE. Action to protect oneself or one's unit against a hostile act or hostile intent.

b. HOSTILE ACT. The use of force against UNOSOM personnel or mission-essential property, or against personnel in an area under UNOSOM responsibility.

c. HOSTILE INTENT. The threat of imminent use of force against UNOSOM Forces or other persona in those areas under the control of UNOSOM.

d. MINIMUM FORCE. The minimum authorized degree of force which is necessary, reasonable, and lawful in the circumstances.

6. Only the Force Commander, UNOSOM, may approve changes to these ROE.

HAITI - ROE
Międzynarodowe Siły Pokojowe, Haiti, Pokojowe ROE

Cywilno-wojskowa operacja na Haiti
21 września 1994 r.

NIC W TYM ROE NIE OGRANICZA TWOJEGO PRAWA DO PODJĘCIA NIEZBĘDNYCH I WŁAŚCIWYCH DZIAŁAŃ DO OBRONY WŁASNEJ I WŁASNEGO PODODDZIAŁU.

1. Żadne siły nie zostały zadeklarowane jako wrogie działania wojskowe ofensywne(rajdy atak itp.) wymagają zgody CJTF;

2. Traktuj wszystkie osoby z godnością i respektem;

3.Używaj wszystkich możliwych środków do użycia broni włącznie dla obrony żołnierzy i cywilnych obywateli amerykańskich oraz przedstawicieli sił pokojowych innych narodowości w przypadku bezpośredniego ataku lub zagrożeniu nieuchronnym wrogim działaniem. Kiedy jest użyta dla obrony ww. broń cel do którego jest prowadzony ogień oraz skutki jakie powoduje winny być obserwowane, użyty broni wino być stosowane z rozwagą i celowo.

4. Przedstawiciele wojska, policji lokalnej oraz inne uzbrojone osoby mogą być zatrzymywane, osadzane w areszcie; jeżeli to konieczne rozbrajane jeśli ich zachowanie powoduje zagrożenie dla porządku publicznego;

5. Osoby cywilne mogą być zatrzymane jeżeli stanowią zagrożenie dla żołnierzy amerykańskich, osób będących pod ochroną sil pokojowych, istotnych dla powodzenia misji urządzeń lub własności sił pokojowych określonej jako istotna dla powodzenia misji przez CJTF. Jeżeli ich zachowanie zostanie ocenione jako stanowiące zagrożenie mogą być oni zatrzymani na dłuższy okres czasu. Jeżeli nie winni być uwolnieni.

6. Konieczne i proporcjonalne użycie siły jest uprawnione dla utrzymania kontroli nad zakłócaniem spokoju i porządku publicznego dla rozproszenia tłumu zagrażającemu porządkowi publicznemu.

7. Osoby zaangażowane w poważne akty kryminale mogą być zatrzymane przy użyciu siły do użycia broni włącznie. Poważne akty kryminalne to zabójstwa, napady, gwałty, podpalenia, rabunek i grabież. Użycie siły bez użycia broni jest dozwolone dla zatrzymania osób będących sprawcą włamania, kradzieży. Wszystkie osoby podejrzane o popełnienie poważnego aktu kryminalnego, a zatrzymane przez siły pokojowe winny być niezwłocznie przekazane właściwym władzom lokalnym odpowiedzialnym za utrzymanie prawa i porządku.

8. Pojazdy cywilne mogą być zatrzymywane, a ich użytkownicy mogą być sprawdzeni dla celów bezpieczeństwa. Jeżeli pojazd po nakazaniu zatrzymanie nie zostanie zatrzymany i będzie stanowił zagrożenie dla punktu kontroli, można otworzyć ogień celem spowodowania jego zatrzymania.

9. Nie należy wkraczać na terytorium Republiki Dominikany bez uprzedniej zgody dowódcy wojsk amerykańskich (CINCUSACOM).

10. Użycie siły jest nie uprawnione dla rozbrajania Haitańczyków, wymuszania godziny policyjnej lub powstrzymywania grabieży dopóki osoby czynnie w to zaangażowane nie demonstrują wrogich wobec sił pokojowych działań lub wrogich intencji.

11. Posiadanie broniw miejscach publicznych przez osoby indywidualne samo w sobie nie stanowi wrogiego działania ani nie jest oznaką wrogich intencji.

12. Siły wojskowe amerykańskie nie są upoważnione do gwarantowania azylu politycznego. W stosunku do uchodźców w sytuacji zagrożenia ich życia.

13. Personel dyplomatyczny, siedziby dyplomatów, urządzenia i własność winny być traktowane z szacunkiem i respektem.

Żołnierze sił pokojowych nie mają prawa wkraczania na teren przedstawicielstw dyplomatycznych dopóki nie otrzyma zaproszenia przez właściwe oficjalne organy przedstawicielstwa dyplomatycznego zaaprobowanego przez CINCUSACOM.

COMBINED JTF HAITI PROE
CIVIL-MILITARY OPERATIONS IN HAITI
21 September 1994

NOTHING IN THESE ROE LIMIT YOUR OBLIGATION TO TAKS ALL NECESSARY AND APPROPRIATE ACTION TO DEFEND YOURSELF AND YOUR UNIT

1. No forces have been declared hostile. Offensive military operations (raids, assaults, etc.) require CJTF 180 approval.

2. Treat all persons with dignity and respect.

3. Use all necessary force, up to and including deadly force, to defend U.S. Forces, U.S. citizens, or designated foreign nationals against an attack or threat of imminent attack. When deadly force is employed, targets will be engaged with observed, deliberately aimed fire.

4. Members of the military, police, or other armed persons may be stopped, detained, and if necessary, disarmed if they appear to threaten essential civic order.

5. Civilians may be stopped if they appear to be a threat to U.S. Forces, protected persons, key facilities, or property designated mission-essential by CJTF 180. If determined to be a threat, they may be further detained; if not, they will be released.

6. Necessary and proportional force is authorized to control disturbances and disperse crowds threatening essential civic order.

7. Persons observed committing serious criminal acts will be detained using minimal force necessary up to and including deadly force. Serious criminal acts include homicide, aggravated assault, rape, arson, and robbery. Non-lethal force is authorized to detain persons observed committing burglary or larceny. Release persons suspected of serious criminal acts to Haitian Law Enforcement Officials/other appropriate authorities as soon as possible.

8. Civilian vehicles may be stopped and their occupants identities checked for security purposes. If a civilian vehicle does not stop on

order and is approaching a checkpoint or security perimeter, you may fire to disable the vehicle.

9. Do not enter the Dominican Republic without prior approval from CINCUSACOM.

10. Deadly force is not authorized to disarm Haitians, enforce curfews, or stop looting, unless those individuals involved engage in hostile acts or demonstrate hostile intent.

11. Possession of a weapon in public by any individual does not by itself, constitute a hostile act or demonstrate hostile intent.

12. U.S. Forces are not authorized to gram political asylum. Temporary refuge will be granted only if necessary to protect human life.

13. Respect diplomatic personnel, residences, facilities, and property. Do not enter diplomatic residences/facilities unless invited by appropriate diplomatic officials or approved by CINCUSACOM.

UN MISSION IN HAITI (UNMIH)
Peacekeeping Operation
(Po cekt card - 31 March 1995)
ROE dla sił wojskowych

Nic co jest zawarte w ROE nie ogranicza podjęcia koniecznych i właściwych działań do obrony własnej, własnego pododdziału i innego personelu UNMIH.

1. Traktuj wszystkie osoby z godnością i respektem.

2. Użycie siły winno być proporcjonalne do zagrożenia.

3. Jeżeli to możliwe, powinno dokonać się ostrzeżenie o możliwości użycia siły przed jego użyciem.

4. Nigdy nie używaj więcej siły niż niezbędne minimum dla umożliwienia realizacji obowiązków służbowych lub dla zniesienia zagrożenia dla UNMIH.

5. W przypadku ataku, zagrożenia atakiem należy użyć siły do użycia broni włącznie dla obrony własnej lub obrony personelu UNMIH, personelu organizacji międzynarodowych i interesów sił pokojowych określane jako żywotne dla sił pokojowych przez Dowódcę Sił.

6. Siły wojskowe UNMIH mają prawo interwencji dla przeciwdziałania zagrożeń życia czy zagrożenia spowodowania ciężkiego uszkodzenia ciała osób cywilnych przez pojedyncze osoby lub grupy uzbrojone w broń.

7. Kiedy dochodzi do użycia siły przez siły pokojowe (w tym do użycia broni) cel do którego prowadzi się ogień winien być obserwowany, ogień winien być używany z rozwagą (w przypadku użycia broni należy złożyć meldunek zgodnie ze wzorem określonym w ROE).

8. Przeszukania, (...) uzbrojenia są uprawnione podczas działania w obronie własnej lub dla wprowadzenia i przestrzegania uprzednich postanowień.

9. Użycie środków chemicznych dla kontroli tłumów jest uprawnioną formą użycia siły.

PROCEDURA PO UŻYCIU BRONI

1. Pierwsza pomoc winna być udzielona natychmiast po użyciu broni, kiedy taka pomoc może być udzielona bez narażania życia.

2. Meldunek po incydencie z użyciem broni winien zawierać:

- datę, czas, miejsce użycia broni;
- pododdział, dane osób biorących udział;
- okoliczności powodujące użycie broni;
- przyczyny otwarcia ognia przez personel UNMIH;
- kto i jak otworzył ogień;
- opis użytej broni;
- rezultaty otwarcia ognia.

3. Meldunek winien być jak najszybciej przesłany drogą służbową do dowódcy sił pokojowych.

UNITED NATIONS MISSION IN HAITI (UNMIH) PEACEKEEPING OPERATION (POCKET CARD - 31 MARCH 1995)

MILITARY FORCE ROE

NOTHING IN THIS ROE LIMITS YOUR TO TAKS ALL NECESSARY AND APPROPRIATE ACTION TO DEFEND YOURSELF, YOUR UNIT, AND OTHER UNMIH PERSONNEL.

1. Treat all persons with dignity and respect.

2. Use of force must be proportionate to the level of perceived threat.

3. If possible, warnings should be provided prior to the use of force.

4. Never use more force that the minimum necessary to curry out your duties or remove a threat to UNMIH.

5. In the event of attack or threat of imminent attack, use necessary force up to and including deadly force for self-defense and de-

fense of UNMIH personnel, International personnel, and installations designated as "key" by the Force Commander.

6. UNMIH Forces may intervene to prevent death or grievous bodily harm of innocent civilians at the hands of an armed person or group.

7. When deadly force is employed, targets will be engaged with observed, deliberately aimed fire to avoid collateral damage. (If a weapon is fired, follow ROE reporting requirements.)

8. Search, apprehension, and disarmament are authorized when acting in self-defense or to enforce the rules above. Persons apprehended will be detained using minimal force and turned over to appropriate Haitian authorities as soon as possible.

9. Use of chemical riot control agents is an authorized form of force.

PROCEDURES AFTER FIRING A WEAPON

1. First aid will be given as soon as possible when such aid can be given without endangering lives.

2. Record details of incident, to include:

- date, time, and place of firing.
- unit and personnel involved.
- the events leading up to the firing.
- why UNMIH personnel opened fire.
- who or what was fired on.
- the weapons fired.
- the apparent results of the firing.

3. Report above information and current situation through the UN chain of command to the Force Commander as soon as possible.

Załącznik 9

ZESTAWIENIE WAŻNIEJSZYCH ZADAŃ REALIZOWANYCH W MISJACH POKOJOWYCH ONZ[139]

I. Nadzorowanie rozejmu (wojskowe grupy obserwacyjne) – powoływane do utrzymania rozejmu poprzez: rozdzielenie stron konfliktu, kontrolowanie wypełniania postanowień rozejmu, tworzenie stref buforowych, nadzorowanie wycofania wojsk, etc.

UNTSO,UNMOGIP, UNICYF, UNDOF, UNIFIL, UNIKOM, MINURSO, UNOMIG, UNMOT, UNPREDEP, UNMOP, MONUA, UNAVEM I, UNAVEM II, UNAVEM III, UNEF I, UNEF II, UNOGIL, ONUC, UNSF, UNYOM, DOMREP, UNIPOM, UNGOMAP, UNIMOG, UNTAG, ONUSAL, UNAMIC, UNPROFOR, UNTAC, UNOSOM I, UNOSOM II, ONUMOZ, UNOMUR, UNAMIR, UNOMIL, UNASOG, UNCRO, UNTAES, MINUGUA, UNASOG.

II. Demobilizacja i odbudowa – zazwyczaj obejmuje cały szereg działań mających na celu wprowadzenie w życie wszystkich postanowień porozumienia pokojowego, najczęściej w sytuacji wojny domowej. W większości przypadków zadania misji polegają na nadzorowaniu procesu demobilizacji zwaśnionych stron oraz udzielaniu pomocy w postaci np. drobnych sum pieniężnych, prostych narzędzi, wyposażenia gospodarstwa domowego lub sprzętu rolniczego w celu umożliwienia ludziom powrotu do normalnego życia.

UNMOT, MONUA, MINURSO, UNTAG, ONUCA, ONUSAL, UNTAC, ONUMOZ, UNOMIL, UNAVEM II, UNAVEM III.

---

[139] Opracowanie (M.Cz.) na podstawie *Press Release UN Information Centre*, Warsaw.

III. Rozbrojenie – połączone bardzo często z operacjami demobilizacyjnymi i prowadzącymi do odbudowy. Obejmuje: rozbrojenie lub nadzorowanie rozbrojenia, składowanie lub niszczenie broni wszelkiego rodzaju.

UNMOT, MONUA, MINURCA, ONUCA, ONUSAL, UNTAC, ONUMOZ, UNOSOM II, UNOMIL, UNAVEM III, UNTAES, MINUGUA.

IV. Pomoc humanitarna – niektórym misjom pokojowym zlecano dodatkowe zadania w postaci nadzorowania pomocy humanitarnej (hurtowa dostawa żywności, leków i innych artykułów) niesionej przez specjalistyczne agencje ONZ lub inne organizacje rządowe i pozarządowe (Somalii, b. Jugosławia). W przypadkach szczególnych misje (np. UNIFIL w Libanie) udzielały pomocy w ściśle określonym zakresie np. opieka medyczna w przypadku obrażeń poniesionych w skutek walk lub klęsk żywiołowych, chociaż nie było to wyszczególnione w ich uprawnieniach mandatowych.

UNIFICYP, UNIFIL, UNMIBH, MONUA, ONUC, UNTAG, ONUSAL, UNPROFOR, UNTAC, UNOSOM I, UNOSOM II, ONUMOZ, UNOMIL, UNAMIR, UNAVEM III, UNCRO, UNTAES.

V. Nadzorowanie wyborów – członkowie misji pokojowych pełnili funkcje doradców w zakresie prawa wyborczego, organizowali i nadzorowali przebieg wyborów, obserwowali przebieg kampanii wyborczych, procesu głosowania, liczenia głosów, a nawet tworzenia prawa wyborczego.

MINURSO, UNMOT, UNMIBH, MINURCA, UNTAG, UNAVEM II, ONUSAL, UNTAC, ONUMOZ, UNOMIL, UNMIH, UNTAES.

VI. Prawa człowieka – przewiduje uzyskanie od lokalnych mieszkańców informacji w zakresie odnoszenia się do nich urzędników państwowych, policji i innych przedstawicieli władz oraz spraw-

dzanie i składanie raportów o zgłaszanych przypadkach pogwałcenia praw człowieka. Podczas niektórych misji nadzorowanie przestrzegania praw człowieka łączyło się z „budowaniem instytucji" których celem jest polepszenie działania służb policyjnych i wymiaru sprawiedliwości.

UNOMIG, UNMIBH, MINUGUA, MONUA, MIPONUH, MINURCA, UNTAG, ONUSAL, UNPROFOR,UNTAC, ONUMOZ, UNOSOM II, UNOMIL, UNSMIH, UNAMIR, UNAVEM III, UNTAES, UNCRO, UNTMIH, UNMIH.

VII. Cywilne służby policyjne – zakłada nadzorowanie i składanie raportów o działaniach lokalnych sił policyjnych w celu zapewnienia respektowania praw człowieka, budowania zaufania pomiędzy stronami konfliktu i/lub pomiędzy służbami policyjnymi a społecznością, w obrębie której działają, doradztwo w zakresie technik i szkolenia nowych bądź reaktywowanych sił policyjnych.

UNFICYP, MINURSO, UNPREDEP, UNMIBH, MONUA, MIPONUH, MINURCA, UNTAG, UNAVEM II, UNAVEM III, ONUSAL, UNPROFOR, UNTAC, ONUMOZ, UNOSOM II, UNSMIH, UNAMIR, UNCRO, UNTAES, UNTMIH, UNMIH, MINUGUA.

VIII. Rozminowanie terenu – zobowiązuje uczestników misji pokojowych do usuwania min, sporządzania map pól minowych, i prowadzenie stosownych „banków danych", organizowanie i przeprowadzanie kampanii na rzecz uświadamiania zagrożeń występujących na terenach zaminowanych, szkolenie lokalnych oddziałów saperskich i administracji zajmującej się tą problematyką.

MINURSO, UNOMIG, UNMIBH, MONUA, UNTG, ONUSAL, UNAMIC, UNTAC, UNPROFOR, ONUMOZ, UNOSOM II, UNAMIR, UNAVEM III, UNCRO, UNATES.

IX. Współpraca z organizacjami regionalnymi – wynika ze zmieniających się warunków międzynarodowych prowadzenia misji pokojowych jak i charakteru samych misji pokojowych. Celem współpracy jest koordynowanie działań politycznych podejmowanych dla zaprowadzenia pokoju. W niektórych przypadkach wynikiem tej współpracy połączenie operacji pokojowych ONZ z siłami międzynarodowymi, tak jak w przypadku misji pokojowych działających jednocześnie ze Zjednoczonymi Siłami Zbrojnymi (UNITAF) w Somalii, zgrupowaniem IFOR-u i SFOR-u w Bośni-Hercegowinie, siłami międzynarodowymi na Haiti, Zjednoczonymi Siłami Pokojowymi WNP w Gruzji i Tadżykistanie.

OAS, OAU, OSCE, ECOWAS, CIS, NATO.

PUBLIKACJE AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- R. Bojarski – **Operacja obronna**
- R. Bojarski – **Główne problemy działań operacyjnych**
- J. Brzozowski – **Metodyka zajęć grupowych**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeganie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- W. Drążczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone.** Materiały z konferencji naukowej
- M. Gąska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- M. Gąska – **Obronność w aktach prawnych RP**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Groskrejc – **Nauczyciel w edukacji. Funkcje – kompetencje – koncepcje kształcenia**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- H. Herman – **Działania specjalne w wojnach i konfliktach zbrojnych po II wojnie światowej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- T. Jemioło – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas – **Edukacja kadr administracji publicznej na Wyższych Kursach Obronnych**
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Koziński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- S. Kurinia – **Współczesna brytyjska myśl obronno-ekonomiczna**
- R. Kwećka – **Informacja w walce zbrojnej**
- Z. Lach, J. Skrzyp, A. Łaszczuk – **Wojskowo-geograficzna charakterystyka Niemiec**

- L. Łukaszuk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – **Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego**
- W. Michalak – **Dominacja z powietrza**
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- I. Nowak – **Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- K. Przeworski – **Ewakuacja jako sposób ochrony ludności**
- A. Radomyski – **Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej**
- A. Rejmak – **Ratownictwo lotnicze**
- S. Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- P. Sienkiewicz – **5 wykładów**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- Z. Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- K. Słaboń – **Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)**
- J. Słowik – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w natarciu**
- **Słownik terminów z zakresu psychologii** (praca zbiorowa)
- M. Sołoducha, P. Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- H. Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Z. Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- R. Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- M. Strzoda, N. Prusiński – **System dowodzenia. Terminologia. Część I**
- R. Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – **Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo**
- J. Wołejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- J. Wojtasik (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**
- J. Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- J. Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

Czesław Marcinkowski – płk rez. dr. Wieloletni pracownik oddziału kontroli rozbrojenia Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych. Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych (Wrocław 1968–1972), Akademii Wojskowej im. Frunze (Moskwa 1978–1981) oraz kursów w NATO School (Oberammergau 1995), NATO Defense College (Rzym 1996), Studium Wojskowych Spraw Zagranicznych AON (Warszawa 1997). Doktorat w 2002 r. na wydziale strategiczno-obronnym AON.

Od 1988 r. specjalizował się w zakresie implementacji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (Dokument Konferencji Sztokholmskiej, a następnie Dokumentu Wiedeńskiego). Uczestniczył w wielu praktycznych wydarzeniach weryfikacyjnych w Grecji, Francji, RFN, Danii, Szwecji, Hiszpanii, Norwegii, Federacji Rosyjskiej, Białorusi, na Ukrainie. Krąg zainteresowań zawodowych dotyczył również implementacji Traktatu CFE, Porozumienia z Dayton i Kodeksu Postępowania w Dziedzinie Polityczno-Wojskowych Aspektów Bezpieczeństwa. Reprezentował MON i Polskę na licznych seminariach i konferencjach, m.in. w Brukseli, Wiedniu, Sztokholmie, Aszhabadzie.

Uczestniczył w Misji OBWE w Gruzji (1994 r.) jako szef grupy obserwatorów wojskowych, oraz w misji SFOR w Bośni i Hercegowinie (1998-1999). Był obserwatorem wyborów w Bośni-Hercegowinie i Kosowie.

Autor licznych publikacji i opracowań z zakresu implementacji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz postanowień Traktatu CFE, ogólnych problemów bezpieczeństwa europejskiego oraz operacji pokojowych i humanitarnych.

Andrzej Jóźwiak – mjr dypl. Pracownik dydaktyczny w Zakładzie Działań Połączonych Akademii Obrony Narodowej. Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych (Wrocław 1983–1987), Akademii Obrony Narodowej (Warszawa 1991-1994), Studiów Podyplomowych w AON (Warszawa 1997). Ukończył kurs PSO dla oficerów sztabu w NATO School (Oberammergau 2001) oraz kurs CIMIC w Szkole Wojsk Lądowych (Aolborg 2001).

Od 1996 roku specjalizuje się w problematyce operacji pokojowych. Współuczestniczył w przygotowaniu szeregu specjalistycznych kursów dla kadry Wojska Polskiego. Uczestniczył w licznych seminariach poświęconych różnym aspektom operacji pokojowych, m.in.: w Kopenhadze, Brunssum, Sztokholmie, Genewie.

Uczestniczył w misji SFOR (1998–1999) w charakterze szefa S-3 polskiego batalionu oraz w UNMEE (2001–2002) w Etiopii jako obserwator wojskowy.

Autor kilku artykułów z zakresu operacji pokojowych.

ISBN 83-88062-33-6

AON Wydział Wydawniczy